

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

STATYBOS FAKULTETAS

ARCHITEKTŪROS INŽINERIJOS KATEDRA

Rūta Bajorinaitė

**KULTŪROS PAVELDO PASTATŲ ATKŪRIMO ATITIKIMO
TARPTAUTINIAMS PAVELDOSAUGOS DOKUMENTAMS ANALIZĖ**

**THE COMPLIANCE OF NATIONAL REGULATIONS WITH
INTERNATIONAL REGULATIONS CONCERNING THE REBUILDING OF
LISTED BUILDINGS**

Baigiamasis magistro darbas

Statybos inžinerijos studijų programa, valstybinis kodas 621H20003

Architektūros inžinerijos specializacija

Statybos inžinerijos studijų kryptis

Vilnius, 2012

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

STATYBOS FAKULTETAS

ARCHITEKTŪROS INŽINERIJOS KATEDRA

TVIRTINU
Katedros vedėjas

(Parašas)

Josifas Parasonis

(Vardas, pavardė)

(Data)

Rūta Bajorinaitė

**KULTŪROS PAVELDO PASTATŲ ATKŪRIMO ATITIKIMO
TARPTAUTINIAMS PAVELDOSAUGOS DOKUMENTAMS ANALIZĖ**

**THE COMPLIANCE OF NATIONAL REGULATIONS WITH
INTERNATIONAL REGULATIONS CONCERNING THE REBUILDING OF
LISTED BUILDINGS**

Baigiamasis magistro darbas

Statybos inžinerijos studijų programa, valstybinis kodas 621H20003

Architektūros inžinerijos specializacija

Statybos inžinerijos studijų kryptis

Vadovas

Doc.dr. Aistė Andriušytė

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

2012 05 24

Lietuvių kalbos konsultantas Lina Rutkienė

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

2012-05-17

Vilnius, 2012

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
STATYBOS FAKULTETAS
ARCHITEKTŪROS INŽINERIJOS KATEDRA

Technologijos mokslai.....mokslo sritis
.....mokslo kryptis
Statybos inžinerija.....studijų kryptis
Statybos inžinerija.....studijų programa, valstybinis kodas 621H20003
Architektūros inžinerija.....specializacija

TVIRTINU
Katedros vedėjas

(Parašas)

Josifas Parasonis

(Vardas, pavardė)

(Data)

BAIGIAMOJO MAGISTRO DARBO
UŽDUOTIS

.....Nr.
Vilnius

Studentui (ei) RŪTAI BAJORINAIŲ
(vardas, pavardė)

Baigiamojo darbo tema: KULTŪROS PAVELDO PASTATŲ

ATKŪRIMO ATITIKIMO TARPTAUTINIAMS PAVELDOSAUGOS
patvirtinta 2012 m. balandžio mėn. 24 d. dekanų potvarkiu Nr. 158 st

DOKUMENTAIS
ANALIZĖ

Baigiamojo darbo užbaigimo terminas 2012 m. gegužės mėn. 25 d.

BAIGIAMOJO DARBO UŽDUOTIS:

Informuoti darbo problemas, tikslus, uždavinius,
apibrėžti objektus, nustatyti reikštumą, nustatyti lite-
ratūrą, nurodant medžiagą, nustatyti metodus.
Išanalizuoti darbo fono atitiktį tarptautiniams paveldo saugos
reikalavimams, pasiekti tikslus ir pateikti rezultatus,
pateikti išvadas. Schematizuoti teiginius, pateikti
ilustracijas.

Baigiamojo darbo rengimo konsultantai:

Vadovas

[Parašas]
(Parašas)

(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

doc. dr. Aistė Andriulytė
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

Užduotį gavau

[Parašas]
(Parašas)

Rūta Bajorinaite
(Vardas, pavardė)

(Data)

Vilniaus Gedimino technikos universitetas Statybos fakultetas Architektūros inžinerijos katedra	ISBN Egz. sk. Data-.....-.....
Antrosios pakopos studijų Statybos inžinerijos programos baigiamasis darbas Pavadinimas Kultūros paveldo pastatų atkūrimo atitikimo tarptautiniams paveldosaukos dokumentams analizė Autorius Rūta Baigorinaitė Vadovas doc. dr. Aistė Andriušytė	
Kalba: lietuvių	
Anotacija Tiriamojam darbu tikslas – nustatyti Lietuvos architektūros paveldo objektų, konkrečiai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų Vilniaus Žemutinėje pilvyje, Labanoro bažnyčios statinių komplekso ir Vilniaus dominikonų vienuolyno statinių ansamblio, atkūrimo darbu atitikimą tarptautiniams paveldosaukos dokumentų nuostatom. Darbe ištyta tarptautinės paveldosaukos pradžios (stilistinio restauravimo) bruožų ir pagrindinių tarptautinių paveldosaukos dokumentų (Atėnų, Venecijos ir Rvagos chartijų bei Nara dokumento) nuostatų, susijusių su architektūros paveldo objektų išsaugojimu, raida. Taip pat išnagrinėtas Prancūzijos ir Vokietijos valstybių skirtingu laikotarpiu architektūros paveldo objektų atkūrimo darbu ir to meto nuostatų, įteisintų tarptautiniuose paveldosaukos dokumentuose, atitikimas. Pagrindinė darbo dalis yra Lietuvos architektūros paveldo objektų (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniaus Žemutinėje pilvyje, Labanoro bažnyčios statinių komplekso, Vilniaus dominikonų vienuolyno statinių ansamblio) atkūrimo darbu atitikimas tarptautiniams paveldosaukos dokumentams. Tyrimui pritaikyta kokybinė dokumentų, literatūros, archyvinės medžiagos ir kitų informacijos šaltinių analizė. Be to, lyginama architektūros paveldo objektams vykdoma atkūrimo veikla su tarptautinių paveldosaukos rekomenduojama paveldo saugojimo veikla ir pateikiamos išvados, kuriose išskiriami gerosios praktikos ir prieštaravimų rekomendacijoms pavyzdžiai.	
Prasminiai žodžiai Paveldosauka, išsaugojimas, kultūros vertybė, Nara dokumentas, Atėnų chartija, Venecijos chartija, Rvagos chartija, Valdovų rūmai, Vilniaus dominikonų vienuolynas, Labanoro bažnyčios kompleksas.	

Vilnius Gediminas Technical University
Faculty of Civil Engineering
Department of Architectural Engineering

ISBN ISSN
Copies No.
Date-.....-.....

Master Degree Studies **Civil Engineering** study programme Master's Thesis
Title **The Compliance of National Regulations with International Regulations Concerning the Rebuilding of Listed Buildings**
Author **Rūta Bajorinaitė**
Academic supervisor **Assoc Prof Dr Aistė Andriušytė**

Thesis language: Lithuanian

Annotation

The aim of this paper is to determine the preservation compliance of Lithuanian architectural heritage objects, in particular the Royal Palace of Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, the Labanoras church buildings complex and the Vilnius Dominican Monastery buildings complex, in terms of international rebuilding regulations.

The study is aimed towards the evolution of primary attitudes of architectural heritage preservation, from early stylistic restoration to currently valid international heritage documents. There are conclusions drawn for French and German rebuilding works' compliance to statements of international heritage documents, applicable for certain periods. Main body of the paper is dedicated to aforementioned Lithuanian architectural heritage objects and recent rebuilding works done in context of international heritage documents, such as The Nara Document on Authenticity, The Athens Charter, The Venice Charter, and The Riga Charter.

Research was driven by available documents, literature, archives and other sources of information in qualitative approach. Rebuilding works were also compared to statements of valid international heritage documents in order to provide conclusions, where examples of best practices and inadequacies are distinguished.

Keywords

Heritage, cultural value, preservation, The Nara Document, The Athens Charter, The Venice Charter, The Riga Charter, The Labanoras church buildings complex, The Vilnius Dominican Monastery buildings complex, The Royal Palace of Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto egzaminų
sesijų ir baigiamųjų darbų rengimo bei gynimo
organizavimo tvarkos aprašo 2010–2011 m. m.
6 priedas

(Baigiamojo darbo sąžiningumo deklaracijos forma)

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Rūta Bajorincaitė

(Studento vardas ir pavardė, studento pažymėjimo Nr.)

Statybos fakultetas

(Fakultetas)

Statybos inžinerijos studijų programa

(Studijų programa, akademinė grupė)

Architektūros inžinerijos specializacija

**BAIGIAMOJO DARBO (PROJEKTO)
SĄŽININGUMO DEKLARACIJA**

2012 m. gegužės 24 d.
(Data)

Patvirtinu, kad mano baigiamasis darbas (projektas) tema Kultūros paveldo
pastatų atkūrimo atstatymo tęstiniam paveldosaugos
dokumentams analizė
patvirtintas 20 12 m. balandžio 24 d. dekanu potvarkiu Nr. 158 st., yra
savarankiškai parašytas. Šiame darbe (projekte) pateikta medžiaga nėra plagijuota. Tiesiogiai ar
netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos pažymėtos literatūros nuorodose.

Prenkant ir įvertinant medžiagą bei rengiant baigiamąjį darbą (projektą), mane konsultavo
mokslininkai ir specialistai: _____

Mano darbo (projekto) vadovas doc. dr. Aistė Ančiulytė

Kitų asmenų indėlio į parengtą baigiamąjį darbą (projektą) nėra. Jokių įstatymų nenumatytų
piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs(-usi).

[Parašas]

(Parašas)

Rūta Bajorincaitė

(Vardas ir pavardė)

TURINYS

IVADAS.....	9
1. TARPTAUTINIŲ PAVELDOSAUGOS DOKUMENTŲ TURINIO ANALIZĖ	13
1.1. Trumpa valstybinės ir tarptautinės paveldosaugos istorijos apžvalga.....	13
1.2. Dokumentų turinio apžvalga.....	14
1.3. Apibendrinimas.....	21
2. ŠALIŲ – PAVELDOSAUGOS PRADININKIŲ – PASTATŲ ATKŪRIMO DARBŲ APŽVALGA	26
2.1. Paryžiaus Dievo Motinos katedros atkūrimas	26
2.2. Drezdeno Dievo Motinos katedros atkūrimas	29
2.3. Berlyno rūmų atkūrimas	31
2.4. Apibendrinimas.....	33
3. ATITIKIMO TARP LIETUVOS ARCHITEKTŪROS PAVELDO ATKŪRIMO DARBŲ IR TARPTAUTINIŲ PAVELDOSAUGOS DOKUMENTŲ NUOSTATŲ TYRIMAS	35
3.1. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniaus Žemutinėje pilyje.....	35
3.1.1. Lietuvos valdovų rūmų istorija.....	35
3.1.2. Lietuvos valdovų rūmų atkūrimo koncepcija.....	37
3.1.3. Apibendrinimas	43
3.2. Labanoro bažnyčios statinių kompleksas	43
3.2.1. Labanoro bažnyčios statinių komplekso aprašymas	43
3.2.2. Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios autentiškumo vertinimas	46
3.2.3. Apibendrinimas	49
3.3. Buvusio dominikonų vienuolyno ansamblio išsaugojimas.....	49
3.3.1. Dominikonų gatvės bažnyčios ir vienuolyno Vilniuje raida	49
3.3.2. Vilniaus dominikonų vienuolyno pastatų užstatymo evoliucija ir funkcijos kaita	53
3.3.3. Vilniaus dominikonų vienuolyno ansamblio saugojimo darbų vertinimas	58
3.3.4. Apibendrinimas	61
IŠVADOS.....	62
NAUDOTOS LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	66
PRIEDAI	71

PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS

1 pav. Architektūros paveldo išsaugojimo priemonių apibrėžimų schema	12
1.1 pav. Dokumentų turinio kaitos schema	22
1.2 pav. Autentiškumo kriterijų schema	23
2.1 pav. Laiko juosta	26
2.2 pav. Paryžiaus Dievo Motinos katedros konstrukcija virš presbiterijos (a), virš šoninių navų (b), virš transepto (c)	27
2.3 pav. Paryžiaus Dievo Motinos katedros bokštas (a), vaizdas nuo upės (b), bokšto brėžinys (c)	28
2.4 pav. Dievo Motinos katedros liekanos po sunaikinimo (a), (b)	29
2.5 pav. Dievo Motinos katedros atstatymo darbai (a), katedros fasadas (b), atstatyta Dievo Motinos katedra Drezdene (c)	30
2.6 pav. Berlyno rūmų griuvėsiai (a) ir rūmų atkūrimo maketas (b)	32
2.7 pav. Berlyno rūmų detalių atkūrimas	32
3.1 pav. Griuvantys rūmai XVIII a. paveiksle, P. Smuglevičius	39
3.2 pav. Prūsų pietų ir rytų korpusų išorės fasadas, t. y. rūmų pietryčių kampas J. Oziemblausko litografijoje 1840 m.	39
3.3 pav. Valdovų rūmai 2010 m., R. Lazdyno nuotrauka	40
3.4 pav. Valdovų rūmų interjeras	42
3.5 pav. Švč . M. Marijos Gimimo bažnyčia pabaigus restauravimo darbus 2009 m., D. Varnaitės nuotrauka	44
3.6 pav. Atstatoma Labanoro bažnyčia, Cemnolonskio nuotrauka	45
3.7 pav. Bendras vaizdas iš ŠV pusės, R. Vėlyvienės nuotrauka, 2010 m.	46
3.8 pav. Atstatomos Labanoro bažnyčios pamatai, B. Panumienės nuotrauka	47
3.9 pav. Labanoro bažnyčios atstatymo darbai	48
3.10 pav. Dominikonų bažnyčia. Iš Jono Kazimiero Vilčinsko albumo apie 1850 m.	50
3.11 pav. Dominikonų vienuolyno ansamblio planas	51
3.12 pav. Vilniaus dominikonų vienuolyno teritorijos užstatymo evoliucijos planas	54
3.13 pav. Vilniaus dominikonų vienuolyno gotikos laikotarpio užstatymo planas ~1387 m.	54
3.14 pav. Gotikos laikotarpio užstatymo planas 1441 m. (a) ir gotikos laikotarpio užstatymo planas 1501 m. (b)	55
3.15 pav. Baroko laikotarpio užstatymo planas XVII a. (a) ir Baroko laikotarpio užstatymo planas XVII a.	56
3.16 pav. Vilniaus dominikonų vienuolyno statinių ansamblio bendras vaizdas, 2008 m.	57
3.17 pav. Vilniaus dominikonų vienuolyno statinių ansamblio bendras vaizdas iš ŠV, K. Grablevskos nuotrauka, 2011 m.	59
3.18 pav. Vilniaus dominikonų vienuolyno ansamblis, 2012 m.	60

IVADAS

Tiriamoji darbo problema

Kiekviena karta stengiasi išsaugoti savo paveldo viziją ir perduoti ją ateities kartoms. Kadangi kiekvienos naujos kartos socialiniai, kultūriniai, ekonominiai poreikiai skiriasi, praeitis kaskart yra įvertinama iš naujo, atrenkamas jų poreikius atitinkantis paveldas. Naujos kartos taiko naujas savo poreikius tenkinančias paveldo išsaugojimo priemones, siekdamos naujai suformuluotų tikslų, stengiasi tobulinti paveldosaugos teisę, tikslina sampratas bei būdus, leidžiančius tinkamai saugoti paveldą. Šiandien, kaip ir anksčiau, paveldas neišvengia politinių ir ideologinių interesų įtakų painingos. Vis dėlto į paveldosaugą žiūrimas vis atsakingiau.

Kalbant apie paveldosaugą, iškyla dvi problemos: kas yra paveldas ir ką su juo daryti. Pirmoji problema glaudžiai susijusi su autentiškumu. Būtent autentiškumo sąlygos lemia pripažinimą kultūros paveldu. Antroji – su specifinių priemonių ir operacijų naudojimu, norint užtikrinti paveldo objektų išlaikymą, tinkamą apsaugą ir panaudą, perdavimą ateičiai, užkirsti kelią jų išsekimo, sunaikinimui ir sužalojimui. Abi problemos yra labai svarbios sprendžiant paveldo saugojimo klausimus.

Minėtas paveldosaugos problemas nagrinėja ir sprendimus pateikia tarptautinių organizacijų: Jungtinių Tautų švietimo, Mokslo ir kultūros organizacijos (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO), Pasaulio paveldo komitetui patarančių tarptautinių organizacijų: Tarptautinės paminklų ir paminklinių vietovių tarybos (International Council on Monuments and Sites – ICOMOS), Tarptautinis kultūros vertybių konservavimo ir restauravimo studijų centro (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property – ICCROM) specialistai tarptautinių konvencijų dokumentuose ir chartijose. Jie nuolat pateikia naujų nuostatų projektus kultūros ir gamtos vertybių apsaugai ir konservavimui, nematerialiojo kultūros paveldo apsaugai, kultūros objektų apsaugos stiprinimui, kultūros raiškų įvairovės apsaugai ir skatinimui, tarpkultūrinio dialogo ir kultūrų įvairovės integravimui į nacionalines politikas.

1991 m. Lietuva tapo UNESCO nare. Įsteigta Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija vykdydama įvairias programas didžiausią dėmesį skiria tiek materialiojo, tiek nematerialiojo kultūros paveldo apsaugai bei propagavimui. Tačiau ar tikrai dabartinė Lietuvos paveldosaugos veikla atitinka tarptautinių organizacijų rekomendacijas? Todėl pagrindinė šio tiriamojo darbo problema – kaip architektūros paveldo objektų išsaugojimo priemonės ir operacijos atitinka tarptautinius paveldosaugos dokumentus ir priešingai, ar šių tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatos atitinka dabartinės žmonių kartos paveldosaugos poreikius?

Tiriamąo darbo aktualumas

Globalizacijos akivaizdoje vis labiau linkstant prie kultūros produktų standartizavimo, iškyla pavojus kultūrų įvairovei. Taip pat tokie klausimai: kokius objektus saugoti, kaip juos vertinti, kuriuos paskelbti paveldu, kaip gerinti materialaus ir nematerialaus paveldo apsaugą, sulaukia daug dėmesio ir tampa ginčų objektu šiomis dienomis. Atsakyti į šiuos klausimus yra sudėtinga užduotis kiekvienai žmonijos kartai, o patys atsakymai dažnai iš esmės skiriasi. Nėra vieno teisingo atsakymo.

Dauguma tyrėjų imasi anksčiau pateiktus klausimus spręsti iš humanitarinės perspektyvos, siedami atskleisti paveldosaugos prigimtį, tačiau pamiršta apžvelgti dabartinę paveldosaugos veiklos situaciją, t. y. kaip realiai vykdomos strateginių tarptautinių dokumentų nuostatos. Svarbu nustatyti paveldo objektų išsaugojimo priemonės ir operacijos atitinka tarptautinius paveldosaugos dokumentus ir priešingai: ar šių tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatos atitinka dabartinės žmonių kartos paveldosaugos poreikius – galima spręsti išanalizavus konkrečias paveldo saugojimo situacijas. Atitikimas ir/ar neatitikimas tarp dokumentų ir realios paveldosaugos situacijos atskleidžia paveldosaugos tendencijas, ieškant teisingo sprendimų priėmimo būdo, kuris gali padėti išsaugoti objektų autentiškumą ir jų kultūrinę reikšmę.

Tyrimo objektas – architektūros paveldo objektų (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniaus Žemutinėje pilyje, Labanoro bažnyčios statinių komplekso, Vilniaus dominikonų vienuolyno statinių ansamblio) atkūrimo veikla Lietuvoje tarptautinių paveldosaugos dokumentų kontekste.

Tiriamąo darbo tikslas – nustatyti architektūros paveldo objektų (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniaus Žemutinėje pilyje, Labanoro bažnyčios statinių komplekso, Vilniaus dominikonų vienuolyno statinių ansamblio) atkūrimo darbų atitikimą tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatoms Lietuvoje.

Tiriamąo darbo uždaviniai

- Ištirti tarptautinės paveldosaugos bruožų ir pagrindinių tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatų, susijusių su architektūros paveldo objektų išsaugojimu, raidą nuo valstybinės paveldosaugos pradžios iki šių dienų:
 - aptarti valstybinės paveldosaugos pradžios laikotarpio bruožus;
 - išrinkti nuostatas, susijusias su architektūros paveldo objektų išsaugojimu, iš pasirinktų tarptautinių paveldosaugos dokumentų;
 - sudaryti apibendrinamąsias paveldosaugos bruožų ir tarptautinių dokumentų nuostatų lyginamąsias schemas.

- Išnagrinėti pasirinktų Europos valstybių ir skirtingų laikotarpių architektūros paveldo atkūrimo darbų ir to meto nuostatų, įteisintų tarptautiniuose paveldosaugos dokumentuose, atitikimą:
 - apžvelgti pasirinktų architektūros paveldo objektų atkūrimo darbus;
 - išnagrinėti pasirinktų architektūros paveldo objektų atkūrimo darbų ir to meto paveldosaugos dokumentų nuostatų atitikimą.
- Išnagrinėti Lietuvos architektūros paveldo atkūrimo darbų ir tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatų atitikimą:
 - apžvelgti pasirinktų architektūros paveldo objektų atkūrimo darbus;
 - išnagrinėti pasirinktų architektūros paveldo objektų atkūrimo darbų ir paveldosaugos dokumentų nuostatų atitikimą.
- Suformuluoti išvadas

Tiriamąo darbo metodai

Šis tyrimas priskiriamas kokybiniam tyrimui. Tyrimo metu literatūros studijavimas leido sužinoti apie naujausius kitų specialistų darbus, koregavo tyrimo eigą, rasta darbo tyrimo faktus patvirtinančios medžiagos. Tyrimui pritaikyta kokybinė dokumentų, literatūros ir informacijos šaltinių analizė. Darbe pateikta dokumentų nuostatų ir architektūros paveldo objektų istorinė raida. Sistemavimo metodu surinkti duomenys buvo grupuojami kiekvienos grupės viduje pagal požymių skirstymą į esminius ir neesminius. Taikant aprašomąjį metodą darbe pateikta faktografija, konstatuojamieji apibūdinimai. „Tarptautinių paveldosaugos dokumentų turinio analizėje“ apdorojant duomenis buvo taikomas lyginimo metodas, kurio metu lygintos susistemos dokumentų nuostatos, sudarytos apibendrinamosios lyginamosios schemos. „Šalių – paveldosaugos pradininkų – pastatų atkūrimo darbų apžvalgoje“ ir „Atitikimo tarp Lietuvos architektūros paveldo atkūrimo darbų ir tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatų tyrime ir nustatyme“ apdorojant duomenis taip pat buvo lyginama architektūros paveldo objektų atkūrimo veikla su tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatuose aprašyta rekomenduojama architektūros paveldo atkūrimo veikla, pateikiami argumentuoti apibendrinimai ir išvados.

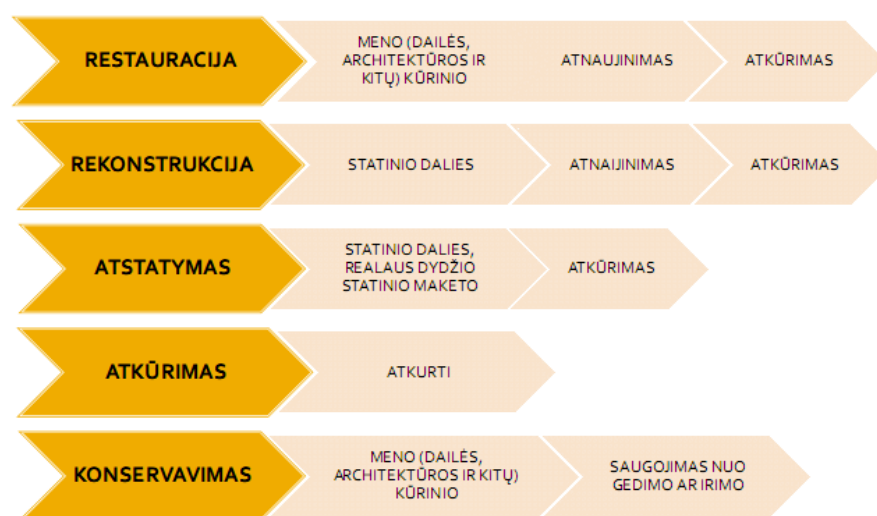
Architektūros paveldo objektų analizės šaltiniai

- Pirminiai šaltiniai:
 - detalūs atliktų darbų aprašymai;
 - nuotraukos ir kiti vizualiniai šaltiniai;
 - archyvų bylos.
- Antriniai šaltiniai:

- ekspertų parengtos ataskaitos;
- literatūra ir šaltiniai internete.

Esminės sąvokos

Labiausiai yra paplitęs šis paveldo apibrėžimas: kultūros paveldas – *karta iš kartos paveldimos, perimamos, sukurtos ir perduodamos kultūros vertybės, svarbios etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu* (Lietuvos... 2004: 3). Architektūros paveldo išsaugojimo priemonių apibrėžimai pateikti schemeje (žiūr. 1 pav.). Išnagrinėjus schemeje pateiktus apibrėžimus galima teigti, kad restauracijos, rekonstrukcijos, atstatymo apibrėžimai pasibaigia atkūrimo sąvoka, todėl darbe restauravimo, rekonstrukcijos ar atstatymo darbai bendrai vadinami atkūrimu.

1 pav. Architektūros paveldo išsaugojimo priemonių apibrėžimų schema

1. TARPTAUTINIŲ PAVELDOSAUGOS DOKUMENTŲ TURINIO ANALIZĖ

Skyriuje trumpai apžvelgiama paveldosaugos istorijos raida nuo valstybinės paveldosaugos atsiradimo iki tarptautinės paveldo apsaugos susiformavimo. Tekstas parašytas remiantis R. Čepaitienės (2010: 111–137) knyga „Paveldosauga globaliajame pasaulyje“ ir J. R. Glemžos (2002: 11–35) knyga „Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas: paveldosaugos ir paveldotvarkos pagrindai“.

Skyriuje taip pat nagrinėjami stilistinio restauravimo bruožai ir dar keturių tarptautinių paveldosaugos dokumentų: Atėnų chartijos (1931), Venecijos chartijos (1964), Nara dokumento dėl autentiškumo (1994) ir Rygos chartijos (2000) nuostatos, susijusios su paveldo išsaugojimu.

1.1. Trumpa valstybinės ir tarptautinės paveldosaugos istorijos apžvalga

Architektūros paveldo apsaugos pradmenų buvo jau Antikoje. V a. Romoje buvo išleistas ediktas dėl imperijos senovės statinių neliečiamumo. Humanistinėje Renesanso kultūroje pradėta pripažinti praeities kartų kūrinių vertė. Dailės ir architektūros kūrėjai atkreipė dėmesį į Antikos architektūrą ir dailę. Renesanso kūrėjai mokėsi remdamiesi Senovės Romos ir Graikijos studijomis.

XV a. popiežius Povilas II, vėliau Sikstas išleido bules, kurios gynė meno paminklus. Taip pat Italijoje buvo paskelbti Leon Battista Albuti patarimai, kaip remontuoti pastatus, ir reikalavimai, kaip saugoti paminklus. Vitruvijus ir Leonardo da Vinči savo traktatuose apie architektūrą ir meną skatino vertinti praeities palikimą. Prie to prisidėjo ir vertingi Paladžio ir Serlio traktatai apie pastatus ir architektūrą. XV a. buvo atlikti Romos Koliziejaus ankstyvieji konservavimo darbai, popiežiai Leonas X, Paulius III, Pijus IV rūpinosi meno paminklais. 1572 m. Anglijoje buvo paskelbta paminklų apsaugos chartija.

Vėliau, kaip teigia J. R. Glemža (2002: 11–35), prie kultūros paveldo saugojimo prisidėjo archeologijos atsiradimas. 1735–1765 m. atrasti Romos imperijos Pompėjos ir Herkulanumo miestai. Archeologų dėka architektūros paminklas pradedamas suprasti kaip istorijos šaltinis, mokslo dokumentas, tartum virš žemės išlikęs archeologijos radinys. Šiuo laikotarpiu pradeda kurtis archeologijos draugijos. 1764 metais pasirodo J. J. Vinkelmano knyga „Senovės meno istorija“.

Yra žinoma, kad XVII a. Švedijos karalius išleido įsaką dėl karališkųjų pastatų ir vertybių saugojimo, o XVIII a. Rusijos caras Petras I paskelbė įsaką apie Bolgaro bokšto Kazanės gubernijoje saugojimą ir restauravimą. Tačiau valstybinei kultūros paveldo apsaugai Prancūzijoje ir visoje Europoje, pasak J. R. Glemžos (2002: 11–35), pradžią davė 1789 m. Prancūzijos didžioji

revoliuciją, todėl valstybinės paminklosaugos pradžia laikomi 1795 m., kai Prancūzijos Nacionalinis konventas priėmė dokumentą dėl vertingų istorijos ir kultūros objektų saugojimo.

Europos klasicizmo laikotarpiu (XVIII a. vid.–XIX a. pr.) didelis dėmesys vėl buvo atkreiptas į antikinį Graikijos ir Romos meną ir architektūrą, vėliau į Egipto senovės ir viduramžių gotikos meną. 1830 m. Prancūzijoje įsteigta Paminklų inspekcija. XIX a. paminklų apsauga imta rūpintis visoje Europoje. Mokslinių principų taikymo stilistiniam restauravimui pradininku laikomas prancūzas E. Viollet le Ducas.

XIX a. pradėjo stiprėjo stilistinio restauravimo kritika. XX a. pradžioje ima ryškėti naujas požiūris į paminklosaugą ir paminklotvarką. Belgijos menotyrininkas Ch. Biulsas siūlė nustatyti paminklotvarkos darbų pobūdį pagal pačių objektų specifiką.

Po Pirmojo pasaulinio karo Europoje, ypač Italijoje, pradėta intensyviai restauruoti pastatus. 1931 m. Tarptautinėje muziejų konferencijoje (IMO) buvo priimtas pirmasis pasaulyje paminklosaugos dokumentas „Atėnų chartija“, kuriame išdėstyti architektūros paveldo apsaugos ir restauravimo bei architektūros paminklo su jo aplinka saugojimo pagrindiniai principai.

Po Antrojo pasaulinio karo architektūros paveldo apsaugą koordinuoja UNESCO. Jos iniciatyva 1954 m. paskelbta Hagos konvencija dėl kultūros vertybių apsaugos karo metu, 1972 m. priimta Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo konvencija bei valstybinės paminklosaugos rekomendacijos, pradėtas sudarinėti Pasaulio kultūros ir gamtos paminklų sąrašas. 2001 m. sąraše buvo įrašyta 690 objektų iš 122 pasaulio valstybių, tarp jų 2 Lietuvos – nuo 1994 m. Vilniaus senamiestis ir nuo 2000 m. Kuršių Nerija. 1964 m. priimta Venecijos chartija dėl architektūros paminklų konservavimo ir restauravimo, įkurta paminklosaugos specialistų ir restauratorių tarptautinė organizacija ICOMOS, kuri 1987 m. priėmė Istorinių miestų apsaugos chartiją. 1985 m. Europos Taryba paskelbė architektūros paveldo tarptautinę konvenciją, 1996 m. paskelbta Helsinkio deklaracija dėl naudojamo architektūros paveldo saugojimo. 1994 m. priimtas Nara dokumentas dėl autentiškumo. 2000 m. mokslinio komiteto specialistas Jonas Glemža (Lietuva) pasirašė Rygos chartiją dėl autentiškumo rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu.

1.2. Dokumentų turinio apžvalga

J. R. Glemžos knygoje „Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas: paveldosaugos ir paveldotvarkos pagrindai“ (2002: 119–130) aprašomi šie stilistinio restauravimo bruožai:

- *Romantizmo laikotarpiu gana laisvais kūrybiniais principais buvo siekiama sukurti romantišką praeities vaizdą, net norėta objektams suteikti daugiau meninių savybių, negu jų būta praeityje.*
- *Atkuriant meninį vaizdą buvo norima sustiprinti objekto meninę reikšmę.*

- Šioje epochoje buvo sukurta stilistinio restauravimo kryptis, kurios esmė – meninės ir stilistinės išraiškos vienovė.
- Visos priemonės pateisinamos, siekiant atkurti paminklą kaip vieno stiliaus kūrinį.
- Stengiantis sukurti vientisą stilių ir projektuoti trūkstamas pastato dalis ar elementus, net buvo šalinami kitų epochų ir istorinių stilių elementai.
- Stilistinė restauravimo darbų kryptis pripažino, jog 1) reikia atlikti pirminį objekto tyrimą, kad būtų galima nustatyti optimalų architektūros meninį stilių; 2) restauruojant reikia atsižvelgti į pirminę restauruojamo objekto architektūrą ir paskirtį; 3) galima naudoti analogijas, atstatant sunykusias ar net nepastatytas pastato dalis.
- Restauravimo metu gana laisvai buvo naudojami kitų objektų pavyzdžiai trūkstamų pastato dalių ar elementų atkūrimui, sunykusių ar net nepastatytų pastato dalių atstatymui.
- Būtina nuodugniai susipažinti su paminklu, prieš restauravimo darbų pradžią; jį nuodugniai ištirti.
- Būtina restauruojamą objektą lyginti su architektūros istorija, kitais to laikotarpio objektais.

Remiantis anksčiau pateiktais stilistinio restauravimo bruožais galima teigti, kad valstybinės paveldosaugos pradžia nebuvo griežtai reglamentuota. Vienas pagrindinių reikalavimų, kuris išliko paveldosaugoje iki šių dienų, buvo nustatyti restauruojamo architektūros objekto meninį stilių. Tam, kad būtų nustatytas tinkamas meninis stilius, reikia atlikti pirminį objekto tyrimą ir susipažinti su paminklu bei lyginti su architektūros istorija ir kitais to laikotarpio objektais.

Stilistinio restauravimo tikslas (nustačius optimalų architektūros objekto stilių) – sukurti vieno stiliaus architektūros objektą. Šiam tikslui pasiekti leidžiamos visos įmanomos priemonės, priešingos šiuolaikinių architektūros paveldo išsaugojimo priemonėms: analogų naudojimas pastato dalių ar elementų atkūrimui, sunykusių ar net nepastatytų pastato dalių atstatymui, kitų epochų ir istorinių stilių elementų šalinimas.

Sustiprėjus stilistinio restauravimo kritikai, keitėsi požiūris į paveldosaugą. Pradėjus kurtis tarptautinėms organizacijoms, griežtėjo paveldo išsaugojimo principai. Toliau apžvelgiamos tarptautinėje muziejų konferencijoje (IMO) priimto pirmo pasaulyje paminklosaugos dokumento Atėnų chartijos nuostatos (The Athens... 1931):

- Siūlomi restauravimo projektai turi būti pateikiami ekspertų kritikai, siekiant išvengti atkūrimo klaidų, kurios sumažintų istorinę vertę ir keistų statinio pobūdį.
- Restauravimo darbams galima naudoti modernias technologijas ir medžiagas.
- Restauravimo metu bet kokio laikotarpio ir stiliaus meniniai ir istoriniai darbai turi būti gerbiami.

- *Restauruojamų pastatų naudojimas visuomenės poreikių tenkinimui užtikrina jų tolesnį gyvavimą, jų naudojimo paskirtis turėtų atitikti (gerbti) jų istorinę ir meninę vertę.*
- *Miestuose, o ypač prie istorinių paminklų, statybos darbai turi būti atliekami atsižvelgiant į istorinių paminklų kuriamą aplinką. Bendras statinių grupių ir aplinkos istorinis vaizdas (įspūdis) turi būti išsaugotas.*
- *Turi būti atliktas paminklų dekorų elementų organikos tyrimai, siekiant išsaugoti jų senovinį pobūdį. Rekomenduojama maksimaliai sumažinti viešosios infrastruktūros, esančios šalia istorinių ir meninių paminklų, įtaką jiems.*
- *Buvo patvirtintas modernių technologijų, ypač gelžbetonio, naudojimas, neprarandant sveiko proto. Naudojimo požymiai turi būti paslepiami, jei įmanoma, siekiant neiškraipyti istorinės išvaizdos. Modernios technologijos turi būti taikomos tais atvejais, kai jų taikymas leidžia išvengti išmontavimo ar laikino pašalinimo rizikos tam tikroms pastato dalims.*

Stilistinio restauravimo laikotarpiu taip pat buvo rekomenduojama išlaikyti pirminės restauruojamo architektūros objekto paskirtį. Ši restauravimo rekomendacija taikoma ir šiandien, jei pastato paskirtis yra nepasikeitusi. Kitu atveju, kaip teigiama Atėnų chartijoje, atkuriamas pastatas yra pritaikomas visuomenės poreikiams gerbiant jo istorinę ir meninę vertę.

Atėnų chartijoje pirmą kartą apibrėžtas elgesys su aplinka, kuri supa istorinį paminklą: turi būti išsaugotas bendras statinių grupių ir aplinkos istorinis vaizdas. Vėlesniuose tarptautiniuose paveldosaugos dokumentuose ypatingai akcentuojama, kad konservuojamas ne tik paminklas, bet ir jo aplinka. Su pastato aplinkos autentiškumo išlaikymo problemomis šiandien ypač susiduriama istorinėse didžiųjų miestų senamiesčiuose. Aplinkos apsauga sustiprėjo architektūros paveldo apsaugą pradėjus koordinuoti UNESCO. 1972 m. priėmus Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo konvenciją bei valstybinės paminklosaugos rekomendacijas, pradėtas sudarinėti Pasaulio kultūros ir gamtos paminklų sąrašas, kuriame buvo pradėta įtraukti ne tik pavienius objektus, bet ir tam tikras teritorijas kaip kultūros vertybes.

1964 m. Venecijos konferencijoje, tarptautiniam istorijos paminklų architektų ir technikų kongrese, kurioje dalyvavo 60 valstybių specialistai iš viso pasaulio, buvo priimta Tarptautinė paminklų ir jų kompleksų konservavimo ir restauravimo chartija (ICOMOS). Žemiau pateikiami šios chartijos punktai susiję su paveldo atkūrimu (The Venice... 1964):

- *Paminklų konservavime ir restauravime reikia naudotis visais mokslo ir technikos pasiekimais, kurie gali padėti išsaugoti architektūrinį palikimą.*
- *Paminklų konservavimo ir restauravimo tikslas yra išsaugoti juos ne tik kaip meno kūrinius, bet ir kaip istorijos liudininkus.*

- *Paminklas neatskiriamas nuo istorijos, kurios liudininkas jis yra, ir nuo aplinkos, kuri jį supa. Paminklo arba jo dalies perkėlimas neleistas, išskyrus tokius atvejus, kai tai galima pateisinti paminklo išsaugojimo sumetimais arba nepaprastos svarbos nacionaliniais ar tarptautiniais interesais.*
- *Restauravimas – tai specifinė operacija, kurios tikslas yra išsaugoti ir atskleisti paminklo estetinę bei istorinę vertę; tai turi būti pagrįsta natūrine medžiaga ir autentiškais dokumentais. Restauravimas turi baigtis, kai prasideda hipotezės; visa, kas daroma nuo to momento, ypač kai neišvengiamai reikalingas papildymas, turi išsiskirti iš architektūros kompozicijos ir turėti šiuolaikiškus bruožus. Bet kuriuo atveju prieš ir po restauravimo turi būti atliekami archeologiniai ir istoriniai paminklo tyrimai.*
- *Reikšmingas kiekvienos epochos palikimas pastate turi būti gerbiamas, nes stiliaus vienybė nėra restauravimo tikslas. Kai paminkle yra keletas jo vystymosi stadijų antsluoksniai, ankstesnės struktūros atidengimas pateisinamas tik susidarius ypatingoms aplinkybėms ir tada, kai pašalinamasis sluoksnis nevertingas, o atidengiamoji dalis yra didelės istorinės, archeologinės ar estetinės vertės ir jos būklė pakankamai gera tokiam atidengimui pateisinti. Atliekantis tyrimus asmuo negali pats vienas nustatyti rastų elementų vertės ir daryti išvadų apie tai, ką galima nugriauti.*
- *Nauji elementai, kuriais pakeičiamos trūkstamos paminklo dalys, turi harmoningai įsiliesti į visumą ir tuo pačiu metu skirtis nuo originalo, kad restauravimas neklastotų meninės ir istorinės tiesos.*
- *Pristatinėti leistina tik tokiu atveju, jeigu neuždengiamos vertingos pastato dalys, nepažeidžiama tradicinė aplinka, kompozicinė pusiausvyra, paminklo ir supančios aplinkos santykis.*
- *Konservuojamas ne tik paminklas, bet ir jo aplinka. Jeigu išlikusi tradicinė aplinka, ji turi būti išsaugota. Neleistina jokia nauja statyba, nugriovimas ar perdirbimas, kurie pakeistų masių santykius ir spalvų derinį.*
- *Paminklų kompleksams reikalinga specifinė globa; jos tikslas išsaugoti kompleksų visumą ir juos tinkamu būdu eksponuoti. Kompleksų konservavimo ir restauravimo darbuose reikia vadovautis principais, išdėstytais ankstesniuose straipsniuose.*

Lyginat aukščiau pateiktus stilistinio restauravimo bruožus su Atėnų ir Venecijos chartijos nuostatomis galima teigti, kad stilistinio restauravimo taikymo laikotarpiu medžiagų naudojimas buvo ypatingas tuo, kad šios medžiagos turi būti kuo panašesnės į originalias, siekiant išlaikyti stiliaus vienovę. Atėnų chartijos nuostatuose nurodoma, kad restauravimo atveju galima naudoti modernias technologijas ir medžiagas, tačiau jos naudojimo požymiai turi būti paslepiami,

jei įmanoma, siekiant neiškraipyti istorinės išvaizdos. Požiūris į medžiagų naudojimą keičiasi nuo Venecijos chartijos, kurioje taip pat galima naudoti modernias technologijas ir medžiagas, tačiau nauji elementai, kuriais pakeičiamos trūkstamos paminklo dalys, turi harmoningai įsilieti į visumą ir tuo pačiu metu skirtis nuo originalo.

Jau stilistinio restauravimo atveju reikėjo atlikti pirminį objekto tyrimą, kad būtų galima nustatyti optimalų architektūros meninį stilių. Tolimesniuose dokumentuose paveldosaugos objektų tyrimai įgijo svarbesnę reikšmę. Atėnų chartijoje siūlomi restauravimo projektai turi būti pateikiami ekspertų kritikai, siekiant išvengti atkūrimo klaidų, kurios sumažintų istorinę vertę ir statinio pobūdį. Venecijos chartijoje griežtai reglamentuojamas restauravimo (rekonstrukcijos) vykdymas. Teigiama, kad restauravimas turi būti pagrįstas natūrine medžiaga ir autentiškais dokumentais; restauravimas turi baigtis, kai prasideda hipotezės; visada rekonstrukcija turi būti vykdoma be spėliojimo.

Pagrindinis skirtumas tarp Atėnų chartijos ir Venecijos chartijų yra dermė tarp išlikusių statinių originalių ir naujai sukurtų elementų. Venecijos chartijoje „nauji elementai, kuriais pakeičiamos trūkstamos paminklo dalys, turi harmoningai įsilieti į visumą ir tuo pačiu metu skirtis nuo originalo“ (The Venice... 1964), nors tai prieštarauja anksčiau priimtai Atėnų chartijai, kurioje siekiama, kad modernių technologijų ir medžiagų naudojimo požymiai turi būti paslepiami, jei įmanoma, siekiant neiškraipyti istorinės išvaizdos.

1994 m. specialistai susirinkę Nara mieste (Japonijoje) plėtė paveldosaugos nuostatų ribas, teikdami didesnę pagarbą kultūros ir paveldo įvairovės išsaugojimui, socialinėms ir kultūros vertybėms visose visuomenėse. Dokumentas sudarytas atsižvelgiant į besiplečiančias kultūros paveldo problemas ir interesus šiuolaikiniame pasaulyje.

Žemiau pateikiamos Nara dokumento dėl autentiškumo nuostatos susijusio su kultūros paveldo išsaugojimu (Nara... 1994):

- *Mūsų pasaulio kultūrų ir paveldo įvairovė yra nepakeičiamas visos žmonijos dvasinio ir intelektualinio turtingumo šaltinis. Būtina aktyviai skatinti mūsų pasaulio kultūros ir paveldo įvairovės apsaugą ir plėtoti ją kaip esminį žmonijos raidos aspektą.*
- *Kultūros paveldo įvairovė susijusi su laiku ir erdve bei reikalauja, kad būtų gerbiamos kitos kultūros ir visi jų tikėjimo sistemų aspektai. Tais atvejais, kai atsiranda kultūros vertybių prieštaravimų, pagarba kultūrų įvairovei reikalauja, kad būtų pripažintas visų susijusių šalių kultūros vertybių teisėtumas.*
- *Visos kultūros ir visuomenės yra kildinamos iš tam tikrų materialių ir nematerialių formų, kurios sudaro jų kultūros paveldą ir turi būti gerbiamos.*
- *Būtina pabrėžti esminį UNESCO principą – kiekvienas atskiras kultūros paveldas yra visų kultūros paveldas. Atsakomybė už kultūros paveldą ir jo priežiūrą visų pirma tenka jį*

sukūrusiai kultūrinei bendruomenei, o vėliau – juo besirūpinančiai bendruomenei. Tačiau ne tik ši atsakomybė, bet ir prisijungimas prie tarptautinių chartijų ir konvencijų, sudarytų siekiant išsaugoti kultūros paveldą, reikalauja paisyti jose nustatytų principų bei pareigų. Ypač pageidautina, kad kiekviena bendruomenė nustatytų pusiausvyrą tarp savo reikmių ir kitų kultūrinių bendruomenių poreikių, jei tiktai siekiant tokios darnos nenukentėtų jų pagrindinės kultūros vertės.

- Visų kultūros paveldo formų ir istorinių periodų išsaugojimas tvirtai susijęs su tam paveldui priskiriamomis vertybėmis. Mūsų gebėjimas suprasti šias vertybes tam tikru mastu priklauso nuo to, kiek patikimais ir teisingais galime laikyti informacijos apie tas vertes šaltinius. Žinoti ir suprasti šiuos informacijos šaltinius, susijusius su pirminėmis ir paskesnėmis kultūros paveldo savybėmis, bei jų prasmę, yra esminis dalykas, norint įvertinti visus autentiškumo aspektus.
- Šitaip suprantamas ir Venecijos chartija patvirtintas autentiškumas yra esminis veiksnys, apibrėžiantis vertes. Autentiškumo supratimas daro didelę įtaką visoms mokslinėms kultūros paveldo studijoms, planuojant apsaugą ir restauraciją, taip pat ir procedūroms, susijusioms su vertybių įrašymu į Pasaulio paveldo konvencijos ir kitus kultūros paveldo sąrašus.
- Kultūros turto vertė bei atitinkamos informacijos šaltinių patikimumas įvairiose kultūrose ir netgi toje pačioje kultūroje gali būti vertinami skirtingai. Štai kodėl vertės ir autentiškumo vertinimo neįmanoma grįsti griežtai nustatytais kriterijais. Kaip tik priešingai – visoms kultūroms būtina pagarba reikalauja, kad paveldo turtas būtų vertinamas tos kultūros, kuriai jis priklauso, kontekste.
- Todėl ypač svarbu kuo skubiau pripažinti kiekvienos kultūros išskirtinį kultūros paveldo vertybių vertės pobūdį bei susijusių informacijos šaltinių patikimumą ir teisingumą.
- Atsižvelgiant į kultūros paveldo prigimtį, jo kultūrinį kontekstą ir evoliuciją, sprendimai dėl autentiškumo gali priklausyti nuo daugybės įvairiausių informacijos šaltinių vertės. Šių šaltinių aspektai gali būti susiję su forma ir dizainu, medžiagomis ir turiniu, panaudojimu ir funkcijomis, tradicijomis ir technika, vieta ir išdėstymu, taip pat dvasia ir jausmais, bei kitais vidiniais ir išoriniais veiksniais. Šių šaltinių panaudojimas leidžia plėtoti konkrečias tiriamojo kultūros paveldo dimensijas – meninę, istorinę, socialinę ir mokslinę.

1994 m. Naros dokumente priimta, jog reikia aktyviai skatinti mūsų pasaulio kultūros ir paveldo būtent įvairovės apsaugą. Nara dokumentas dėl autentiškumo papildė Venecijos chartiją (1964 m.) punktais, kurie atsižvelgia į dabartinės kultūros paveldo problemas ir interesus. Jis pabrėžia, kad „pasaulio kultūrų ir paveldo įvairovė yra nepakeičiamas visos žmonijos dvasinio ir intelektualinio turtingumo šaltinis“ (Nara... 1994).

Remiantis prielaida, kad „visos kultūros ir visuomenės yra kildinamos iš tam tikrų materialių ir nematerialių formų, kurios sudaro jų kultūros paveldą ir turi būti gerbiamos“ (Nara... 1994), siekiama pagarbos kitoms kultūroms ir visiems jų tikėjimo sistemų aspektams, bei visų kultūrų paveldui priskiriamoms vertybėms, kurias turime suprasti. Taip pat dokumente nurodoma, kad „kultūros turto vertė bei atitinkamos informacijos šaltinių patikimumas įvairiose kultūrose ir netgi toje pačioje kultūroje gali būti vertinami skirtingai. Štai kodėl vertės ir autentiškumo vertinimo neįmanoma grįsti griežtai nustatytais kriterijais. Kaip tik priešingai – visoms kultūroms būtina pagarba reikalauja, kad paveldo turtas būtų vertinamas tos kultūros, kuriai jis priklauso, kontekste“ (Nara... 1994).

Nara dokumentu dėl autentiškumo siekiama pripažinti kiekvienos kultūros išskirtinį kultūros paveldo vertybių vertės pobūdį, todėl pavyzdžiui tradicinė medinė Japonijos architektūra buvo įtrauktą į pasaulinį UNESCO paveldo sąrašą. Šią tradicinę Japonijos architektūrą, kuri yra kas keliasdešimt metų nuolat perstatoma pripažinti pasauliniu paveldu leido Nara dokumente dėl autentiškumo priimta nuostata: „Atsižvelgiant į kultūros paveldo prigimtį, jo kultūrinį kontekstą ir evoliuciją, sprendimai dėl autentiškumo gali priklausyti nuo daugybės įvairiausių informacijos šaltinių vertės. Šių šaltinių aspektai gali būti susiję su forma ir dizainu, medžiagomis ir turiniu, panaudojimu ir funkcijomis, tradicijomis ir technika, vieta ir išdėstymu, taip pat dvasia ir jausmais, bei kitais vidiniais ir išoriniais veiksniais. Šių šaltinių panaudojimas leidžia plėtoti konkrečias tiriamojo kultūros paveldo dimensijas – meninę, istorinę, socialinę ir mokslinę“ (Nara... 1994).

Gana didelis Lietuvos žingsnis į priekį paveldosaugoje buvo 2000 m. mokslinio komiteto specialisto Jono Glemžos pasirašyta Rygos chartiją dėl autentiškumo rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu.¹ Šiuo dokumentu buvo pripažintos tarptautinių organizacijų: ICOMOS ir UNESCO, iki tol vykusių tarptautinių paveldosaugos, konvencijų ir chartijų bei rekomendacijų nuostatos. Chartijoje labai griežtai reglamentuojamas restauravimo (rekonstrukcijos) vykdymas. Teigiama, kad restauravimas turi būti pagrįstas natūrine medžiaga ir autentiškais dokumentais; restauravimas turi baigtis, kai prasideda hipotezės; visada rekonstrukcija turi būti vykdoma be spėliojimo.

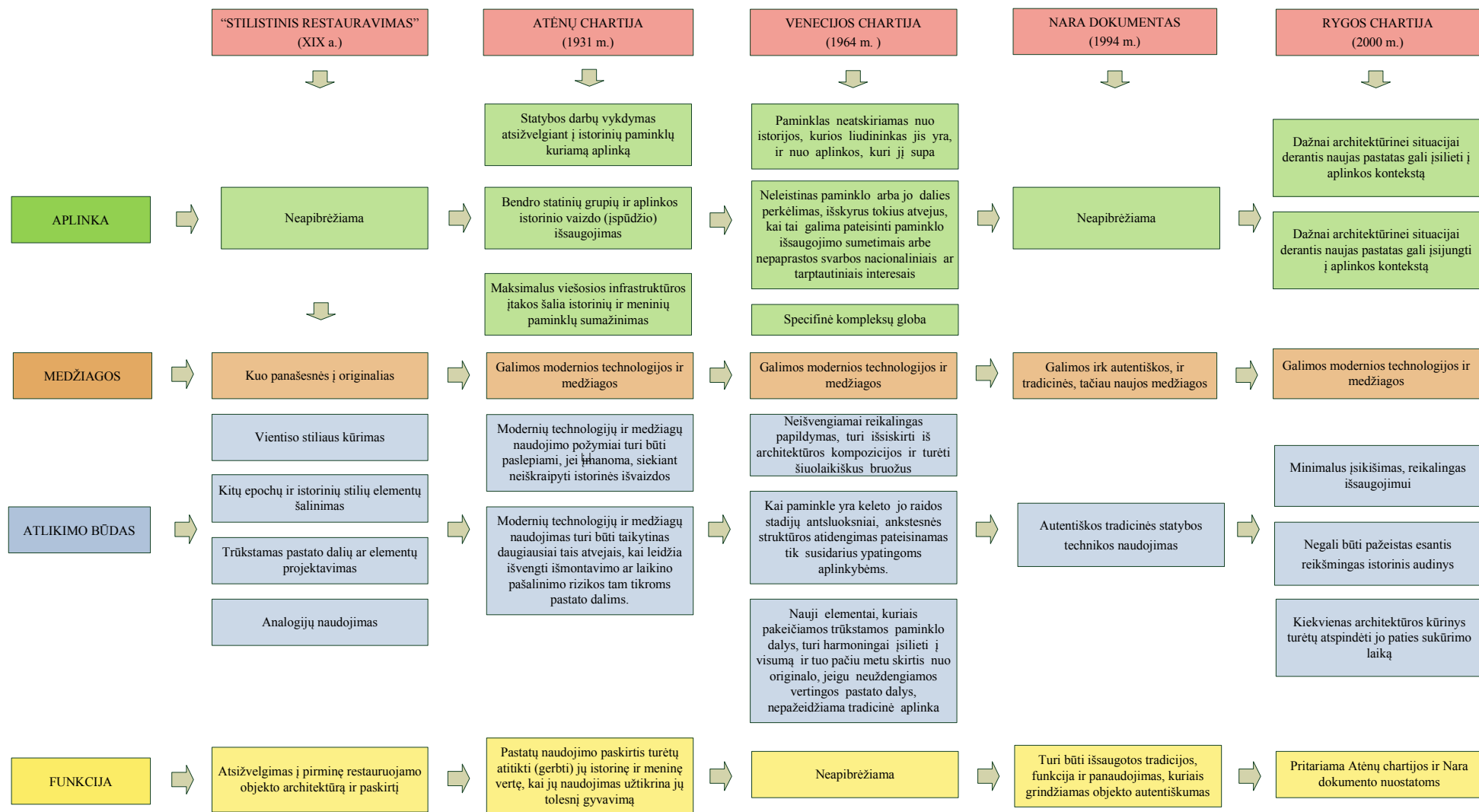
Toliau apžvelgiamos Rygos chartijos nuostatos susijusios su paveldo atkūrimu (Rygos... 2000):

¹ *Mes, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Baltarusijos ir Ukrainos delegacijos, kartu su kolegomis iš ICCROM, Kanados, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Jungtinės Karalystės, susirinkome 2000-aisiais spalio 23-24 d. čia, Rygoje, Latvijoje, į Regionalinę konferenciją – Dėl autentiškumo ir istorinės rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu, kuri buvo iniciuota ICCROM, pakvietus UNESCO Latvijos Nacionalinei Komisijai ir Latvijos Valstybinei paminklų apsaugos inspekcijai, bendradarbiaujant su Pasaulio paveldo komitetu ir Latvijos sostinės kultūros fondu (...)*“ (Rygos chartija... 2000) – *Dėl autentiškumo ir istorinės rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu, kuri buvo iniciuota ICCROM, pakvietus UNESCO Latvijos Nacionalinei Komisijai ir Latvijos Valstybinei paminklų apsaugos inspekcijai, bendradarbiaujant su Pasaulio paveldo komitetu ir Latvijos sostinės kultūros fondu (...)* (Rygos... 2000).

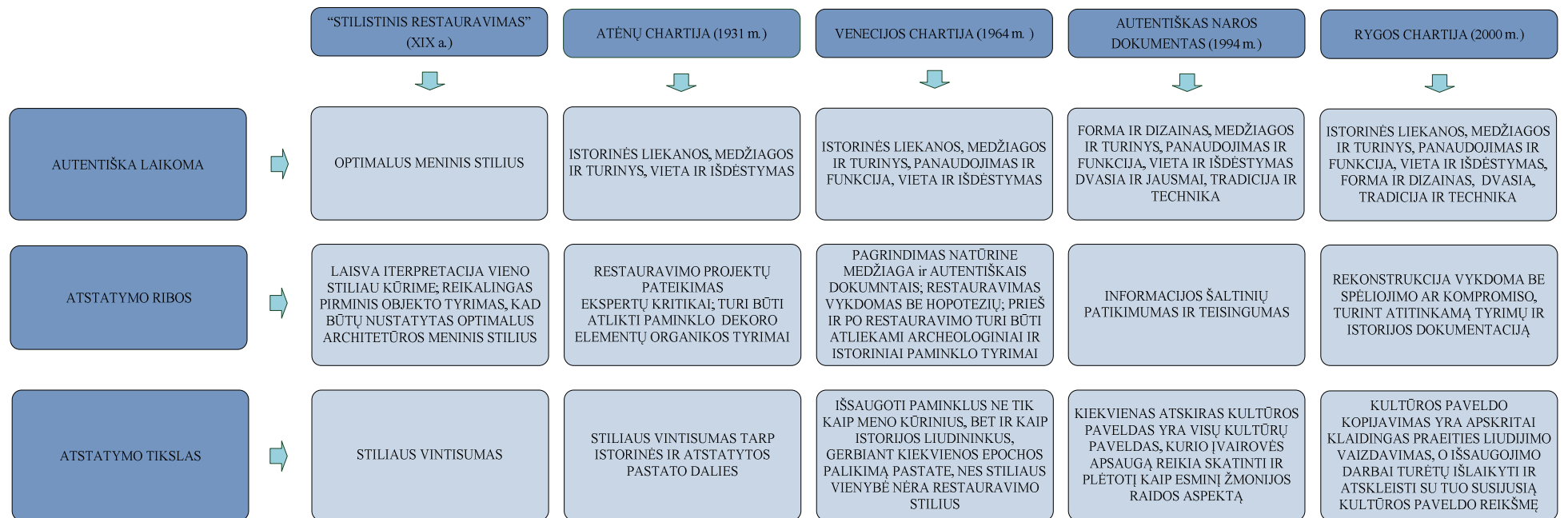
- *Nurodoma prielaida prieštaraujanti kultūros paveldo rekonstrukcijai, išskyrus aplinkybes, kur rekonstrukcija yra būtina dėl vietos išlikimo; kur „vieta“ dėl pažeidimo ar pakeitimo yra nepilnos apimties; kur ji atgauna kultūrinę „vietos“ svarbą; arba yra kaip atsakas į katastrofišką netektį dėl stichinių gamtos ar žmogaus veiklos sukeltų nelaimių, numatant, kad visada rekonstrukcija gali būti vykdoma be spėlio ar kompromiso in situ esančiose liekanose, ir kad bet kuri rekonstrukcija yra aiški, grįžtama, ir mažiausiai būtina išsaugojimui ir vietos parodymui.*
- *Kultūros paveldo vertė yra kaip įrodymas apčiuopiamos ar neapčiuopiamos praeities žmonių veiklos, ir kad bet koks įsikišimas, netgi reikalingas išsaugojimui, neišvengiamai paliečia tą akivaizdžią kokybę, ir tokiu būdu jis turėtų būti minimalus.*
- *Kultūros paveldo priežiūra ir remontas turėtų būti pirminis uždavinys vykdant išsaugojimo darbus, pripažįstant, kad kiekvienas istorinis laikotarpis turi savo išskirtinį stilių, kuris nepakartoja anksčiau naudotą formalų žodyną ir raiškos priemones.*
- *Išsaugojimo darbų (ir/arba rekonstrukcijos) tikslas yra išlaikyti ir atskleisti su tuo susijusią kultūros paveldo reikšmę.*
- *Autentiškumas yra kokybės kriterijus, pagal kurį kultūros paveldo požymiai (tarp kurių projektavimas, medžiagos, meistriškumas, aplinka, funkcija, tradicijos ir dvasia) patikimai ir tiksliai liudija jų reikšmę.*
- *Kultūros paveldo kopijavimas yra, apskritai klaidingas praeities liudijimo vaizdavimas, ir kad kiekvienas architektūros kūrinys turėtų atspindėti jo paties sukūrimo laiką, taigi dažnai architektūrinei situacijai derantis naujas pastatas gali įsijungti į aplinkos kontekstą.*
- *Esant išskirtinėms aplinkybėms, kultūros paveldo, prarasto, dėl stichinių gamtos ar žmonių veiklos sukeltų nelaimių, rekonstrukcija gali būti priimtina.*
- *Atkuriant turi būti atitinkama tyrimų ir istorinė dokumentacija (tarp jų ikonografinė, archyvinė ar natūros įrodymai).*
- *Rekonstrukcija negali falsifikuoti viso miesto ar kraštovaizdžio konteksto.*
- *Atkuriant negali būti pažeistas esantis reikšmingas istorinis audinys.*

1.3. Apibendrinimas

Sudarytos apibendrinamosios lyginamosios schemas: dokumentų turinio kaitos schema iš stilistinio restauravimo bruožų ir Atėnų chartijos, Venecijos chartijos, Rygos chartijos nuostatų (žiūr. 1.1 pav.) ir autentiškumo kriterijų tarptautiniuose dokumentuose schema (žiūr. 1.2 pav.).

1.1 pav. Dokumentų turinio kaitos schema

1.2 pav. Autentiškumo kriterijų schema

Analizuojant lenteles matyti:

- Nors jau stilistinio restauravimo atveju reikėjo atlikti pirminį objekto tyrimą, kad būtų galima nustatyti optimalų architektūros meninį stilių, tolimesniuose dokumentuose paveldosaugos objektų tyrimai įgyja vis svarbesnę reikšmę: restauravimas turi būti pagrįstas natūrine medžiaga ir autentiškais dokumentais; restauravimas turi baigtis, kai prasideda hipotezės; visada rekonstrukcija turi būti vykdoma be spėlionių (žiūr. 1.2 pav.).

- Pirmą kartą elgesys su aplinka, supančia istorinį paminklą, apibrėžtas Atėnų chartijoje, o vėliau ir kituose tarptautiniuose paveldosaugos dokumentuose. Teigiama, kad konservuojamas ne tik paminklas, bet ir jo aplinka, kad paminklas neatskiriamas nuo istorijos, kurios liudininkas jis yra, ir nuo aplinkos, kuri jį supa, kad negali būti pažeista tradicinė aplinka, kompozicinė pusiausvyra, paminklo ir supančios aplinkos santykis. Atkreiptas ypatingas dėmesys paminklų kompleksams, kuriems reikalinga specifinė globa. Nerekomenduojamas paminklo arba jo dalies perkėlimas (žiūr. 1.1 pav.).

- Keitėsi požiūris į paveldo atkūrimo darbų medžiagų naudojimą. Stilistinio restauravimo laikotarpiu atkūrimo darbams naudojamos medžiagos turėjo būti kuo panašesnės į originalias, siekiant išlaikyti stiliaus vienovę. Atėnų chartijos nuostatuose nurodoma, kad restauravimo atveju galima naudoti modernias technologijas ir medžiagas, tačiau jos naudojimo požymiai turi būti paslepiami, siekiant neiškraipyti istorinės architektūrinės išvaizdos. Tačiau Venecijos chartijoje naudojamos modernios technologijos ir medžiagos bei iš jų sukurti nauji elementai, kuriais pakeičiamos trūkstamos paminklo dalys, turi harmoningai įsilieti į visumą, bet taip pat skirtis nuo originalo. Naros dokumente, plečiant architektūros paveldo objektų saugojimo galimybes, palaikomas atkūrimas, kai naudojamos naujos statybinės medžiagos, bet darbai vykdomi naudojant autentišką tradicinę kultūros statybos techniką (žiūr. 1.1 pav.).

- Vienas didžiausių pokyčių yra atkūrimo darbų tikslo pasikeitimas. Jei stilistinio restauravimo atveju buvo siekiama vieno stiliaus vienovės, naudojant visas įmanomas priemones (kaip analogų naudojamas atkuriant ar pristatant trūkstamas pastato dalis), tai šiandien paminklų išsaugojimo darbų tikslas yra išsaugoti juos ne tik kaip meno kūrinius, bet ir kaip *istorijos liudininkus*, kai gerbiamas ir saugomas kiekvienos epochos palikimas pastate (žiūr. 1.1 ir 1.2 pav.).

- Venecijos chartijoje patvirtinta, kad autentiškumas yra esminis veiksnys, apibrėžiantis kultūros paveldo vertes. Jei Venecijos chartijoje autentiškomis yra laikomos architektūros paveldo objekto istorinės liekanos, medžiagos ir turinys, panaudojimas ir funkcija, vieta ir išdėstymas, tai kultūros paveldo objektų saugojimo galimybes ir autentiškumo sąvokos supratimo ribas praplėtė 1994 m. specialistai, priėmę Nara dokumentą dėl autentiškumo. Dokumentas sudarytas atsižvelgiant į besiplečiančias kultūros paveldo problemas ir interesus šiuolaikiniame pasaulyje. Šiuo dokumentu

siekiama pagarbos visų kultūrų paveldui ir jam priskiriamoms vertybėms. Kadangi kultūros turto vertė bei atitinkamos informacijos šaltinių patikimumas įvairiose kultūrose ir netgi toje pačioje kultūroje gali būti vertinami skirtingai, o autentiškumo vertinimo neįmanoma grįsti griežtai nustatytais kriterijais, siekiama galimybės pačioms kultūroms paveldo turtą vertinti tos kultūros, kuriai jis priklauso, kontekste. Nara dokumente teigiama, kad autentiškumas gali priklausyti nuo daugybės įvairiausių informacijos šaltinių vertės, kurie gali būti susiję su forma ir dizainu, medžiagomis ir turiniu, panaudojimu ir funkcijomis, tradicijomis ir technika, vieta ir išdėstymu, taip pat dvasia ir jausmais, bei kitais vidiniais ir išoriniais veiksniais (žiūr. 1.2 pav.).

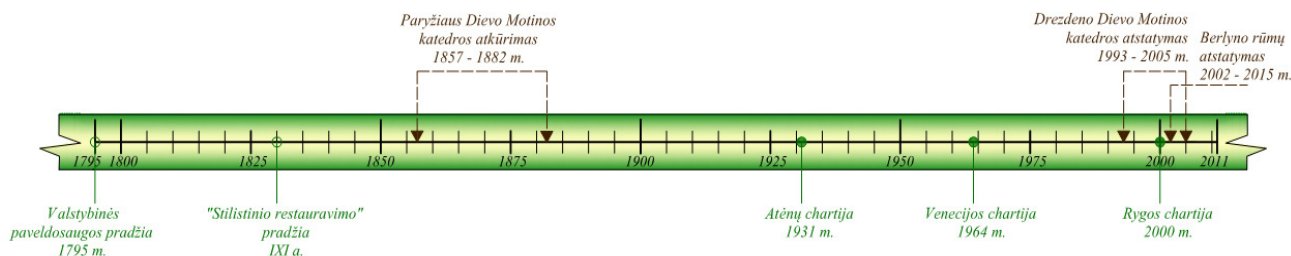
2. ŠALIŲ – PAVELDOSAUGOS PRADININKIŲ – PASTATŲ ATKŪRIMO DARBŲ APŽVALGA

Skyriuje pateikiami trijų pasirinktų pastatų paveldo atkūrimo darbų aprašymai ir atitikimo tarp šių paveldo atkūrimo darbų ir tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatų tyrimo apibendrinimai. Pastatai pasirinkti iš Prancūzijos, kurios atstovas architektas restauratorius Viollet le Ducas susiformavo pagrindinius stilistinio restauravimo principus, ir Vokietijos, kurioje J. J. Wincelmannas (1717–1768) padėjo pamatus šiuolaikinei archeologijai, tapusiai akstinu vakarietiškos paveldosaugos susiformavimui.

Objektai pasirinkti remiantis šiais apibrėžtumais:

- architektūros paveldo objekto atkūrimo darbai turi būti pradėti ne anksčiau kaip valstybinės paveldosaugos pradžia laikomą 1795 m.;
- turi būti pateikiama pakankamai prieinamos informacijos apie atliktus architektūros paveldo objekto atkūrimo darbus bei objekto istorinę raidą, kad būtų galima tinkamai atlikti duomenų analizę;
- informacijos apie atliktus paveldo architektūros objekto atkūrimo darbus bei jų istorinę raidą analizės rezultatai turi atitikti tyrimo tikslą.

Nagrinėjimo kryptys ir ribos pateiktos laiko juostoje (žiūr. 2.1 pav.).

2.1 pav. Laiko juosta

2.1. Paryžiaus Dievo Motinos katedros atkūrimas

Atkūrimo datos ir architektas:

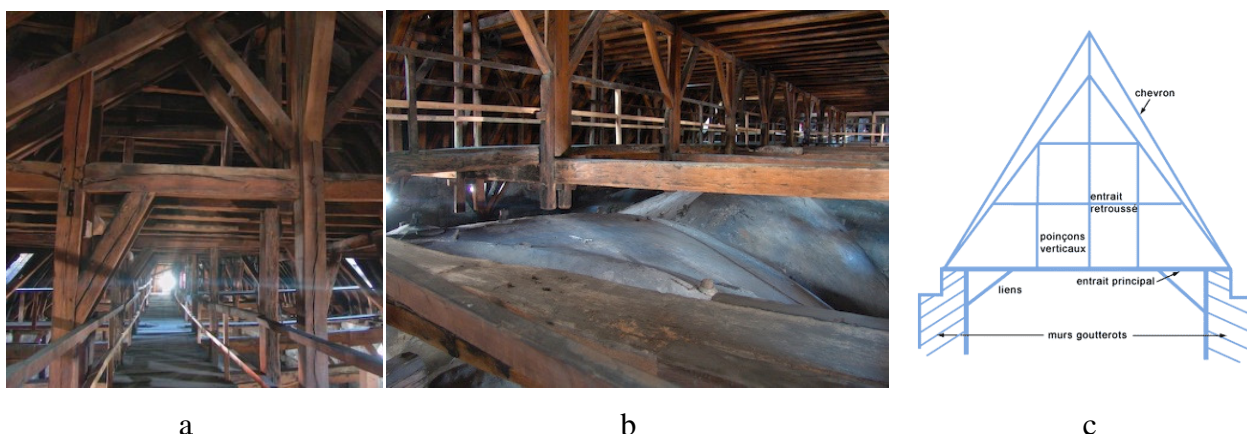
- Restauracijos pradžia: 1857 m.;
- Restauracijos pabaiga: 1882 m.;
- Architektas: E. Viollet le Ducas.

Stogo konstrukcijos rekonstrukcija

Dievo Motinos katedros stogo laikančioji konstrukcija (žiūr. 2.2 pav.) yra viena seniausių Paryžiuje, dėl skirtingų medžių rūšių panaudojimo atskiriems sijų tipams romantiškai pavadinta „mišku“. Katedrai panaudota ypatinga gotikinių bažnyčių itin smailių stogų konstrukcija, turinti atlaikyti sunkių molinių čerpių, naudotų XI–XII a., stogo dangos svorį.

1220 m. pirmą kartą ši konstrukcija perstatyta po gaisro, panaudojant nepažeistą medieną antrą kartą. Konstrukciją reikėjo keisti ir dėl to, kad atsirado papildoma erdvė virš presbiterijos, jog būtų galima padidinti bažnyčios langus. Tuo metu dėl miestų plėtros buvo gausiai kertami miškai ir pradėjo trūkti medienos. Perstatomai konstrukcijai reikėjo naudoti silpnesnę medieną, todėl buvo būtinas stogo savojo svorio mažinimas. Molio gavyba buvo toli nuo Paryžiaus, todėl švino plokščių danga buvo puiki išeitis stogo laikančiosios konstrukcijos rekonstrukcijai ekonominiu požiūriu ir dėl mažo svorio (*Cathédrale...* 2011).

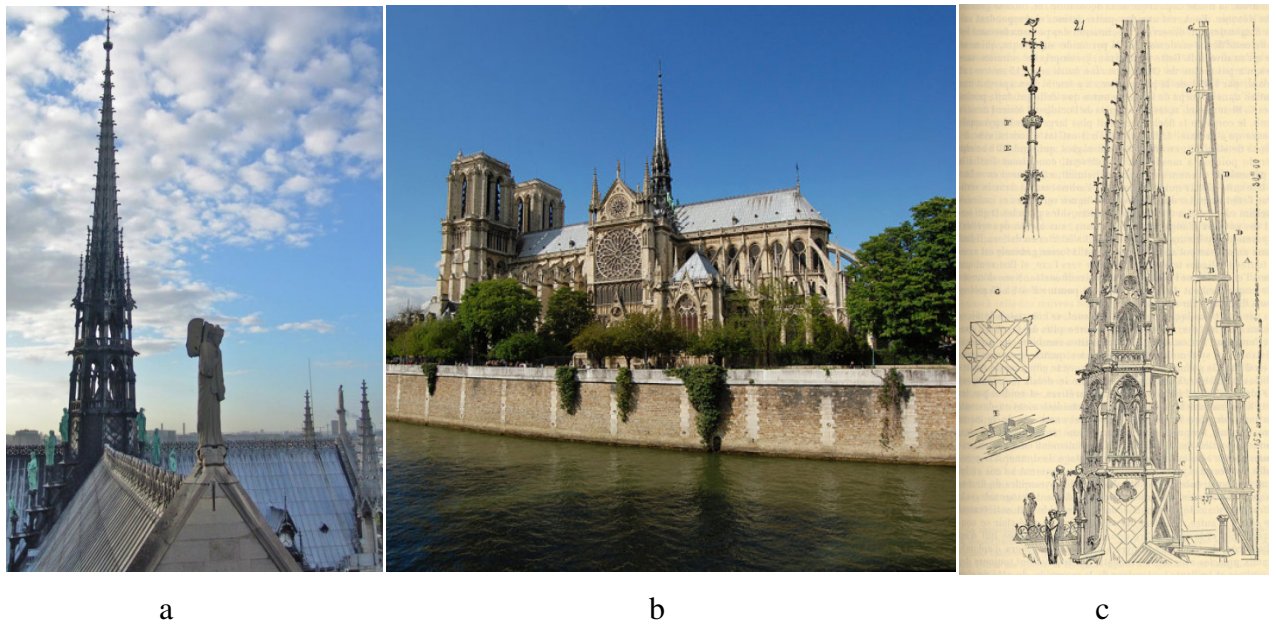
XIII a. stogo konstrukcija virš šoninių navų ir presbiterijos išliko iki šių dienų, o konstrukcija virš transepto ir bokštas – smailė buvo perstatyti XIX a. vid. per Viollet le Duco katedros atkūrimo vykdomą kampaniją (*Cathédrale...* 2011).

2.2 pav. Paryžiaus Dievo Motinos katedros konstrukcija virš presbiterijos (a), virš šoninių navų (b), virš transepto (c) (*Cathédrale...* 2011)

Bokšto – smailės rekonstrukcija

Per architekto E. Viollet le Duco restauravimo susirinkimą buvo nuspręsta statyti naują bokštą (žiūr. 2.3 pav.), kurio struktūra būtų nepriklausoma nuo pagrindinės katedros konstrukcijos, aštuonkampio pagrindo, kuris remiasi ant keturių transepto kolonų. 1860 m. bokšto statyba patikėta dailidei Bellu, kuris bokšto statybai panaudojo 1852 m. statytą Orleano dviejų aukštų smailės modelį, kuris akivaizdžiai yra kitoks nei XII amžiaus smailės. Taip pat naujoji smailė nėra varpinė (*Cathédrale...* 2011).

2.3 pav. Paryžiaus Dievo Motinos katedros bokštas (a) (*Cathédrale...* 2011), vaizdas nuo upės (b) (*Notre...* 2011), bokšto brėžinys (c) (*Cathédrale...* 2011)

XIX a. E. Viollet le Duco atkūrimo darbai:

- stogo laikančiosios konstrukcijos virš transepto rekonstrukcija;
- naujo bokšto – smailės statyba;
- karalių skulptūrų restauravimas;
- naujos zakristijos statyba;
- naujų langų įrengimas;
- centrinio portalo atnaujinimas;
- išdo ir baldų atkūrimas;
- didžiųjų vargonų remontas;
- darbai susiję su šoninių koplyčių freskų tapyba.

Stilistinio restauravimo bruožų atskleidimas

• Paryžiaus Dievo Motinos katedros transepto, bokšto – smailės ir kiti atstatymo darbai buvo vykdomi pasitelkiant fantaziją, taikant analogijas, naudojant visas priemones, siekiant atkurti paminklą kaip „vieno stiliaus kūrinį“ (Glemža 2002: 119–130), gerokai nukrypstant nuo originalaus bažnyčios vaizdo, tačiau pirminė restauruojamo objekto paskirtis nebuvo keičiama.

• 1852 metais statyto Orleano dviejų aukštų smailės modelio panaudojimas – tai analogija, kurią kaip teigia Glemža (2002: 119–130) savo knygoje, E. Viollet le Ducas naudojo restauruojant ar atstatydamas statinius, trūkstamas ar net nepastatytas jų dalis.

2.2. Drezdено Dievo Motinos katedros atkūrimas

Atstatymo datos ir architektas:

- Atstatymo pradžia: 1993 m.;
- Atstatymo pabaiga: 2005 m.;
- Architektas: Eberhardas Burgeris.

Atstatymo darbai

Drezdeno Dievo Motinos katedra buvo sunaikinta 1945 m., kai bombardavimo metu buvo sugriauta ir nuo gaisro sudegė iki pamatų (*Frauenkirche (Dresden)*... 2011) (žiūr. 2.4 pav.).

a

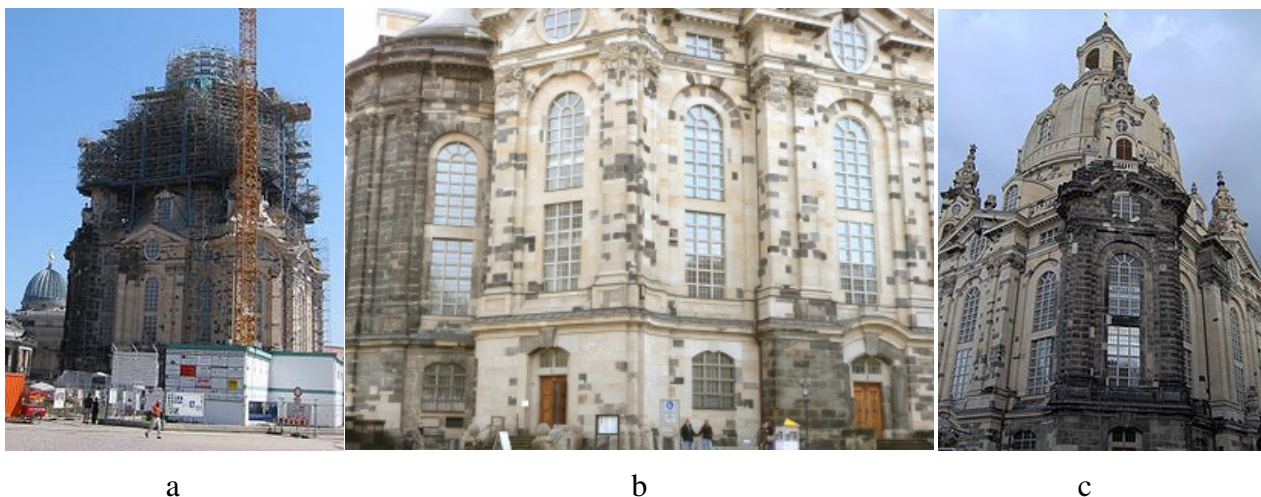

b

2.4 pav. Dievo Motinos katedros liekanos po sunaikinimo (a) (*Dresden*... 2011), (b) (*Frauenkirche (Dresden)*... 2011)

Drezdeno katedros rekonstrukcijos darbų pagrindas yra statybininko G. Bährio 1720 m. originalūs planai. Didžioji bažnyčios pastato dalis, išskyrus kupolą, atstatyta naudojant originalias išsaugotas statybos medžiagas, pasitelkiant naujausias technologijas. Griuvėsių liekanų kiekvienas akmuo buvo aprašomas dokumentuose ir saugomas. Akmenys buvo kruopščiai matuojami ir rūšiuojami, perkeliama į virtualų modelį, kuriame tarsi dėlionėje ieškoma tiksli kiekvieno akmens vieta. Projekto kūrėjai pasiklojė tūkstančiais nuotraukų, maldininkų ir bažnyčios darbuotojų prisiminimais, oficialiais skiedinių, pigmentinių dažų sudėties aprašymais (*Dresden*... 2011).

Išsaugoti originalūs akmenys buvo panaudoti atstatyme kartu su naujai sukurtais akmenimis (žiūr. 2.5 pav.), todėl jų išvaizda po atstatymo gerokai skiriasi. Originalūs akmenys yra paveikti senėjimo ir gaisro. Šis skirtumas lakui bėgant turėtų mažėti.

2.5 pav. Dievo Motinos katedros atstatymo darbai (a) (*Frauenkirche (Dresden)*... 2011), katedros fasadas (b) (Carl's... 2008), atstatyta Dievo Motinos katedra Drezdene (c) (*Frauenkirche (Dresden)*... 2011)

Pagrindinių durų ir vargonų atkūrimas

Pagrindinės katedros durys buvo atkurtos iš gausaus kiekio nuotraukų, kurios darytos jaunavedžių poroms fotografuojantis prie šių durų. Katedros vargonai buvo atkurti ne visai tiksliai pagal turimus brėžinius, jie pritaikyti šiuolaikinei muzikai, modernesni. M. Liuterio skulptūra restauruota ir vėl stovi priešais bažnyčią (*Dresden*... 2011).

Interjero atkūrimas

Pasak T. Gottschlichto, yra pakankamai informacijos apie pastato konstrukciją, planą, architektūrą bei išorės dizainą, tačiau interjero atkūrimui informacijos nepakanka ir tik apie 60 % jo galima pagrįsti turima surinkta medžiaga (Ray... 2004).

Palyginimas su dokumentais

- Drezdено Dievo Motinos katedra sugriauta per karą, kurio žala priskiriama žmogaus veiklos padariniams. Nors šiuo metu ir vyrauja nuomonė, kad atstatymas nėra labai gera architektūros paveldo išsaugojimo priemonė, tačiau dėl katedros kultūrinės svarbos atstatymas šiuo atveju yra galimas².
- Katedros pastato atstatymui buvo naudojamos naujausios technologijos, kad pastatas būtų atkurtas kuo tiksliau, bei naujausios medžiagos, siekiant pastato panašumo į originalą, kaip reikalaujama Atėnų chartijoje³ ir Venecijos chartijoje⁴.

² Nurodoma prielaida prieštaraujanti kultūros paveldo rekonstrukcijai, išskyrus aplinkybes, kur rekonstrukcija yra būtina dėl vietos išlikimo; kur „vieta“ dėl pažeidimo ar pakeitimo yra nepilnos apimties; kur ji atgauna kultūrinę „vietos“ svarbą; arba yra kaip atsakas į katastrofišką netektį dėl stichinių gamtos ar žmogaus veiklos sukeltų nelaimių, numatant, kad visada rekonstrukcija gali būti vykdoma be spėliojo ar kompromiso in situ esančiose liekanose, ir kad bet kuri rekonstrukcija yra aiški, grįžtama, ir mažiausiai būtina išsaugojimui ir vietos parodymui (Rygos... 2000).

³ Restauravimo darbams galima naudoti modernias technologijas ir medžiagas (The Athens... 1931).

- Didžioji Drezdeno Dievo Motinos katedros atstatymo dalis yra pagrįstas natūrine medžiaga, autentiškais dokumentais, maldininkų ir bažnyčios darbuotojų prisiminimais, tačiau projekte yra interpretacijų, o to griežtai neleidžia daryti nuostatos, išdėstytos Venecijos chartijoje⁵.

- Katedros atstatymo darbai vykdomi naudojant ir naujas medžiagas, ir išlikusias originalaus pastato liekanas, todėl, vadovaujantis Venecijos chartijos nuostatomis, kad naujai sukurtos naujos dalys turėtų harmoningai įsiliesti į visumą ir tuo pačiu metu skirtis nuo originalo (The Venice... 1964), Drezdeno Dievo Motinos katedros atkūrimo atveju ši nuostata lyg ir įvykdoma. Katedros fasaduose matomas skirtumas tarp dalių, kurių vienos atkurtos iš gaisro ir laiko paveiktų liekanų, o kitos – iš naujų statybinių medžiagų. Tačiau numatoma, kad laikui bėgant šis skirtumas mažės, o tai prieštarauja Venecijos chartijos nuostatomis.

2.3. Berlyno rūmų atkūrimas

Atstatymo datos:

- Atstatymo pradžia: 2002 m.;
- Atstatymo pabaiga: 2015 m.

Fasadų atstatymas

Apie šių rūmų atstatymą buvo diskutuojama jau daug metų. 2002 m. buvo nutarta atstatyti trūkstamus fasadus. Norima įgyvendinti daug sudėtingų uždavinių: atstatymas neturi turėti jokių trūkumų, visiškai atitikti turimą informaciją apie sugriautą statinį, neklaidinti, būti puikia kopija, pasitelkti visas turimas mokslo technologijas ir žinias, kad atstatytas pastatas šiuolaikiniam pasaulyje iš šiuolaikinių medžiagų ir dabartiniame klimate atrodytų kaip originalas (*Association...* 2011).

Atliekami vietos tyrimai, grunto analizė (daugelio metų pėdsakai), nuotraukų analizė, išlikusių brėžinių analizė, virtualaus modelio kūrimas sutikslinant visas pozicijas, kad atstatymo projektas atitiktų originalą, nebūtų padaryta klaidų ir netikslumų (*Association...* 2011).

Siekiama du Berlyno rūmų fasadus į istorinę miesto dalį atkurti tiksliai tokius pat kaip iki sugriovimo su visomis dekoru detalėmis, išskyrus rytinį, kuris bus statomas modernus, derantis prie naujos miesto dalies (*Association...* 2011).

⁴ Paminklų konservavime ir restauravime reikia naudotis visais mokslo ir technikos pasiekimais, kurie gali padėti išsaugoti architektūrinį palikimą (The Venice... 1964).

⁵ Restauravimas tai specifinė operacija, kurios tikslas yra išsaugoti ir atskleisti paminklo estetinę bei istorinę vertę; tai turi būti pagrįsta natūrine medžiaga ir autentiškais dokumentais. Restauravimas turi baigtis, kai prasideda hipotezės; visa, kas daroma nuo to momento, ypač kai neišvengiamai reikalingas papildymas, turi išsiskirti iš architektūros kompozicijos ir turėti šiuolaikiškus bruožus. Bet kuriuo atveju prieš ir po restauravimo turi būti atliekami archeologiniai ir istoriniai paminklo tyrimai (The Venice... 1964).

a

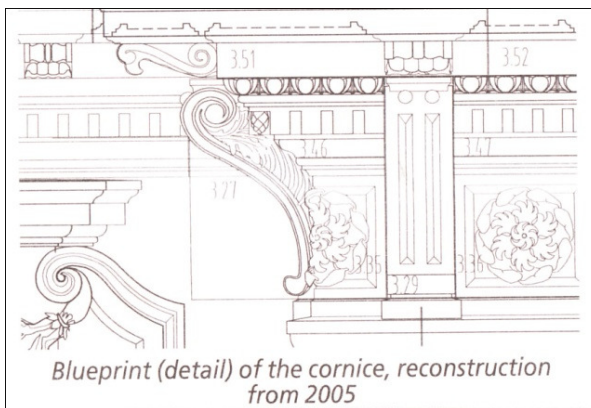
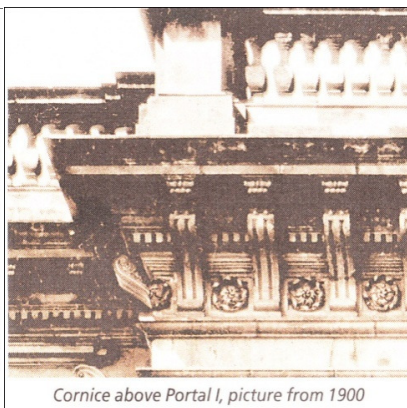
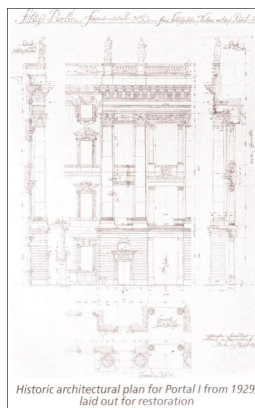

b

2.6 pav. Berlyno rūmų griuvėsiai (a) ir rūmų atkūrimo maketas (b) (*Association...* 2011)

Pastato dekoro detalių atkūrimas

Išlikęs vienas originalus fasadas yra puikus informacijos šaltinis fasadų detalių atkūrimui. Detalių atkūrimui naudojamos ir naujos, ir originalios griuvėsių liekanos. Detalės atkuriamos iš išlikusių nuotraukų, brėžinių tikroju dydžiu (masteliu M 1:1), kuriomis ir detalizuojami nauji brėžiniai (*Association...* 2011).

2.7 pav. Berlyno rūmų detalių atkūrimas (*Association...* 2011)

Interjero kūrimas

Pagal atstatymo projekto pasiūlymą, kuris galutinai patvirtintas 2007 m., atstatytos pastato dalies interjeras bus modernus (*Association...* 2011).

Palyginimas su dokumentais

- Kaip leidžia Atėnų chartija ir Venecijos chartija, naudojamos naujausios technologijos kuo tikslesniam pastato atkūrimui, bei naujausios medžiagos pastato panašumo į originalą atkūrimui.

- Berlyno rūmai sugriauti karo metu, kurio žala priskiriama žmogaus veiklos padariniams. Nors šiuo metu ir vyrauja nuomonė, kad atstatymas nėra labai gera architektūros paveldo išsaugojimo priemonė, tačiau dėl rūmų kultūrinės svarbos atstatymas šiuo atveju yra galimas⁶.
- Berlyno rūmų atstatymas, kiek įmanoma, pagrįstas natūrine medžiaga ir autentiškais dokumentais, kad projekte būtų kuo mažiau interpretacijų. Tai yra labai svarbios nuostatos išdėstytos Atėnų chartijoje⁷ ir Venecijos chartijoje⁸. Tačiau atkurti identišką pastatų realiai nėra įmanoma.
- Trūkstanti pastato fasadai yra atkuriami ir iš naujų medžiagų sukurtų elementų, ir iš išlikusių originalaus pastato liekanų, todėl vadovaujantis Venecijos chartijos nuostatomis, „nauji elementai, kuriais pakeičiamos trūkstamos paminklo dalys, turi harmoningai įsilieti į visumą ir tuo pačiu metu skirtis nuo originalo, kad restauravimas neklastotų meninės ir istorinės tiesos“ (The Venice... 1964). Remiantis pateikiama informacija apie vykdomą projektą, galima teigti, jog dalyje pastato yra siekiama visiško pastato architektūros vientisumo ir atkuriami nauji elementai nesiskirs nuo originalių, tačiau vienas fasadas kuriamas modernus ir žymiai išsiskirs nuo likusio pastato.
- Atstatomų rūmų yra išlikęs vienas fasadas, todėl likusių fasadų atkūrimas neuždengia vertingų pastato dalių, nepažeidžia tradicinės aplinkos, kompozicinės pusiausvyros, paminklo ir supančios aplinkos santykio⁹.

2.4. Apibendrinimas

- Stilios originalumo ir vienovės siekiančios stilistinės restauracijos bruožai atsispindi XIX a. E. Viollet le Duco vykdytame Drezdeno Dievo Motinos katedros atkūrimu. Architektas siekė sugrąžinti katedrai pasirinkto laikmečio išvaizdą, nors laikui bėgant kai kurios jos dalys buvo kelis kartus perstatytos.
- Drezdeno Dievo Motinos katedra ir Berlyno rūmai yra architektūros objektai, turintys istorinę vertę ir yra neatsiejami nuo kultūros identiteto. Abiejų šių objektų netektis yra žmogaus veiklos – karo – padariniai. Tuo remiantis jų atkūrimas kaip kultūros paveldo išsaugojimo priemonė yra leidžiamas tarptautinių organizacijų dokumentų.
- Nepaisant rekomendacijų, kad architektūros paminklų atkūrimas nėra geriausia paveldo išsaugojimo priemonė, tirtų architektūros objektų atkūrimas buvo priimtas, nors ir ne visus atstatymo darbus galėjo pagrįsti natūrine medžiaga ar autentiškais dokumentais. Tokiu atveju yra

⁶ ibid. 2

⁷ ibid. 3

⁸ ibid. 4

⁹ *Pristatinėti leistina tik tokiu atveju, jeigu neuždengiamos vertingos pastato dalys, nepažeidžiama tradicinė aplinka, kompozicinė pusiausvyra, paminklo ir supančios aplinkos santykis* (The Venice... 1964).

imamasi hipotezių (dažnai interjero atkūrimo), klastojant meninę ir istorinę tiesą, kas griežtai draudžiamą chartijų nuostatose.

- Apžvelgus pasirinktų architektūros objektų paveldo atkūrimo darbus, galima teigti, kad didžiausias neatitikimas paveldosaugos dokumentams yra istorinių ir naujų pastato dalių dermėje. Remiantis Venecijos chartija istorinė ir atkurta architektūros objekto dalys turi ne tik susilieti į visumą, bet skirtis viena nuo kitos. Tiek Drezdeno Dievo Motinos katedros, tiek Berlyno rūmų atkūrimo atvejais ši nuostata nėra tinkamai įgyvendinama.

3. ATITIKIMO TARP LIETUVOS ARCHITEKTŪROS PAVELDO ATKŪRIMO DARBŲ IR TARPTAUTINIŲ PAVELDOSAUGOS DOKUMENTŲ NUOSTATŲ TYRIMAS

Skyriuje pateikiami trijų pasirinktų Lietuvos architektūros objektų paveldo atkūrimo darbų aprašymai ir atitikimo tarp šių paveldo atkūrimo darbų ir tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatų tyrimo apibendrinimai.

Nagrinėjami objektai:

- Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniaus Žemutinėje pilyje;
- Labanoro bažnyčios statinių kompleksas;
- Vilniaus dominikonų vienuolyno statinių ansamblis.

Pastatai pasirinkti remiantis apibrėžtumais:

- objektas yra Lietuvoje;
- objektas turi būti pripažintas kultūros vertybe;
- turi būti pateikiama pakankamai prieinamos informacijos apie atliktus architektūros paveldo objekto atkūrimo darbus bei objekto istorinę raidą, kad būtų galima tinkamai atlikti duomenų analizę;
- informacijos apie atliktus architektūros paveldo objekto atkūrimo darbus bei jų istorinę raidą analizės rezultatai turi atitikti tyrimo tikslą.

3.1. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniaus Žemutinėje pilyje

3.1.1. Lietuvos valdovų rūmų istorija

Vilniaus pilių teritorijos kompleksas su įtvirtinimais, pastatais ir jų liekanomis, Arkikatedros bazilikos, Žemutinės ir Aukštutinės pilių pastatų ir jų liekanų kompleksas yra nekilnojami paminklai. Žemutinės ir Aukštutinės pilių pastatų ir jų liekanų kompleksą sudaro: Arkikatedra Bazilika, pilies gynybinės sienos liekanos, arsenalas, rūmų liekanos, korpuso liekanos, namas, pilies gynybinės sienos liekanos, bokšto liekanos, rūmų liekanos, bokšto liekanos, aikštė (Kultūros... 2012).

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai buvo įsikūrę Vilniaus Žemutinėje pilyje, tad Lietuvos valdovų rūmai – Vilniaus žemutinės pilies komplekso dalis, priklausiusi didžiajam Lietuvos kunigaikščiui, statyta 1530 m. ir vėliau, nugriovus toje vietoje stovėjusius XIV–XV a. mūro pastatus. Dabar Žemutinė pilis kartu su Aukštutine pilimi priklauso Vilniaus pilių rezervatui.

Žemiau pateikiama 1 lentelė, kurioje chronologine tvarka surašyti svarbiausi Aukštutinės ir Žemutinės pilies įvykiai, kurie pabrėžia Valdovų rūmų svarbą Lietuvos kultūros istorijoje.

1 lentelė. Valdovų Rūmų istorijos chronologinė seka (pagal *Valdovų rūmai...* 2012a; *Lietuvos...* 2012)

Data	Įvykio aprašymas
IV–VIII a.	Vilniaus Žemutinėje pilyje, taip pat ir vėlesnių Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų vietoje egzistavo įtvirtinta medinė gyvenvietė
XIII a. II p.– XIV a. I p.	Dalis gyvenvietės virto pilimi, pastatyti pirmieji ikigotikiniai ir gotikiniai mūriniai pastatai, siejami su karaliaus Mindaugo arba pirmųjų Gediminaičių – didžiųjų kunigaikščių Vytenio ar Gedimino – vardais
1323 m.	Didysis kunigaikštis Gediminas sudarė sutartis ir rašė laiškus tikriausiai Vilniaus Aukštutinėje pilyje
XIV a.	Žemutinė pilis buvo apjuosta mūriniais gynybiniais įtvirtinimais su bokštais
1386–1387 m.	Vilniaus pilyse ilgesniam laikui apsistojo Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Jogaila, ėmėsis Lietuvos krikšto ir Vilniaus vyskupijos steigimo bei katedros statybos
1402 m.	Vokiečių ordino kariuomenė paskutinį kartą nesėkmingai bandė pulti Vilniaus pilis, žygyje dalyvavo ir Jogailos brolis Švitrigaila
XV a. pab.– XVI a. pr.	Aleksandras Jogailaitis pagrindinę savo rezidenciją iš Aukštutinės pilies greičiausiai perkėlė į Žemutinę, čia pastatydamas vėlyvosios gotikos rūmus
1513 m.	Gaisras sunaikino Vilniaus Žemutinę pilį
1520–1530 m.	Žygimantas Senasis po gaisro perstatė ir išplėtė Žemutinės pilies rezidenciją, pradėdamas statyti modernius renesansinius rūmus
1539 m.	Bonos Sforcos iniciatyva prie jos apartamentų pastatyta altana, paminėtas kuriamas rūmų sodas
Po 1544 m.	Tapęs faktiniu Lietuvos valdovu, Žygimantas Augustas pratęsė didžiųjų kunigaikščių rezidencijos plėtrą, pastatydamas vadinamuosius Naujuosius rūmus
Nuo 1569 m.	Sudarius Liublino uniją, rūmai tapo bendrų Lietuvos ir Lenkijos – Abiejų Tautų Respublikos – valdovų rezidencija, kurioje rinkosi Vilniaus konvokacijos
Po 1624 m.	Žygimantas ir Vladislovas Vazos perstatė rūmus į ištaigingą ankstyvojo baroko rezidenciją
1655 m.	Lietuvos sostinę užėmė maskvėnų ir Ukrainos kazokų, vadovaujamų Ivano Zolotorenkos, kariuomenė, kuri suniokojo ir išgrobstė didžiųjų kunigaikščių rūmus, o Maskvos didysis kunigaikštis Aleksejus Michailovičius pasiskelbė ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu
1661 m.	Po ilgos apsiausties Maskvos kariuomenė buvo išvyta iš Vilniaus, atgautos pilys su suniokotais rūmais, rusų vaivada nukirsdintas
XVIII a.	Buvo nuspręsta rūmus rekonstruoti ir juos pritaikyti reprezentacijai
XVIII a. II p.	Rūmuose buvo leista apsigyventi Vilniaus miestiečiams ir bajorams, kurti planai pritaikyti rūmus valstybės institucijų veiklai

1799–1801 m.	Rusijos imperijos administracijos iniciatyva buvusių Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai buvo nugriauti. Griauinant rūmus, pirklys Abraomas Šliosbergas gavo teisę pastatyti savo namus virš rytų korpuso naudojant šio korpuso mūrus. Šio namo viduje išliko dalis pirmojo aukšto rūmų sienų ir rūšiai
1831 m.	Buvusių rūmų teritorijoje buvo įrengta rusų kariuomenės tvirtovė su grioviais ir pylimais, o Šliosbergo amas tapo kariuomenės štabu
XIX a. II p.	Po rusų įtvirtinimų panaikinimo rūmų teritorija buvo išlyginta ir joje įrengtas parkas
1964 m.	Tiesiant komunikacijas į Šliosbergo namą buvo atrasti Valdovų rūmų rūšiai
XX a. pr.	Buvo vykdomi pirmieji archeologiniai tyrimai Vilniaus pilių teritorijoje
1983 m.	Buvo pasiūlytas Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų Vilniaus Žemutinėje pilyje atkūrimo projektas, siekiant pritaikyti juos nacionalinei dailės galerijai
1987 m.	Buvo pradėti rūmų teritorijos sistemingi archeologiniai tyrimai, kilo Lietuvos didžiųjų kunigaikščių senosios rezidencijos atkūrimo idėja
2000 m.	Buvo priimtas Lietuvos Respublikos Seimo įstatymas dėl Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo
2001 m.	Buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, patvirtinęs Valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties koncepciją
2002 m.	Buvo pradėti Rūmų atkūrimo statybos darbai
2009 m. liepos 6 d.	Atkurtų, bet galutinai neįrengtų Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų Vilniaus Žemutinėje pilyje simbolinis atidarymas, dalyvaujant 15 valstybių (Lietuvos, Danijos, Švedijos, Norvegijos, Lenkijos, Ukrainos, Latvijos, Islandijos, Suomijos, Gruzijos, Vatikano, Estijos, Baltarusijos, Vokietijos, Rusijos) valdovams ir vadovams

Remiantis žinomais istorijos faktais galima teigti, kad Valdovų rūmai kadaise buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinis, administracinis ir kultūros centras. Čia lankėsi valdovai ir buvo priimami garbingiausi užsienio svečiai, čia buvo pasirašomos svarbiausios tarpvalstybinės sutartys, sprendžiami visam kraštui svarbūs klausimai. „Rusijos carinės valdžios įsakymas nugriauti irstančius rūmus turėjo neabejotiną politinį tikslą - ištrinti iš visuomenės atminties visus Lietuvos valstybingumo ir savarankiškumo simbolius“ (Lietuvos... 2001).

3.1.2. Lietuvos valdovų rūmų atkūrimo koncepcija

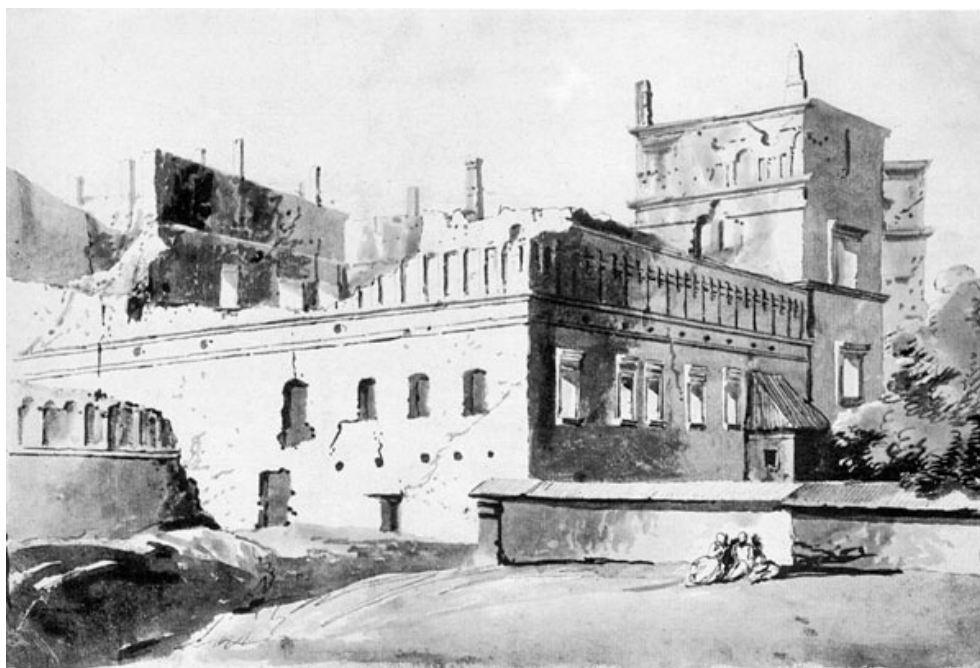
Atkūrimo idėja

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties koncepcijos“ teigiama, kad *idėją atkurti nugriautus Valdovų rūmus, kaip Lietuvos valstybingumo simbolį, bene pirmieji iškėlė 1831 metų sukilėliai, tačiau sukilimas buvo numalšintas, dalis tos idėjos puoselėtojų buvo ištremta į Sibirą. Kone iki XX amžiaus pabaigos politinė padėtis negalėjo leisti šiai idėjai materializuotis. Valdovų*

rūmų atkūrimo idėja iš naujo atgijo 1987 metais kartu su pirmaisiais Lietuvos atgimimo daigais. Ją aktyviai parėmė Lietuvos inteligentija, kūrybinės sąjungos, Kultūros fondas. Lietuvos valdžia 1988 metais pavedė Lietuvos mokslų akademijai organizuoti mokslinius tyrimus ir kaupti medžiagą rūmams atstatyti. Lietuvos mokslų akademijos Prezidiumo nutarimu 1988 metais Lietuvos istorijos institute buvo įsteigtas Pilių istorijos skyrius, 1993 metais jis pertvarkytas į savarankišką Pilių tyrimo centrą. 1993 metų pabaigoje Respublikos Prezidentas kreipėsi į Ministrą Pirmininką, ragindamas pradėti planingai atkurti Vilniaus pilis. Keletą kartų apsvarsčius Valdovų rūmų atkūrimo idėją, 1994 metais buvo surengtas rūmų atkūrimo koncepcijų konkursas, įsteigta specifinės paskirties valstybės įmonė „Vilniaus pilių direkcija“, kuri turėjo rūpintis Vilniaus pilių komplekso atkūrimu ir teritorijos tvarkymu. 1999 metais kultūros ministro įsakymu sudaryta komisija parengė Vilniaus Aukštutinės ir Žemutinės pilių atkūrimo, panaudojimo ir priežiūros programą (...). Valdovų rūmų atkūrimo idėją 2000 metais parėmė Pasaulio lietuvių bendruomenės X Seimas. Tais pačiais metais ją įteisino Lietuvos Respublikos Seimas, priėmęs Lietuvos Respublikos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties įstatymą. Vadovaudamasi šiuo įstatymu, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2001 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. 438 „Dėl Valdovų rūmų atkūrimo“ įgaliojo Kultūros ministeriją organizuoti Valdovų rūmų atkūrimą ir spręsti tolesnės jų paskirties klausimus (Lietuvos... 2001).

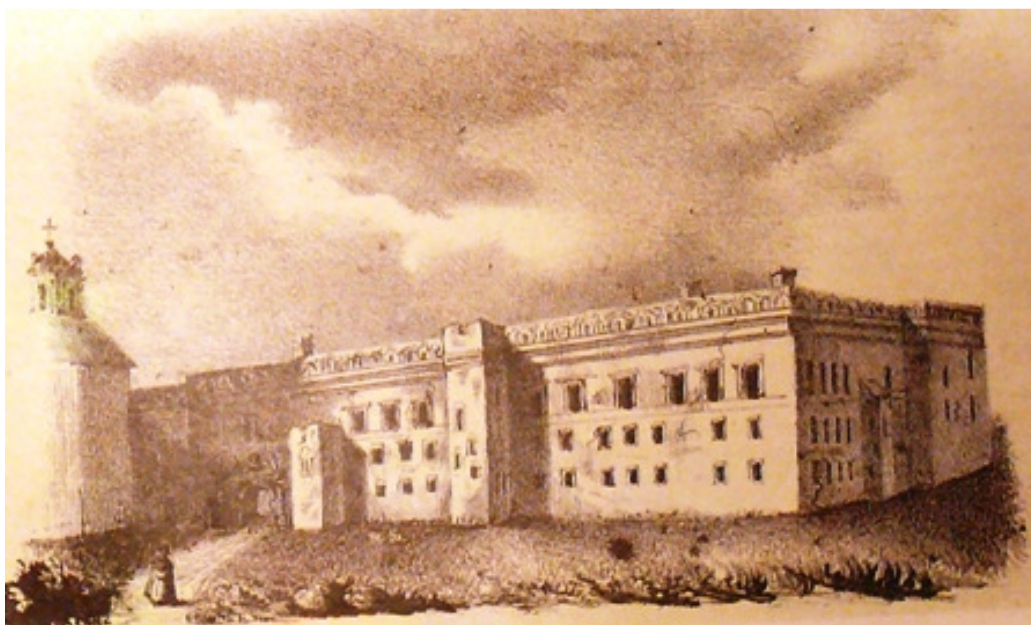
Informacijos deficitas

Ar galima pagrįsti Valdovų rūmų atkūrimą autentiškais dokumentais ir medžiaga? Juk iki šiol nerasti rūmų brėžiniai (planai), inventoriai. Nedisponuojama tiksliais rūmų fasadų piešiniais. Ikonografini šaltinių sąrašas labai skurdus: yra kelios XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios dailininko Pranciškaus Smuglevičiaus Valdovų rūmų egzistavimo metu pieštos sepijos, kuriose matome ne visą Valdovų rūmų vaizdą, dar yra XIX a. pradžios piešinių, perpieštų iš senesnių ar iš atminties, t. y. jau po rūmų nugriovimo (M. Pšibilsio, J. Ozemblovskio ir kt. litografijos). Taip pat nėra ikonografinės medžiagos apie rūmų interjerą. Rasta nedaug istorinių šaltinių, kuriuose būtų nurodytos Valdovų rūmų patalpų paskirtys bei jų tarpusavio ryšiai. Esant informacijos trūkumui iškyla prieštara ne tik Venecijos, bet ir Rygos chartijai, patvirtinusiai atitinkamų tyrimų ir istorinės dokumentacijos reikalavimą.

3.1 pav. Griūvantys rūmai XVIII a. paveiksle, P. Smuglevičius (Valdovų rūmai... 2010)

Informacijos trūkumas sukelia sunkumų atstatant rūmus. Pastebimos klaidos net keliuose turimuose informacijos šaltiniuose. Pasak Vlado Drėmos, šiame dailininko Pranciškaus Smuglevičiaus paveiksle (1785 m.) (žiūr. 3.1 pav.) didžiųjų kunigaikščių rezidencijos rūmai pavaizduoti iš pietryčių pusės, bet iš tikro tai rūmų vaizdas iš šiaurės vakarų pusės (*Valdovų rūmai...* 2010).

3.2 pav. Prūsų pietų ir rytų korpusų išorės fasadas, t. y. rūmų pietryčių kampas J. Oziemblauskio litografijoje 1840 m. (*Valdovų rūmai...* 2010)

Pažvelgus į J. Oziemblausko litografijoje (žiūr. 3.2 pav.) vaizduojamą Valdovų rūmų kampą matomas akivaizdus skirtumas tarp to, kurį klaidingai interpretavo V. Drėmos P. Smuglevičiaus piešinyje. Atrastos rūmų liekanos patvirtina, kad rūmų pietryčių kampas J. Oziemblausko litografijoje yra teisingas (*Valdovų rūmai...* 2010).

Atkūrimo tikslas ir priemonės

Atkūrimas yra viena iš architektūros paveldo išsaugojimo priemonių. Būtent ši priemonė pasirinkta išsaugoti Valdovų rūmus: „1999 metais kultūros ministro įsakymu sudaryta komisija parengė Vilniaus Aukštutinės ir Žemutinės pilių atkūrimo, panaudojimo ir priežiūros programą, kurioje buvo pabrėžta, kad Valdovų rūmų atkūrimas - tinkamiausias būdas išsaugoti ir eksponuoti surastas rūmų liekanas“ (Lietuvos... 2001).

Atgavus Lietuvai nepriklausomybę buvo patriotiškai siekiama atstatyti Valdovų rūmus. Intelektualų ir architektų buvo pateikti du rūmų liekanų išsaugojimo sprendimai:

1. *Atkastas rūmų liekanas apsaugoti, uždengiant jas kad ir stikliniu gaubtu, bet pačių rūmų neatkurti (Lietuvos... 2011);*

2. *Apsaugoti rūmų liekanas buvusių istorinių LDK rūmų formos gaubtu, kartu regeneruoti buvusią tūrinę erdvinę Vilniaus pilių komplekso urbanistinę struktūrą, apimant Katedrą, Aukštutinę ir Žemutinę pilis (Lietuvos... 2011) (žiūr. 3.3 pav.).*

3.3 pav. Valdovų rūmai 2010 m., R. Lazdyno nuotrauka (*Lietuvos valdovų...* 2012)

1999 m. Kultūros vertybių apsaugos departamento patvirtintose paminklosaugos sąlygose buvo nurodyta: siekti atkurti rūmų istorinį architektūrinį įvaizdį, atsižvelgiant į turimus kompleksinių tyrimų duomenis.

Ar pasirinkimas atkurti Valdovų rūmus yra tinkamas, kai informacijos trūkumas veda interpretacijos ir hipotezių keliu? Atrodytų taip, tačiau rūmų kūrėjai atstatymo pasirinkimą grindžia taip: „svarbiausia priežastis – atrasti radiniai, kuriuos reikėjo užkonservuoti, kad nesupūtų. Tam buvo reikalingas kažkoks gaubtas. Juk negalėjome pastatyti kokio stiklinio svetimkūnio, kuris darytų senamiesčio vaizdą“, - teigė konferencijos dalyviai“ (*Valdovų rūmai...* 2010).

2000 metų Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties įstatyme numatomas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų Vilniaus Žemutinėje pilyje atkūrimas (Lietuvos... 2000) . Valdovų rūmų atkūrimas galimas įsitikinus, kad disponuojama pakankamu informacijos apie Valdovų rūmų kiekiu. Atlikus Žemutinės pilies tolesnius tyrinėjimus, paaiškėjo, kad informacijos, reikalingos atkūrimui, nepakankama, todėl pasiūlyta Valdovų rūmų „įvaizdžio atkūrimo“ idėja: „atkurtų Pilnavertis Valdovų rūmų architektūra turi atitikti buvusių rūmų architektūros ir išraiškos priemonių lygį ir atkūrimo laikotarpį. Panaudojant rastas architektūros detales ir pasitelkiant analogus, turi būti sukurti dalies rūmų salių hipotetiniai interjerai ar jų fragmentai“ (Lietuvos... 2001).

Atkuriant Valdovų rūmus, reikia pažangiausiais konservavimo, restauravimo ir papildymo metodais užtikrinti autentiškų jų liekanų apsaugą, kad būtų galima eksponuoti visų rūmų raidos etapų konservuotą ir restauruotą autentišką, rasti būdų, kaip eksponuoti už pastatų kontūrų esančias XIII-XV amžių pastatų liekanas, suformuoti erdvę (ar erdves) joms apžvelgti, jų dydžiui suvokti, pasitelkiant tiek tradicinius, tiek šiuolaikinius eksponavimo būdus, metodus, medžiagas. Naujos konstrukcijos neturi nustelbti, užgožti eksponuojamo autento, turi būti išvengta regimo užterštumo. Rūmų liekanų ekspozicijos zonoje gali būti įkomponuota archeologinių radinių, rūmų istorijos ir architektūros raidos ekspozicija (Lietuvos... 2001).

Taigi išsaugoti autentiškas mūro liekanas ir jas eksponuoti. Tuo tikslu virš šių liekanų naujai pastatyta istorinių rūmų apimties ir formų struktūra, naudojant šiuolaikines konstrukcijas ir technologijas. Tikslas – išsaugoti autentiškas liekanas – atrodo nepriekaištingas šiuolaikinės paveldosaugos atžvilgiu, kuri siekia išsaugoti ir atskleisti paminklo estetinę bei istorinę vertę.

Tačiau viso rūmų autentiškų liekanų išsaugojimo priemonės atitinka Rygos chartijos reikalavimus. Analogų naudojimas derinant su rastomis architektūros detalėmis, siekiant atkurti buvusių rūmų laikotarpio architektūrą labiau primena anksčiau nagrinėtą stilistinį restauravimą nei šiuolaikinę paveldosaugą. Po rekonstrukcijos pastatas buvo paremtas į naujai įrengtus polinius pamatus. Tam reikėjo pragręžti autentiškus senuosius pamatus, taigi autentiški rūmų pamatai buvo

pažeisti. Nors atkurtų Valdovų rūmų architektūra ir turi atitikti buvusių rūmų laikotarpio architektūrą, kaip minėta anksčiau, tokiame atkūrimui nėra rasta pakankamai medžiagos.

Paskirtis

Kadangi istorinė valdovų rūmų paskirtis šiandien yra nebeaktuali, ją reikia keisti ir pritaikyti šiuolaikinės visuomenės poreikiams. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties koncepcijos nutarime nuspręsta, kad „valdovų rūmai turi tapti istoriniu kultūros centru, kur bus siekiama pristatyti šiuolaikinei visuomenei senosios Lietuvos valstybės kultūros vertybes“ (Lietuvos... 2001). Atkurtuose Valdovų rūmuose numatyta įrengti patalpas, skirtas valstybės reprezentacijoms, muziejaus ekspozicijoms, švietėjiškiems kultūros renginiams, Pasaulio lietuvių bendruomenės veiklai ir Lietuvos nacionalinės kultūros įstaigos „Valdovų rūmai“ veiklai (Lietuvos... 2001). Tenkinant šiuolaikinės visuomenės poreikius turėtų būti įrengtos visos būtinos lankytojų ir darbuotojų aptarnavimo ir pagalbinės patalpos.

Nuo 2001 m. iki 2009 m. buvo atlikti šie darbai:

- atkurti rūmų tūriai, jų išorė;
- atkurti kiemo fasadai, taip pat ir renesansinės galerijos pagal Vidurio Europos analogiškos architektūros tradicijas, remiantis surastomis detalėmis, arkados elementais;
- iš dalies atkurtos vidaus patalpos (žiūr. 3.4 pav.);
- rūsiuose konservuotos autentiškos liekanos, lankytojams įrengti specialūs takai;
- po rūmų kiemu, Luvro pavyzdžiu, eksponuojamos ankstyviausių mūrų liekanos;
- įrengtos lankytojų aptarnavimo patalpos;
- rūmai aprūpinti eskalatoriais, liftais ir kita šiuolaikine inžinerine įranga.

3.4 pav. Valdovų rūmų interjeras (*Valdovų rūmai...* 2012)

3.1.3. Apibendrinimas

- Kaip ir teigiama 1999 m. Kultūros vertybių apsaugos departamento patvirtintose paminklo saugos sąlygose, Valdovų rūmų atkūrimas – tai rūmų istorinio įvaizdžio atkūrimas. Rūmų atkūrimo darbai neatitinka vienos svarbiausių tarptautinių dokumentų nuostatos: žinomas akivaizdus autentiškų dokumentų ir medžiagos, reikalingos atstatymo pagrindimui, trūkumas. Iš to išplaukia, kad rūmų atkūrimo darbų negalima vadinti atstatymu.

- Autentiškų Valdovų rūmų liekanų ir mūro, turinčių paminklo statusą ir įregistruotų kaip kultūros vertybės, plano struktūros išsaugojimui pagal Rygos chartiją reikėtų taikyti tik konservavimo, o ne restauravimo darbus. Todėl gaubto kūrimas liekanų konservavimui, kai autentiškos liekanos yra tik eksponuojamos, o ne restauruojamos ir eksploatuojamos, yra teisinga paveldo išsaugojimo priemonė.

- Autentiškų liekanų gaubto architektūrinės formos pasirinkimas – istorinės išvaizdos Valdovų rūmų pastatas – neprieštarauja Rygos chartijai, nes jo tikslas išsaugoti autentiškus pamatus, bet jis klaidina visuomenę ir klastoja istoriją. Tačiau ne visų šios chartijos nuostatų yra laikomasi. Statant pastatą buvo įrengti naujų technologijų poliniai pamatai, kurie nepadėjo išsaugoti autentiškų pamatų, o juos pažeidė¹⁰, taip pat sunaikinti kai kurie XII–XIII a. medinio Vilniaus unikalūs fragmentai (Pasaulio... 2009), kas griežtai draudžiama Venecijos chartijos nuostatomis¹¹.

- Atstatymui naudojamos naujos medžiagos ir technologijos atskiria gaubtą nuo autentiškų liekanų. Šį skirtumą pastebi tik architektūros sritį labiau išmanantys asmenys. Buvusių Valdovų rūmų architektūrinės išvaizdos kūrimas didžiajai visuomenės daliai kelia asociacijas su buvusių Valdovų rūmų atkūrimu, kas sukuria klaidingą požiūrį į besiformuojančią šiuolaikinę paveldosaugą.

3.2. Labanoro bažnyčios statinių kompleksas

3.2.1. Labanoro bažnyčios statinių komplekso aprašymas

Labanoro bažnyčia (žiūr. 3.5 pav.) Vilniaus vyskupijoje minima nuo 1522 m. Ji įrašyta į tų metų Vilniaus vyskupijos bažnyčių sąrašą. 1675 m. vyskupo vizitacijos protokole minima sena, begriūvanti Labanoro bažnyčia, kurioje kabo Marijos Sopulingosios paveikslas, laikomas stebuklingu. 1768 m. Vilniaus vyskupo Masalskio perstatyta sena Labanoro bažnyčia sudegė 1798 m., o 1818–1820 m. ji buvo atstatyta parapijiečių lėšomis. Spėjama, kad varpinė irgi pastatyta XIX

¹⁰ *Paminklų konservavime ir restauravime reikia naudotis visais mokslo ir technikos pasiekimais, kurie gali padėti išsaugoti architektūrinį palikimą* (The Venice... 1964).

¹¹ *Konservuojamas ne tik paminklas, bet ir jo aplinka. Jeigu išlikusi tradicinė aplinka, ji turi būti išsaugota. Neleistina jokia nauja statyba, nugriovimas ar perdirbimas, kurie pakeistų masių santykius ir spalvų derinį* (The Venice... 1964).

a. 1820 m. Labanoro bažnyčios vizitacijos akte nurodoma, kad bažnyčios būta suręstos iš pušies rąstų su septyniais stačiakampiais langais. Ant mūrinių postamentų pastatytos kolonos laikė aukštą trikampį frontoną – šiaudais dengto stogo skydą. Frontoną puošė trys pusapskritimio formos langai. 1849 m. stogas uždengtas malksnomis. Tiek bažnyčia, tiek varpinė vėliau iš lauko apkaltos lentomis, nudažytos rusvai (*Labanoro...* 2011).

3.5 pav. Švč . M. Marijos Gimimo bažnyčia pabaigus restauravimo darbus 2009 m., D. Varnaitės nuotrauka
(*Kultūros...* 2012)

2006–2008 m. kultūros paveldo departamentui ir rajono savivaldybei kooperuojant lėšas pakeista varpinės stogo danga, ornamentuotas varpinės bokštelis atkurtas pagal buvusį. Varpinė nudažyta pagal pateiktą dažymo projektą, parengtą remiantis atliktais žvalgomaisiais fasadų polichromijos tyrimais. Buvo pašalintos varpinės sudūlėjusios lauko akmenų pamatų mūro siūlės, autentiškos varpinės medinės konstrukcijos apdorotos medžiagomis, didinančiomis jų atsparumą irimui, biologiniams kenkėjams, gaisrui, atmosferiniams krituliams. Nudažytas bažnyčios fasadas, restauruotos medinės jo detalės. Sunkių proporcijų, nesudėtingų formų fasadai išlaikė klasicistinę kompozicijos principą. Antai plokščią vakarinį fasadą skaidančioms vertikalioms sąvaržoms buvo suteikta siaurų piliastrellių forma. Virš plataus, dantukais papuošto karnizo kilo aukštas frontonas, kuris užsibaigė bokštu. Apačioje – plačios dvivėrės durys, pabrėžtos trikampių sandriku, ir stačiakampiai langai. Šoniniuose – pietiniame ir šiauriniame – fasaduose rikiavosi stambūs langai ir piliastrelliai. Karnizą ir palanges dailiai pabrėžė rantuotos lentelės. Įdomiausias ir turtingiausias buvo rytinis bažnyčios fasadas su liaudiška drožyba papuoštais arkiniais langais ir

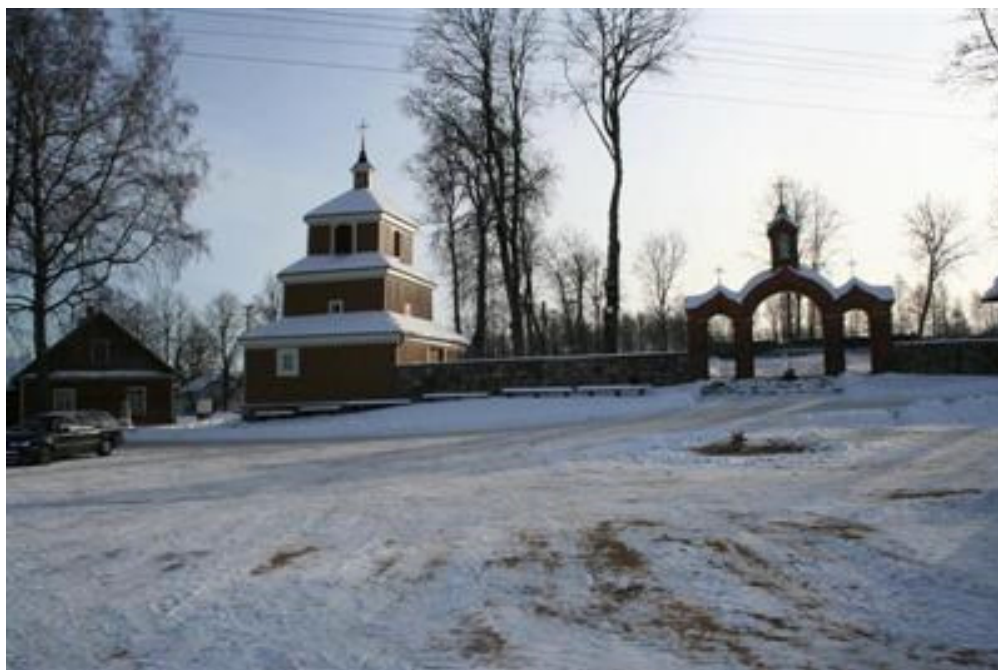
vienaaukščiais priestatais, kuriuos viršuje originaliai užbaigė dengti balkonėliai. Senas bažnyčios stogas pakeistas gontų stogo danga. Atstatyti ir uždengti varine skarda bokšteliai, sutvarkyti bažnyčios pamatai. Vykdam šiuos darbus buvo siekiama minimaliomis sąnaudomis išsaugoti istorinę ir medžiaginę materialiąją pastato vertę, parinkti medžiagas, kurios sentų kartu su aplinka. (*Labanoro...* 2011; *Kultūros...* 2012).

Bažnyčios tūris apie 800 kubinių metrų. Varpinė – kvadratinio plano, turi tris tarpsnius, kuriuos jungia stogeliai. Kiekvienas tarpsnis į viršų siaurėja. Pirmas varpinės tarpsnis turi medinių lentų lubas, virš tų lubų antrame tarpsnyje įtaisyta nedidelio nuolydžio pertvara, o trečiame – žalvarinis varpas, pagamintas 1805 m. Johano Samuelio Vėnerio Vilniuje. Nors panašaus laiptuoto tūrio varpinių Lietuvoje gana daug, tačiau Labanoro išsiskiria iš visų savo sunkiomis, horizontaliomis proporcijomis. 2004–ų metų bažnyčios ir varpinės pastatų techninės būklės akte pažymėta, kad varpinės matomos konstrukcijos ir sienojai pažeisti entomologinių kenkėjų, apatiniai du rąstai supuvę, atmosferos krituliai pro šoninius langus patenka į varpinės vidų, dėl to kai kurios stogo konstrukcijos pažeistos puvinio (Valatkienė 2011).

3.6 pav. Atstatoma Labanoro bažnyčia, Cemnolonskio nuotrauka (*Šventinama...* 2011)

Restauruota Labanoro Švč. Mergelės Marijos 2009 m. gruodžio 21 d. naktį iškart po vidurnakčio bažnyčia visiškai sudegė, liko tik varpinė. Jos atstatymas prasidėjo jau 2010 m (žiūr. 3.6 pav.).

3.7 pav. Bendras vaizdas iš ŠV pusės, R. Vėlyvienės nuotrauka, 2010 m. (Kultūros... 2012)

Šiuo metu kompleksą sudaro (žiūr. 3.7 pav.): bažnyčios liekanos, varpinė, šventoriaus tvora su vartais, klebonija, namas, klėtis,; ūkinis pastatas (Kultūros... 2012). Vertingųjų savybių pobūdis: architektūrinis (lemiantis reikšmingumą, svarbus), sakralinis (lemiantis reikšmingumą, svarbus), kraštovaizdžio, istorinis (lemiantis reikšmingumą, svarbus), etnokultūrinis (lemiantis reikšmingumą, tipiškas), archeologinis (lemiantis reikšmingumą) (Kultūros... 2012).

3.2.2. Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios autentiškumo vertinimas

2009–ų metų gruodžio 21 d. sudegus bažnyčiai visuomenė neteko kultūros vertybės. Po metų, 2010–ųjų gruodžio 15 d., KPD antrojoje nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryboje buvo priimtas Labanoro bažnyčios statinių komplekso sudėties patikslinimas nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos akte (Nekilnojamojo... 2010). Šiame sąraše buvo panaikintas kompleksą sudarantis objektas – Labanoro bažnyčios statinių komplekso Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčia – ir įrašytas naujas objektas – Labanoro bažnyčios statinių komplekso Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios liekanos (žiūr. 3.8 pav.). Šis KPD antrojoje nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryboje priimtas Labanoro bažnyčios statinių komplekso sudėties patikslinimas, Labanoro bažnyčios statinių komplekso Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios liekanų įrašymas į kultūros vertybę laikomo Labanoro bažnyčios statinių komplekso sudėtį, atitinka 1964 m. priimtos Tarptautinės paminklų ir jų kompleksų konservavimo ir restauravimo chartijos (Venecijos chartijos) nuostatas.

Remiantis Venecijos chartijos nuostatomis galima teigti, kad autentiškais laikomos pastato istorinės liekanos, istorinė pastato medžiaga ir turinys, vieta ir išdėstymas (žiūr. 3.8 pav.).

pagal Venecijos chartijoje kultūros vertybe rekomenduojama laikyti Labanoro bažnyčios statinių komplekso sudegusios Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios liekanas, o naujai statomą bažnyčios antžeminę dalį pastatyti taip, kad ji harmoningai įsiliėtų į visumą ir tuo pačiu metu skirtųsi nuo originalo, kad atstatymas neklastotų meninės ir istorinės tiesos. Jos naudojimo paskirtis turėtų atitikti (gerbti) jų istorinę ir meninę vertę.

3.8 pav. Atstatomos Labanoro bažnyčios pamatai, B. Panumienės nuotrauka (*Sudegusi...* 2011)

Ar atstatytoji bažnyčia pretenduos ir vėl tapti Lietuvos kultūros vertybe? Galbūt reikėtų sekti Japonijos pavyzdžiu, kuri medinės šventyklas perstato kas kelias dešimt metų. Šventyklos perstatomos tiksliai tokios pat kaip „originalai“ pagal Japonijos medinių šventyklų statybos techniką ir tradicijas. Skirtumas tarp perstatytos ir „originalios“ šventyklos – tik nauja statybos medžiaga, t. y. mediena, kurios trumpa eksploatavimo trukmė ir yra pagrindinė medinio paveldo išsaugojimo problema. Priėmus Nara dokumentą dėl autentiškumo, Japonijos medinės architektūros autentiškumas grindžiamas nepakitusia forma ir dizainu, panaudojimu ir funkcijomis, tradicijomis ir technika, vieta ir išdėstymu, taip pat dvasia ir jausmais¹².

„Šiandien yra išlikę dalis pamatų, ir, remiantis ta išlikusia dalimi, atstatomi pamatai pagal autentą likusį. Visa kita dalis bus atstatyta pagal išlikusią medžiagą“, – teigė valstybės įmonės „Lietuvos paminklai“ statybos darbų techninis prižiūrėtojas Jonas Valunta (Labanoro... 2010). Nors

¹² „Atsižvelgiant į kultūros paveldo prigimtį, jo kultūrinį kontekstą ir evoliuciją, sprendimai dėl autentiškumo gali priklausyti nuo daugybės įvairiausių informacijos šaltinių vertės. Šių šaltinių aspektai gali būti susiję su forma ir dizainu, medžiagomis ir turiniu, panaudojimu ir funkcijomis, tradicijomis ir technika, vieta ir išdėstymu, taip pat dvasia ir jausmais, bei kitais vidiniais ir išoriniais veiksniais. Šių šaltinių panaudojimas leidžia plėtoti konkrečias tiriamojo kultūros paveldo dimensijas – meninę, istorinę, socialinę ir mokslinę“ (Nara... 1994).

ir atkuriamą buvusios bažnyčios architektūrinę išvaizdą, tačiau apie autentišką atstatymo techniką, būdingą lietuvių liaudies pastatams, nėra skelbiama. Žemiau pateiktoje nuotraukoje taip pat galime pamatyti šiuolaikine technika apdirbtus rąstus, bei šiuolaikinei statybai būdingas priemones (žiūr. 3.9 pav.). Vytauto Bagdono straipsnyje aprašyti bažnyčios atstatymo darbai: iš maumedžio medienos pagamintų lentelių – malksnų, kitaip dar vadinamų „gontais“ – uždengtas stogas, iš naujos medienos suręstos bažnyčios sienos, pastogėje išvedžioti variniai lietvamzdžiai, montuojami ką tik atvežti vienoje firmų pagaminti langai, panašūs į plastikinius, bet pagaminti ne iš plastiko, o iš gerai išdžiovintos, apdorotos medienos (Bagdonas 2011), taip pat byloja, kad bažnyčia atstatoma ne tradicine lietuvių liaudies statybos technika, o naudojant šiuolaikines technologijas.

3.9 pav. Labanoro bažnyčios atstatymo darbai (*Labanoras...* 2010)

Remiantis Nara dokumentu dėl autentiškumo Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčią buvo galima atstatyti tradicine liaudies architektūros technika, jei būtų suformuluota tokia projektavimo užduotis, nekeičiant pirminės pastato religinės paskirties, formos, dizaino ir vietos. Tokiu atstatymu būtų galima perduoti liaudies architektūros statybos techniką ir tradicijas ateities kartoms. Tradicine liaudies architektūros statybos technika ir tradicijomis atstatytos medinės bažnyčios autentiškumą būtų galima grįsti tradicija ir technika, o atstatytą Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčią vėl laikyti Lietuvos kultūros vertybe.

Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios atstatymas yra svarbus Labanoro bažnyčios statinių komplekso išlikimui, kuri dėl pažeidimo tapo nepilnos apimties, o ji pati yra labai svarbus

kultūrinės ir religinės svarbos objektas visų pirma Labanoro miestelio gyventojams. Tai ypatinga liaudies statybos vertybė Lietuvoje bei visų kultūros paveldas.

3.2.3. Apibendrinimas

- 2000 metais mokslinio komiteto specialisto Jono Glemžos pasirašyta Rygos chartiją dėl autentiškumo rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu atvėrė kelius įvairiapusiai pasaulio kultūros ir paveldo apsaugai.
- Nara dokumente dėl autentiškumo pateikiamos nuostatos lengvai pritaikomos medinio paveldo apsaugos specifinių priemonių ir operacijų naudojimui.
- Šiandien Lietuvoje vis dar linkstama autentiškumą grįsti istorinėmis objektų liekanomis ir medžiaga, todėl pažeistas (gaisro, laiko) medinis paveldas po atkūrimo negali pretenduoti vėl tapti kultūros vertybe.
- Remiantis Nara dokumentu dėl autentiškumo tradicinės medinės architektūros autentiškumas gali būti pagrįstas tradicijomis ir technika, kurios perduodamos žmonėms iš kartos į kartą, taip plečiant medinio paveldo specifinių priemonių ir operacijų naudojimo galimybes, siekiant užtikrinti medinių kultūros vertybių išlaikymą, tinkamą apsaugą ir panaudą, perdavimą ateičiai, užkirsti kelią jų išsekimui, sunaikinimui ir sužalojimui.

3.3. Buvusio dominikonų vienuolyno ansamblio išsaugojimas

3.3.1. Dominikonų gatvės bažnyčios ir vienuolyno Vilniuje raida

Dominikonų gatvės raida

Dominikonų gatvė – tai senojo Trakų trakto dalis, viena seniausių ir kadaise viena puošniausių Vilniaus gatvių. Dominikonų gatvė neabejotinai buvo jau XIV a., tačiau jos pavadinimą pirmą kartą sutinkame tik XVI a. pabaigos datuotame dokumente – 1592 m. balandžio 26 d., kuriame kažkoks bajoraitis Jurgis Kamajevskis skundžiasi esąs apgautas ir patyręs nemažus nuostolius (*Dominikonų...* 2012).

Dominikonų gatvėje nuo seno stovėjo dvi bažnyčios: Švč. Trejybės su špitole – viena seniausių Vilniuje veikusių ligoninių varguoliams – bei didingoji dominikonų Šventosios dvasios bažnyčia (žiūr. 3.10 pav.) su savo slėpiningais, legendomis apipintais požemiais. Kelis šimtmečius čia veikė dominikonų vienuolynas.

Dominikonų gatvė – viena puošniausių Vilniaus gatvių, nes savo rezidencijas čia turėjo garsios LDK giminės: Pociejai, Gureckai, Zavišos, Sapiegos. Garsiausi šios gatvės gyventojai, be abejo, buvo Sapiegos. Dėl gausybės Dominikonų gatvėje gyvenusių seimų atstovų ir aukščiausių valstybės pareigūnų – senatorių ji kartais būdavo vadinama Senatorių gatve. Aptinkami

ir tokie gatvės pavadinimai: Swieto–Duchska (1592), Dominikos (1790), Apreiškimo (1864), Dominikos (1910), Apreiškimo (1913), Dominikos (1921), Dominikonų (1939), J. Garelio (1947), Dominikonų (1989) (*Улица...* 2012).

3.10 pav. Dominikonų bažnyčia. Iš Jono Kazimiero Vilčinsko albumo apie 1850 m. (*Улица...* 2012)

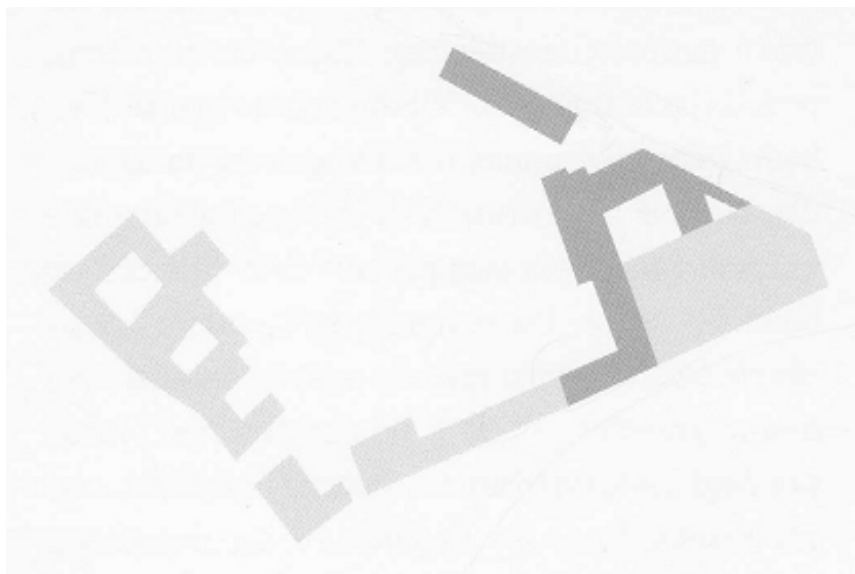
Dominikonų gatvė XVI a. buvo beveik ištisai apstatyta mūriniais pastatais ir kai kurie jų jau turėjo nuo Vingrių šaltinių mediniu vandentiekiu atvestą geriamąjį vandenį. Nors dauguma Dominikonų gatvės pastatų buvo mūriniai, tačiau visi miesto gaisrai juos negailėstingai siaubė, ypač šiaurinės gatvės pusės pastatus (*Dominikonų...* 2012).

Dominikonų bažnyčios ir vienuolyno raida

Dominikonų bažnyčios ir vienuolyno ansamblis – tai vyraujančių vėlyvojo baroko bruožų pastatų kompleksas. Prie Dominikonų ir Šv. Ignato gatvių (buvusių Garelio ir Giedrio) sandūros buvo 1863 m. sukilimo dalyvių kalinimo vieta yra. Šonu į Dominikonų g. stovi didelio gana vientiso tūrio bažnyčia, šalia jos – triaukščiai vienuolyno rytų, vakarų ir šiaurės korpusai, juosiantys uždara keturkampį kiemą, ir pietų korpusas, šonu į Dominikonų gatvę. Į vakarus ir šiaurę nuo vienuolyno korpusų yra netaisyklingas kiemas, ribojamas mūro tvoros ir dviejų aukštų gyvenamo namo. Ansamblis yra kompaktiškas, užima 5,6 ha. Dominuoja didelis bažnyčios tūris, gerai matomas senamiesčio panoramoje ir aplinkinių gatvių perspektyvose (*Lietuvos...* 1988: 139–138).

Gyvenamieji vienuolyno korpusai išsidėstę aplink beveik kvadratinį (~ 19 su 18 m) vidaus kiemą (kluatrą). Korpusus ir bažnyčią jungia ilgi koridoriai, iš visų pusių juosiantys kluatrą (buvusios galerijos). Visi korpusai netaisyklingų planų, patalpos išdėstytos padrikai, dažniausiai

dviem eilėmis. Įeinama iš Dominikonų ir Šv. Ignoto gatvių ir kiemo. Korpusai plytų mūro, turintys gotikinio mūro liekanų, iš dalies tinkuoti, stogai dengti čerpėmis. Dauguma patalpų suskliaustos baroko laikų kryžminiais ir cilindriniais skliautais, rūšiai netaisyklingo plano ir taip pat skliautuoti (*Lietuvos...* 1988: 139–138).

3.11 pav. Dominikonų vienuolyno ansamblio planas (Čaplinskas 2008:158–191)

Korpusų fasadai iki šių dienų labai pasikeitę – gotikinis, renesansinis, barokinis dekoras dabar užtinkuotas arba sunykęs. Vertinga yra pietinio korpuso sgrafito (1935) puošyba. Kluatre stovi originalus barokinis XVIII a. (XIX a. vid. atnaujintas) koplytstulpis. Jį sudaro neaukšta dorėninė kolona ir koplytėlė iš keturių lenktų medinių spyrių, laikančių stogelį. (*Lietuvos...* 1988: 139–138).

Seniausia vienuolyno dalis yra gilūs rūšiai (po dabartinių vakariniu korpusu). Pietiniame korpuse atidengta renesansui būdinga rekonstrukcija. Prie Šv. Ignoto g. (buvusios Giedrio g.) rasta gotikinio mūro bokšto liekanų. Pietvakarių kampe esančioje patalpoje rasta apvali gotikinė kolona, laikiusi kryžminius skliautus (*Buv. Dominikonų...* 1984).

Toliau pateikiama lentelė, kurioje chronologine tvarka pateikiami svarbiausi Dominikonų bažnyčios ir vienuolyno raidos įvykiai.

2 lentelė. Pagrindiniai raidos įvykiai (Čaplinskas 1998: 141–162; Čaplinskas 2008:158–191; *Lietuvos...* 1988: 139–138; *Vilnius...* 1973; *Garelio* 1978; *Buv. Dominikonų...* 1984)

Data	Aprašymas
1320 m.	Yra žinoma, kad dar didysis kunigaikštis Gediminas apie 1320 m. buvo Vilniuje pastatydinęs dominikonams pirmoji medinė bažnyčia, kurią XIV a. pabaigoje kryžiuočiai antpuolio metu sugriovė.
1441 m.	Pastatyta pirmoji mūrinė bažnyčia dominikonų vienuoliams
1501 m.	Įkurtas vienuolynas didžiojo kunigaikščio Aleksandro iniciatyva. Buvo pakviesti iš Lenkijos vienuoliai dominikonai ir, kunigui Mykolui Korčakui savo noru atsisakius būti klebonu. Vilniaus vyskupui Adalbertui Vaitiekui Taborui leidus bei popiežiui Aleksandru VI patvirtinus, atidavė jiems Šv. Dvasios bažnyčią ir įsakė pastatyti prie jos vienuolyną, padovanotam vyskupo šalia bažnyčios esančiam sklype su pastatais. Šie gotikiniai statiniai buvo sujungti ir pastatyti nauji korpusai, kurie suformavo vienuolyno ansamblį.
1610 m.	Vienuolyno ansamblio pastatai sudegė pirmą kartą, bet greitai buvo atstatytas. Į atstatyto vienuolyno ansamblį buvo įtraukti ne tik vyskupo Adalberto Vaitiekaus Taboro dovanoti namai, bet ir privatūs pastatai.
1655 m.	Užėmus miestą rusų kariuomenei, vienuolynas ir bažnyčia buvo apiplėšti ir sudeginti. Po gaisro liko tik aprūkusių sienų liekanos.
1661 m.	Išvarius rusų kariuomenę iš miesto, vienuolynas dėl lėšų stokos buvo atstatytas kuklesnis
1679–1687 m.	Dominikonai, vadovaujami dominikonų ordino prioro Mykolo Vainilavičiaus, vienuolyno ansamblį perstatė ir išplėtė. Perstatytas vienuolynas įgijo barokinių bruožų, įrengta vidinį kiemą juosianti atvira galerija. Pastatyta nauja didelė bažnyčia, kuri savo planą išlaikė tokį patį iki mūsų dienų
1748 ir 1749 m.	Vienuolynas vėl degė. Vienuolynas labai smarkiai nukentėjo, vienuoliai neteko pastogės ir išsiskirstė po kitus vienuolynus.
1753 m.	Po 1748 ir 1749 m. gaisro pradėtas vienuolyno atstatymas. Tvirtinama, jog pagrindiniai dabar stovintys vienuolyno pastatai turi šio atstatymo struktūrą
1753–1770 m.	Bažnyčia buvo remontuojama ir tokia išliko iki mūsų dienų su kai kuriais pakeitimais interjere
1749–1776 m.	Dėl lėšų trūkumo vienuolyno atstatymo darbai baigti tik po 17 metų
1776 m.	Dominikonams atiteko gretimi Dominikonų ir Vilniaus gatvių kampe stovėję ir iki šių dienų neišlikę Sapiegų rūmai Dominikonų g. 4 ir 2, kuriuose vienuoliai buvo įsteigę viešą vaistinę, pavadintą „Po saule“. XX a. Pradžioje, pastatas atiteko magistratui
1807 m.	Po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo dominikonų vienuolyne (kaip ir daugelyje kitų katalikų vienuolynuose) rusų administracija įrengė karo ligoninę ir kalėjimą, kuriame kalino nusižengusius vilniečius
1812 m.	Vienuolynas buvo apiplėštas prancūzų kareivių. Vienuolyne buvo įkurdinta karo ligoninė. Manoma, kad nuo tų metų vienuolynas neturėjo vietos plėstis ir augti dėl prasidėjusio karo

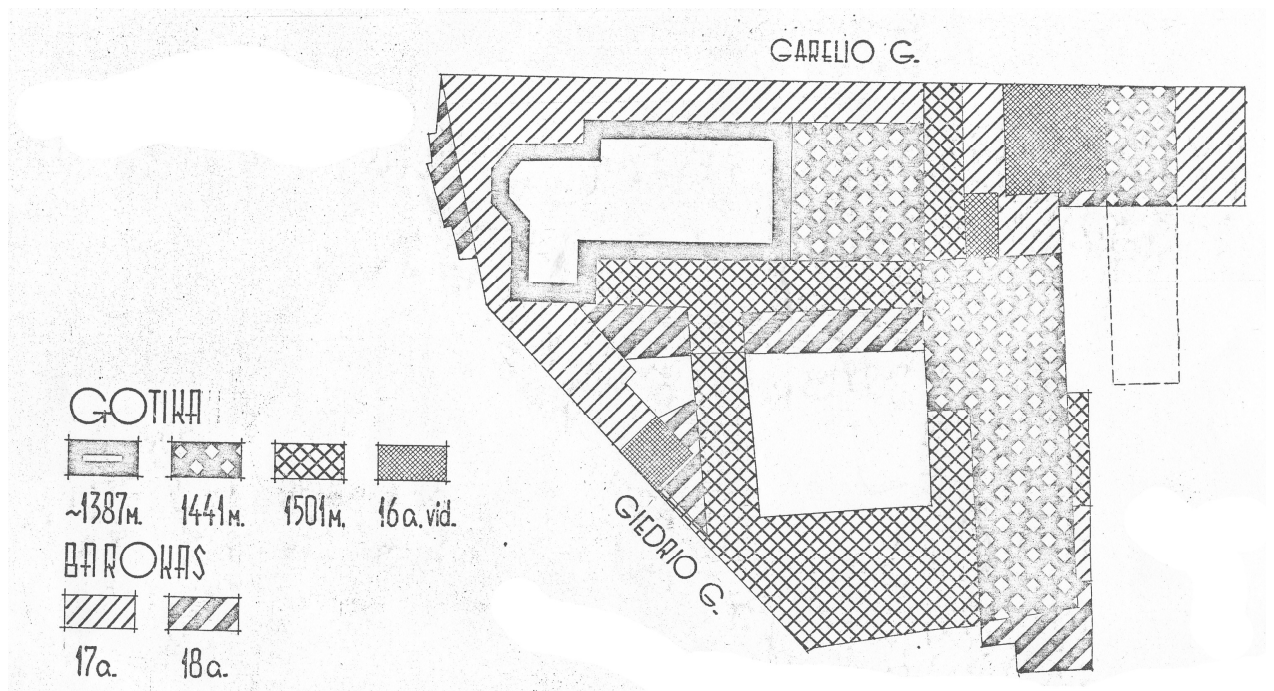
1813–818 m.	Vienuolyno pastatai buvo remontuojami
1844 m.	Vienuolynas buvo galutinai uždarytas. Buvusiose vienuolių patalpose vėl įkuriamas kalėjimas. Pietvakarinė vienuolyno ansamblio dalis tarp Šv. Dvasios bažnyčios ir Vilniaus gatvės (buvusieji Sapiegų rūmai Dominikonų g. 4 ir 2) perduota miestui. Ten įsikūrė įvairios magistrato įstaigos
1863 m.	Vilniaus generalgubernatorius Michailas Muravjovas, be jau veikusios Vilniaus tardymo komisijos, įsteigė Ypatingąją tardymo komisiją. Ji tyrė Muravjovą ypač dominusias sukilėlių bylas, administravo ir dominikonų vienuolyne esantį kalėjimą
1865 ir 1899 m.	Vienuolyno pastatai pertvarkyti. Pietinio korpuso pirmame aukšte įrengta virtuvė, maisto sandėlis ir kepykla, gretimame korpuse prie Dominikonų gatvės vėl įrengta vaistinė
1939 m.	Po tarpukaryje, valdant lenkams Vilnių, Šv. Dvasios bažnyčios klebono Adomo Kuliešos dvidešimt metų trukusio bylinėjimosi dėl vienuolyno patalpų grąžinimo, buvo sulaukta palankaus sprendimo, tačiau dėl prasidėjusio Antrojo pasaulinio karo juo nebuvo pasinaudota
Po Antrojo pasaulinio karo (po 1945 m.)	Į vienuolyną buvo suvežtas uždarytų bažnyčių turtas, tačiau tikintiesiems nesugražinus jų bažnyčių, saugotas bažnyčių turtas buvo konfiskuotas, išblaškytas, perduotas muziejams ir išgrobstytas. Vienuolyne buvo įrengti butai, įsikūrė įvairios įstaigos
1981–1985 m.	Dominikonų vienuolyno ansamblis buvo tyrinėtas architektės A. Samukienės ir menotyrininkės E. Vaitulevičienės. Per 1981–85 archit. tyrimus nustatyta, kad vienuolynas ne mažiau kaip 5–6 kartus rekonstruotas

3.3.2. Vilniaus dominikonų vienuolyno pastatų užstatymo evoliucija ir funkcijos kaita

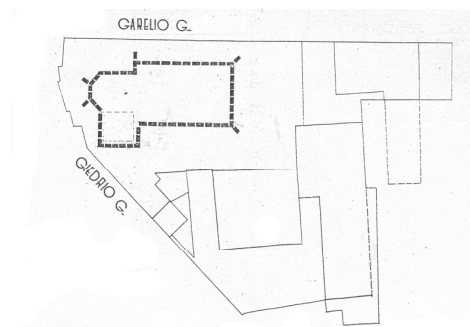
Buvusio dominikonų vienuolyno ansamblio pastatų užstatymo evoliucija

Poskyryje pateikiama Vilniaus dominikonų vienuolyno ansamblio pastatų užstatymo evoliucija, parengta pagal Vilniaus apskrities archyve rastų Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Paminklų konservavimo instituto bylų medžiagą.

Šio didelio pastatų komplekso architektūriniai tyrimai pradėti nuo 1963 m. Tada buvo tyrinėjami Dominikonų bažnyčios rūšiai. Šie bažnyčios tyrimai buvo siejami su viso pastatų komplekso tyrimu. Šių tyrimų autorius yra Ž. Simanavičius. Simanavičius savo tyrimų ataskaitoje išskiria aiškius pirmos mažos mūrinės bažnyčios plano kontūrus. Šios stačiakampės bažnyčios matmenys buvo 24 m × 16 m. Bažnyčiai tuo metu priklausė prestiberija, zakristija ir vienuolyno gyvenamasis pastatas, kurie vėlesnių rekonstrukcijų metu ir įaugo į bažnyčios tūrį. Išliko tik viena gotikinio mūro siena. Tai vienas iš seniausių mūrų vienuolyno ansamblyje (*Buv. Dominikonų...* 1984). Šios gotikinio mūro liekanos leidžia daryti išvadą, kad ši mūrinė bažnyčia pastatyta dar prieš Lietuvos krikštą, ne vėliau kaip XIV a. (žiūr. 3.12 ir 3.13 pav.).

3.12 pav. Vilniaus dominikonų vienuolyno teritorijos užstatymo evoliucijos planas (*Buv. Dominikonų...* 1984)

3.13 pav. Vilniaus dominikonų vienuolyno gotikos laikotarpio užstatymo planas ~1387 m. (*Buv. Dominikonų...* 1984)

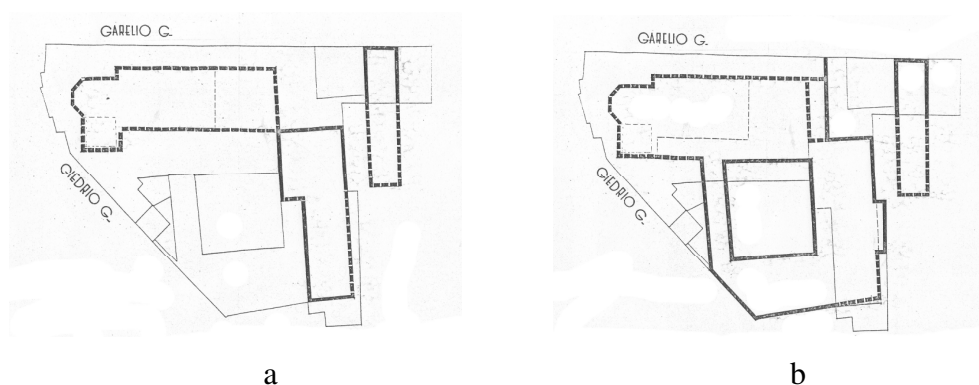
1441 m. bažnyčios korpusas prailgintas iki 39 m (žiūr. 3.12 ir 3.14 pav.). Šio gotikinio mūro liekanų yra taip pat randama. Vienuolyno dalis turėjo būti pastatyta kartu su mūrine bažnyčia 1441 m. Ties priekiniu fasadu buvo pastatytas naujas atskiras vienuolyno pastatas. Tai yra vienuolyno pietinis korpusas. Tai seniausia buvusio vienuolyno dalis. Pagal tyrimus natūroje ir apžiūrėjus fasadą, atrodo, kad tai buvo gotikinis dviejų aukštų pastatas. Šia prielaidą leidžia patvirtinti tai, kad pietiniame ir šiauriniame šio korpuso fasaduose matyti nelygumai nukapoto karnizo vieta virš antro aukšto langų. Architektūrinių tyrimų metu nustatyta, kad šis naujai pastatytas vienuolyno pastatas buvo „L“ raidės formos. Iki mūsų dienų šio pastato išliko tik dalis arčiau Dominikonų gatvės (žiūr. 3.12 ir 3.14 pav.). Kitos dalies liko tik pamatai ir pirmo aukšto

koridoriuje apvali kolona, kuri vėlesnių rekonstrukcijų metu apmūryta barokiniu XVII a. mūru (*Buv. Dominikonų...* 1984).

1501 m. vyko pagrindinės šio vienuolyno statybos bei rekonstrukcijų darbai. Prie buvusios bažnyčios buvo pristatytas korpusas ir iš trijų pusių pristačius gotikinius dviejų aukštų korpusus buvo suformuotas keturkampis kiemas. Vienas vienuolyno korpusas pastatytas galu į Giedrio (dabartinę Šv. Ignoto) gatvę, kiti statmenai į bažnyčią (žiūr 3.12 ir 3.14 pav.) Tuo metu vienuolynas buvo dviejų aukštų. Seniausia dominikonų vienuolyno ansamblio dalis yra pietinio korpuso dalis po kuria yra išlikęs rūsys.

Šiaurinis ir rytinis šio kiemo fasadai pirmame ir antrame aukštuose yra gotikinio mūro. Pietiniame šio kiemo fasade gotikinio mūro yra tik pirmame aukšte. Pirmame aukšte esantys kontraforsai šiauriniame, rytiniame ir pietiniame didžiojo kiemo fasaduose taip pat yra gotikiniai. Jų mūras susijungia su sienų mūru į vieną laikančią konstrukciją. Šiuo metu šių kontraforsų viršutinė dalis yra horizontali, bet anksčiau jie buvo užbaigti dvišlaičiais čerpių stogeliais, kurių žymės yra išlikusios tinke. Vakarinio šio kiemo fasado mūras nėra gotikinis. Ši pastato dalis sumūryta perstatant bažnyčią baroko epochoje Pirmo aukšto koridorius – galerija apie didįjį kiemą turi skliautus pagal visą perimetrą. Jie jungiasi su bažnyčia ir eina iki Dominikonų gatvės (buvusios Garelio gatvės) (*Garelio...* 1978).

Pastatas Dominikonų g. 6 stovėjo atskirai nuo bažnyčios ir vienuolyno. Buvo pailgo stačiakampio formos, orientuotas galu į Dominikonų gatvę (buvusią Garelio g.). Randama išlikusi šio pastato išorinių sienų dalis, kuri šiuo metu yra dabartinio pastato vidinės atitvaros. Tai, kad šios sienos buvo išorinės, liudija jų rievėtumas. Kiemo dalyje iškasus archeologinį šrifą buvo aptikta kita šio pastato dalis, išlikusi po žemėmis. Įėjimas į minėtus rūsius buvo nuo S. Nėries vidurinės mokyklos pusės. Pastato būta vieno aukšto (*Garelio...* 1978) (žiūr. 3.12, 3.14 pav.).

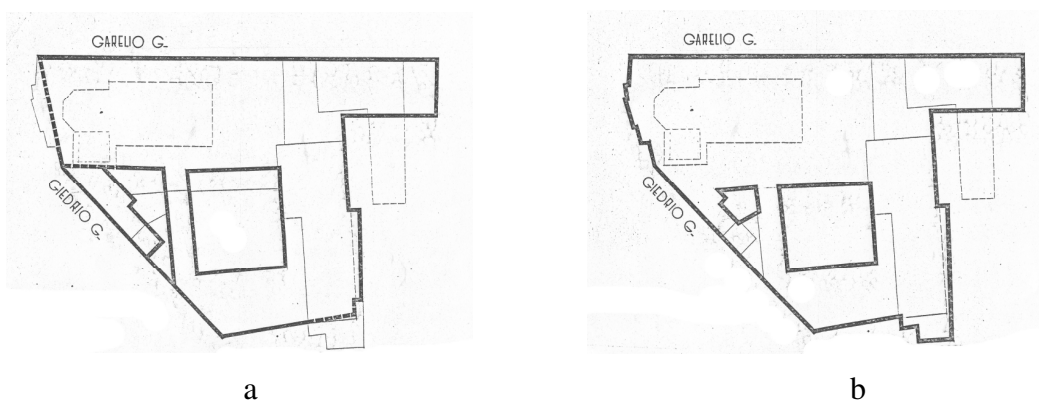
3.14 pav. Gotikos laikotarpio užstatymo planas 1441 m. (a) ir gotikos laikotarpio užstatymo planas 1501 m. (b) (*Buv. Dominikonų...* 1984)

1610 m. gaisras palietė ir vienuolyno pastatus, o 1655–1661 m. karo metu stipriai nukentėjo ir bažnyčia ir vienuolynas, kuris pagal Vinogradovą ir kitus Vilniaus tyrėjus, sudegė iki

pamatų. Tačiau natūroje matome gotikinį mūrą apie visą kiemą sveiką ir gerai išlikusį (*Garelis...* 1978). Po šių gaisrų prasideda nauja vienuolyno statybų bei rekonstrukcijų etapas.

Manoma, kad bažnyčios ir vienuolyno darbai baigti 1679 m. Buvo įrengtas aukštas koridorius antrame aukšte statmenai į Dominikonų gatvę (buvusią Garelis g.) ir jungiantis ją su vakarinio korpuso dalimi. Tuo metu seniausia pietinis korpusas turėjo dvišlaitį barokinį stogą, nes antro aukšto koridoriaus viršutinėje dalyje išliko vėliau XVII a. užmūrytos langų angos, kai buvo pristatytas trečias aukštas. XVII a. pradžioje užstatytas tarpas tarp Dominikonų gatvės (buvusios Garelis g.) korpuso ir gotikinio pietinio korpuso dalies, pristatytas antras aukšto dalis vakarinėje korpuso dalyje (*Garelis...* 1978). Šiuo laikotarpiu buvo praplėsta ir perstatyta bažnyčia. Ji jau siekė Dominikonų gatvę (buvusią Garelis g.) (žiūr. 3.12 ir 3.15 pav.).

1753 m., po XVIII a. gaisrų, pradėtas vienuolyno atstatymas. Tvirtinama, jog pagrindiniai dabar stovintys vienuolyno pastatai turi šio atstatymo struktūrą. Antrasis, mažas trikampio formos kiemelis, susiformavo toks, koks dabar yra, tik baroko epochoje. Gotikinio mūro randama tik pietiniame jo fasade. Gotikinis mūras šioje sienoje yra abiejuose aukštuose. Taip pat gotikinio mūro randama ir Šv. Ignato gatvės (buvusios Giedrio g.) pirmo aukšto fasade. Čia matosi būta tik gotikinės tvoros likučių. Ši tvora arčiau į Šv. Ignato gatvę (buvusią Giedrio g.) buvo permūryta baroke, kai buvo remontuojama pati bažnyčia ir pastatytas barokinis korpusas. Šiuo laikotarpiu buvo praplėsta ir perstatyta bažnyčia link Šv. Ignato gatvės (buvusios Giedrio g.) ir taip išliko iki šių dienų. Taip pat visas visi vienuolyno pastatai buvo paaukštinti trečiu aukštu (žiūr. 3.12 ir 3.15 pav.) (*Garelis...* 1978).

3.15 pav. Baroko laikotarpio užstatymo planas XVII a. (a) ir Baroko laikotarpio užstatymo planas XVII a. (*Buv. Dominikonų...* 1984)

Teigiama, kad dabartinis Dominikonų g. 6 pastatas buvo įjungtas į vienuolyno ansamblį tik XVI ar XVII a. formuojant Dominikonų gatvės (buvusios Garelis g.) kiemo fasadą (žiūr. 3.15 pav.). Šio pastato gotikinės sienos buvo nugriautos, tarpai užmūryti. XVII a. pradžioje užstačius tarpą tarp Dominikonų gatvės (buvusios Garelis g.) korpuso ir gotikinio pietinio korpuso

dalies, susiformavo dabartinio Dominikonų g. 6 pastato planas. Pirmas jo aukštas buvo pastatytas po 1655 m. karo. Iš Dominikonų (buvusios Garelio) gatvės buvo suformuotas patekimas į kiemą, kuris šiuo metu yra užmūrytas ir XVII a. naudojamas tik praėjimui. Iš šio įvažiavimo įrengti laiptai į antrą aukštą. Šiais laiptais tiesiai buvo patenkama į antro aukšto galeriją, bažnyčios choras per angą. Dabartinio Dominikonų g. 6 pastato antras ir trečias aukštai pastatyti apie 1753–17570 m.

XIX a. laikotarpiu vyko nemažai dominikonų vienuolyno komplekso pastatų rekonstrukcijų. Šiuo laikotarpiu dar buvo kelios rekonstrukcijos, kurių metu buvo griunami skliautai, didinami langai. Istorinėje medžiagoje pateiktas 1871 m. projektas, kuriame buvo patekti vienuolyno komplekso pastatų pakeitimai, tačiau projekto priestatai nebuvo pastatyti. Šiuo laikotarpiu buvo užmūryta daug durų, langų angų, pastatyta nemažai naujų vidaus pertvarų (*Garelio...* 1978).

XX a. laikotarpiu Dominikonų gatvės (buvusios Garelio g.) gatvės korpuso fasadai, Šv. Ignato gatvės (buvusios Giedrio g.) ir vakarinio korpuso bei kiemo fasadai įgavo dabartinę išvaizdą. Žvalgybiniai architektūriniai tyrimai 1978 m. parodė, kad buvusio vienuolyno rūšiai yra gotikiniai su kai kuriais XIX a. pakeitimais (*Garelio...* 1978).

1954 m. pokarinės rekonstrukcijos metu buvo sutvarkytas didysis koridorius vakariniame kiemo korpuse, kuriame įrengti bendrabučio kambariai, padalintas pertvara antro aukšto didysis koridorius pietiniame korpuse, įrengtos patalpos knygų saugyklai (*Garelio...* 1978).

Vilniaus dominikonų vienuolyno pastatų funkcijos kaita

Nuo 1441 m. iki XVII a. kintančio plano ansamblio pastatai priklausė dominikonų vienuoliams, buvo įsikūrusi jų bažnyčia ir vienuolynas. Kam priklausė dabartinis Dominikonų g. 6 (buvusios Garelio g.) pastatas nuo 1441 m. iki XVI a. ir teigiama, kad į vienuolyno ansamblių įjungtas tik XVI – XVII a.

3.16 pav. Vilniaus dominikonų vienuolyno statinių ansamblio bendras vaizdas, 2008 m. (Kultūros... 2012)

Didžiąją XIX a. dalį vienuolyno patalpose buvo įrengtas kalėjimas. Tikėtina, jog kalėjimo patalpų būta ir dabartiniame Dominikonų g. 6 pastate. XX a., pastatas buvo atitekęs Vilniaus Magistratui. Vėliau vienuolyne buvo įrengti butai, įsikūrė įvairios įstaigos. Iš dabartinių Dominikonų g. 6 pastato brėžinių matome, kad butai taip pat buvo įrengti ir šio pastato antrame ir trečiame aukštuose.

XXI a. pradžioje visų pirma dabartiniame Dominikonų g. 6 pastato pirmo aukšto patalpose buvo įsikūręs antikvarinis knygynas. Užsidarius antikvariniam knygynui pirmo aukšto patalpose buvo įsikūręs restoranas „Dubliner“ (UAB „Bentley International Recruitment Services“). Šiuo metu dalyje pirmo aukšto patalpų yra įsikūręs restoranas: „Dominikonų karčema“. Šalia restorano „Dominikonų karčema“ šiuo metu kitoje pirmo aukšto patalpų dalyje taip pat yra įsikūrusi parduotuvė „Užupio krautuvė“ (UAB „Delikatesai“).

Šv. Dvasios bažnyčia iki XVI a. bažnyčia buvo parapiinė ir vienuolynui nepriklausė. 1501 m. bažnyčia buvo atiduota dominikonų vienuoliams. Bažnyčia niekada nebuvo uždaryta. Tradiciškai pamaldos šioje bažnyčioje vyksta lenkų kalba.

Kokios paskirties yra antro ir trečio aukšto butų patalpos ir ar jos yra šiuo metu gyvenamo nepavyko tiksliai sužinoti. Pasiteiravus restorano „Dominikonų Karčema“ darbuotojo, buvo atsakyta, jog trečio aukšto patalpos tikrai yra tuščio ir nenaudojamos, o antro aukšto keliose patalpose kažkas yra įsikūrę. Tai, kad patalpos yra negyvenamos liudija ir išdaužyti bei atidarinti pastato langai. Buvusio dominikonų vienuolyno ansamblio korpusai, išskyrus dabartinį pastatą Dominikonų g. 6 ir Šv. Dvasios bažnyčią, yra apleisti, sugriuvę ir nerestauruoti.

3.3.3. Vilniaus dominikonų vienuolyno ansamblio saugojimo darbų vertinimas

Buvęs dominikonų vienuolyno ansamblis yra Vilniaus senamiesčio teritorijoje, kuri yra pripažinta UNESCO Pasaulio kultūros paveldu¹³. Šiuo metu ansamblis yra saugomas fragmentiškai ir netolygiai (žiūr. 3.16 pav.). Neužtikrinama tiek ansamblio, tiek saugomos miesto dalies architektūrinio vientisumo apsauga¹⁴. Vientisumas (integralumas) yra labai svarbi architektūros paveldo objekto saugojimo sąlyga, apibrėžiama Venecijos chartijoje: turi būti

¹³ Oficialiame UNESCO puslapyje skelbiama, kad Vilniaus senamiestis yra pripažintas Pasaulio paveldu (*World...* 2012).

¹⁴ *Paminklų kompleksams reikalinga specifiška globa; jos tikslas – išsaugoti komplekso visumą ir juos tinkamu būdu eksponuoti.* (The Venice... 1964).

išsaugota autentiška ansamblio aplinka¹⁵, todėl nerekomenduojamas nei architektūros paveldo objekto ar jo dalies¹⁶, nei objekte esančių skulptūrų, tapybos ar dekorų elementų¹⁷ perkėlimas.

3.17 pav. Vilniaus dominikonų vienuolyno statinių ansamblio bendras vaizdas iš ŠV, K. Grablevskos nuotrauka, 2011 m. (Kultūros... 2012)

Vilniaus dominikonų vienuolyno pastatai turi įspūdingų istorinių gotikos ir baroko architektūros bruožų, kurie yra būdingi Vilniaus senamiesčiui (*World...* 2012). Nesaugomuose ir nerestauruotuose buvusio dominikonų vienuolyno ansamblio pastatuose (žiūr. 3.17 pav.) mažėja autentiškų ir vertingų gotikinių bei barokinių audinių apimtis. Bėgant laikui nesaugomo ir irstančio architektūros paveldo objekto restauravimo darbų daugėja, kuriuos atliekant bet koku atveju pažeidžiamas išlikusių dalių autentiškumas bei gali būti sukurtas klaidingas praeities liudijimo vaizdas. Rygos chartijoje visų pirma rekomenduojamas kultūros paveldo remontas ir priežiūra vykdant architektūros paveldo objekto išsaugojimo darbus¹⁸.

Vienuolyno ansamblio korpusai atsirado ne vienu metu, o vėliau ne kartą nukentėjo nuo gaisrų, todėl buvo dažnai atstatomi keičiant pastatų planą, dydį ir aukštį bei pristatant papildomas dalis. Atstatymų metu buvo naudojamas tiek jau esantis mūras, tiek statomas naujas, iš

¹⁵ *Konservuojamas ne tik paminklas, bet ir jo aplinka. Jeigu išlikusi tradicinė aplinka, ji turi būti išsaugota. Neleistina jokia nauja statyba, nugriovimas ar perdirbimas, kurie pakeistų masių santykius ir spalvų derinius* (The Venice... 1964).

¹⁶ *Paminklas neatskiriamas nuo istorijos, kurios liudininkas jis yra, ir nuo aplinkos, kuri jį supa. Paminklo arba jo dalies perkėlimas neleistinas, išskyrus tokius atvejus, kai tai galima pateisinti paminklo išsaugojimo sumetimais arba nepaprastos svarbos nacionaliniais ar tarptautiniais interesais* (The Venice... 1964).

¹⁷ *Skulptūras, tapyba ar dekoras, kurie yra sudėtinė paminklo dalis, galima atskirti nuo jo tik tada, kai vien atskyrus įmanoma juos išsaugoti* (The Venice... 1964).

¹⁸ *Kultūros paveldo priežiūra ir remontas turėtų būti pirminis uždavinys vykdant išsaugojimo darbus, pripažįstant, kad kiekvienas istorinis laikotarpis turi savo išskirtinį stilių, kuris nepakartoja anksčiau naudotų formų žodyną ir raiškos priemones.*

to laiko statybinių medžiagų. Dabartiniuose vienuolyno pastatuose yra gausybė skirtingų laikotarpių konstrukcijų, architektūros, interjero ir eksterjero dekorų bei tapybos elementų. Priešingai nei stilistinio restauravimo laikotarpiu šiandien yra formuojamas požiūris, kad restauravimo tikslas nėra stiliaus vientisumas, todėl saugant architektūros paveldo objektus yra svarbus kiekvienos epochos palikimas¹⁹.

Išlikusiose dominikonų vienuolyno pastatuose yra atlikta labai daug Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Paminklų konservavimo instituto, kitų mokslininkų ir istorikų tyrimų, kurių metu iširta ir dokumentuose užfiksuota ansamblio evoliucija ir tikslūs mūro audinių atsiradimo laikotarpiai. Tokiu atveju architektūros paveldo objekto atkūrimo darbai gali vykti be spėlionių ir hipotezių, kurios griežtai draudžiamos Venecijos chartijoje²⁰.

3.18 pav. Vilniaus dominikonų vienuolyno ansamblis, 2012 m.

Šiuo metu yra restauruoti tik bažnyčios ir Dominikonų g. 6 pastatai (žiūr. 3.18 pav.). Bažnyčios pastato pirminė paskirtis yra išsaugota, o Dominikonų g. 6 pastato pirmo aukšto patalpos yra visuomeninės paskirties. Remiantis istorijos faktais didžiąją savo gyvavimo laikotarpio dalį dominikonų vienuolių įkurto vienuolyno patalpos priklausė vienuoliams. Tik nuo XIX a. šių pastatų paskirtis pradėjo kisti: buvo įrengtos kalėjimo patalpos, butai, įsikūrė įvairios įstaigos. Kadangi Dominikonų g. 6 pastato paskirtis jau kurį laiką kinta, leidžiama patalpas naudoti komercijai, įkurti

¹⁹ *Reikšmingas kiekvienos epochos palikimas pastate turi būti gerbiamas, nes stiliaus vienybė nėra restauravimo tikslas. Kai paminkle yra keletas jo vystymosi stadijų antsluoksnių, ankstesnės struktūros atidengimas pateisinamas tik susidarius ypatingoms aplinkybėms ir tada, kai pašalinamasis sluoksnis nevertingas, o atidengiamoji dalis yra didelės istorinės, archeologinės ar estetinės vertės ir jos būklė pakankamai gera tokiame atidengimui pateisinti. Atliekantis tyrimus asmuo negali pats vienas nustatyti rastų elementų vertės ir daryti išvadų apie tai, ką galima nugriauti (The Venice... 1964).*

²⁰ *ibid.* 5

maitinimo įstaigoms, pastatas yra restauruotas. Įsikūrusiam „Dominikonų karčiamos“ restoranui išnuomosios taip pat ir antro bei trečio aukšto patalpos, tačiau jose nėra vykdoma jokia veikla. Restoranas primena istoriją, kurioje teigiama, kad 1501 metais Lietuvoje didysis kunigaikštis Aleksandras besikuriantiems vienuoliams dominikonams suteikė privilegiją, kuria dovanojo Vilniaus Šventosios Dvasios Bažnyčią, šalia esantį žemės sklypą, Vingrių šaltinius ir keturias karčemas. Norint išsaugoti vienuolyną, remiantis Atėnų chartijos nuostatomis, restauruojamų paveldo objektų naudojimą reikėtų pritaikyti visuomenės poreikiams – tai užtikrina jų tolesnį gyvavimą, tačiau jų naudojimo paskirtis turėtų atitikti jų istorinę ir meninę vertę²¹.

3.3.4. Apibendrinimas

- Vilniaus dominikonų vienuolyno ansamblis, esantis Vilniaus senamiesčio teritorijoje (UNESCO Pasaulio kultūros paveldo teritorijoje), šiandien saugomas fragmentiškai ir netolygiai, neužtikrinant nei ansamblio, nei saugomos miesto dalies architektūrinio vientisumo apsaugos.
- Vilniaus dominikonų vienuolyno ansamblio pastatuose mažėja autentiško ir vertingo gotikinių bei barokinių audinių apimtis, nes nepakankamai vykdomi paveldo saugojimo darbai.
- Remiantis Venecijos chartija pirminis uždavinys vykdant išsaugojimo darbus turėtų būti kultūros paveldo priežiūra ir remontas, kurie leistų vengti didesnių atkūrimo darbų. Bet koks įsikišimas, reikalingas architektūros paveldo objekto išsaugojimui, neišvengiamai paliečia jo kokybę, todėl jis turėtų būti minimalus.
- Architektūros paveldo objekto paskirties pritaikymas visuomenės poreikiams (gerbiant objekto istorinę ir meninę vertę) gali padėti užtikrinti jo tolesnį gyvavimą ir apsaugoti nuo sunykimo bei palengvinti priežiūrą.

²¹ *Restauruojamų pastatų naudojimas visuomenės poreikių tenkinimui užtikrina jų tolesnį gyvavimą, jų naudojimo paskirtis turėtų atitikti (gerbti) jų istorinę ir meninę vertę (The Athens... 1931).*

IŠVADOS

1. Apibendrinant paveldosaugos raidą nuo valstybinės paminklosaugos pradžia laikomų 1795 metų (stilistinio restauravimo) iki šiandien, galima teigti, kad:

a) didelę svarbą įgijo architektūros paveldo objektų tyrimai ir restauravimo darbų pagrindimas natūrine medžiaga ir autentiškais dokumentais tam, kad atkūrimas vyktų be hipotezių ir spėlionių;

b) susirūpinta aplinkos, supančios istorinį paminklą, saugojimu, išlaikant architektūros paveldo objekto ir supančios aplinkos kompozicinę pusiausvyrą, santykį bei istoriją;

c) atkreiptas ypatingas dėmesys į paminklų kompleksus, kuriems reikalinga specifinė globa;

d) nerekomenduojamas paminklo arba jo dalies perkėlimas;

e) keitėsi požiūris į paveldo atkūrimo darbų medžiagų naudojimą: nuo stilistinio restauravimo laikotarpiu vardan stiliaus vienovės atkūrimo darbams naudojamų medžiagų, kuo panašesnių į originalias, iki modernių technologijų ir medžiagų panaudojimo;

f) atkurti architektūros paveldo objektų trūkstami elementai turėtų harmoningai įsilieti į visumą, bet taip pat skirtis nuo originalo;

g) šiandien paminklų išsaugojimo darbų tikslas, priešingai nei stilistinio restauravimo atveju, yra išsaugoti juos ne tik kaip meno kūrinius, bet ir kaip *istorijos liudininkus*, kai gerbiamas ir saugomas kiekvienos epochos palikimas pastate;

h) formuojama nuomonė, jog nereikia kopijuoti paveldo, kaip klaidingo *praeities liudijimo vaizdavimo*, o kiekvienas architektūros kūrinys turėtų atspindėti jo paties sukūrimo laiką;

i) autentiškumas tapo esminiu veiksnio, apibrėžiančiu kultūros paveldo vertes, tačiau jo apibrėžimas vis dar keičiasi: Venecijos chartijoje autentiškomis yra laikomos architektūros paveldo objekto istorinės liekanos, medžiagos ir turinys, panaudojimas ir funkcija, vieta ir išdėstymas; Nara dokumente autentiškumas gali būti susijęs taip pat ir su forma ir dizainu tradicijomis ir technika, dvasia ir jausmais.

2. Tirtuose XX a. antrosios pusės su paveldo apsauga susijusiuose tarptautiniuose dokumentuose formuluojama negatyvi nuostata į architektūros paveldo architektūros ar konstrukcijų korekcijas ir vieno stiliaus išgryninimą bei objektų atkūrimo darbus, kuriuos linkstama laikyti kultūros paveldo kopijavimu ir klaidingu praeities liudijimu. Tačiau, nepaisant šių rekomendacijų, tirti architektūros paveldo objektų (Vokietijos Berlyno rūmų ir Drezdeno Dievo Motinos katedros bei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai Vilniaus Žemutinėje pilyje) atkūrimo darbai rodo, kad egzistuoja išimtys. Kultūros paveldo objekto, kuris dėl pažeidimo

ar pakeitimo yra nepilnos apimtys, atkūrimas, siekiant atgauti kultūrinę „vietos“ svarbą, būdingas šalims (taip pat ir Lietuvai), susiduriančioms su nacionalinio identiteto paieškų ar įtvirtinimo problemomis. Stengiamasi atkurti arba atstatyti tai, kas buvo prarasta per karus ar tyčia sunaikinta. Toks atkūrimas nėra griežtai draudžiamas ir tarptautiniuose paveldosaugos dokumentuose.

2.1. Apibendrinant tirtus architektūros paveldo objektų atkūrimo darbus, galima pastebėti žymų neatitikimą Venecijos chartijos nuostatomis – naujų ir senų pastato dalių kontrastas dažnai nėra įgyvendinamas. Taip pat didelė problema yra atkūrimo darbų pagrindimas natūrine medžiaga ir autentiškais dokumentais. Ir Drezdeno Dievo Motinos katedros, ir Berlyno rūmų atkūrimo metu tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatos nėra įgyvendinamos tinkamai:

a) Drezdeno Dievo Motinos katedros atveju matomas ryškus skirtumas tarp pastato dalių, statytų iš naujų statybinių medžiagų ir išlikusių autentiškų. Tačiau numatoma, kad bėgant laikui naujos statybinės medžiagos bus paveiktos senėjimo ir skirtumas tarp dalių vis mažės.

b) Berlyno rūmų atkūrimo derinami visiškai skirtingi fasadai: šiuolaikiškas (be autentiško dekoru) ir atkuriamas su barokiniu dekoru – taip tarsi įgyvendinama seno ir naujo sintezė. Nors naujos formos tik primins barokinę praeitį, tačiau atkuriami barokiniai fasadai, imituojantys to laiko architektūrinę išvaizdą, didins tikimybę klaidingam *praeities liudijimo vaizdavimui*.

c) Ir Berlyno rūmų, ir Drezdeno Dievo Motinos katedros atstatymas yra, kiek įmanoma, pagrįstas natūrine medžiaga ir autentiškais dokumentais, atlikta labai daug tyrimų ir kuriami sudėtingi virtualūs modeliai, tačiau atkurti identiški pastatų vis dėlto realiai nėra įmanoma.

2.2. Apibendrinant Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų išsaugojimo darbus, galima teigti, kad:

a) autentiškų liekanų gaubto architektūrinės formos pasirinkimas, tai yra istorinės išvaizdos Valdovų rūmų pastatas, siekiant išsaugoti autentiškus pamatus, neprieštarauja Rygos chartijai;

b) atstatymui naudojamos naujos medžiagos ir technologijos atskiria naujos statybos gaubtą nuo autentiškų liekanų,

c) istorinės išvaizdos Valdovų rūmų pastatas gali būti laikomas visuomenės klaidinimu ir istorijos klastote, nes yra nesilaikoma vienos svarbiausių tarptautinių dokumentų nuostatos, tai yra autentiškų dokumentų ir medžiagos, reikalingos atstatymo pagrindimui, trūkumas yra akivaizdus;

d) rūmų išsaugojimo darbų negalima vadinti atstatymu, atitinkančiu Rygos chartijos nuostatas, todėl vienas tinkamiausių sutinkamų rūmų statybų apibūdinimų – istorinio įvaizdžio atkūrimas;

e) buvusios architektūrinės išvaizdos valdovų rūmų atkūrimas kaip sprendimas buvo pasirinktas saugant senamiesčio vientisumą, bet abejotina, ar tai geriausias valdovų rūmų liekanų saugojimo būdas, nes:

- klojant polinius naujo pastato pamatus, buvo pažeistos autentiškos liekanos;
- statant pastatą buvo sunaikinti kai kurie XII–XIII a. medinio Vilniaus unikalūs fragmentai;
- buvusių rūmų architektūros įvaizdžio atkūrimui naudojamos priemonės (pasitelkiant analogus, kuriami dalies rūmų salių hipotetiniai interjerai ar jų fragmentai) labiau primena stilistinio restauravimo bruožus nei šiuolaikinę paveldosaugą;

3. Vilniaus senamiestis 1994 m. buvo įtrauktas į Pasaulio paveldo objektų sąrašą kaip urbanistinė–architektūrinė visuma, kurią Lietuvos valstybė įsipareigojo saugoti pasaulinei bendruomenei. Vilniaus dominikonų vienuolyno ansamblis, esantis Vilniaus senamiesčio teritorijoje (UNESCO Pasaulio kultūros paveldo teritorijoje):

- a) savo istorija gali būti vienu iš Vilniaus senamiesčio paveldosaugai svarbių objektų pavyzdžių;
- b) yra plačiai ištirtas, nustatyti autentiškų audinių architektūriniai stiliai, autentiškos medžiagos atkūrimui pagrįsti yra pakankamai, kad atkūrimas vyktų be hipotezių;
- c) šiuo metu saugomas fragmentiškai ir netolygiai, neužtikrinant nei ansamblio, nei saugomos miesto dalies architektūrinio vientisumo apsaugos, todėl ansamblio pastatuose mažėja autentiškų ir vertingų gotikinių bei barokinių audinių ir tai prisideda prie viso Vilniaus senamiesčio autentiško audinio apimties nykimo;
- d) nesulaukė kompleksinės priežiūros ir remonto, nors tai, remiantis Venecijos chartija, turėtų būti pirminis uždavinys vykdant išsaugojimo darbus;
- e) turėtų būti pritaikytas visuomenės poreikiams, nes tai padėtų užtikrinti pastatų tolesnį gyvavimą ir apsaugoti nuo sunykimo bei palengvinti priežiūrą.

4. Medinio architektūros paveldo galimybės Lietuvoje nėra išnaudojamos. Išnagrinėjus gaisro pažeistos Labanoro Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios, priklausančios Labanoro bažnyčios statinių kompleksui, atkūrimą galima teigti, kad:

- a) atkuriamą architektūrinę bažnyčios išvaizdą pagal turimus brėžinius ir nuotraukas;
- b) kultūros paveldu yra laikomos tik išlikusios po gaisro pastato liekanos;
- c) bažnyčios autentiškumas nėra grindžiamas žmonėms iš kartos į kartą perduodamomis tradicijomis ir technika, atstatymo darbuose nėra numatyta autentiška liaudies statybos technika;

d) panaudojus autentišką techniką ir tradicijas, kaip numatyta Nara dokumente, mediniam kultūros paveldui būtų suteikta galimybė po atkūrimo vėl tapti kultūros vertybe.

5. Šiuolaikinė paveldosaugos samprata, išdėstyta tarptautinėje paveldosaugos teisėje, yra grindžiama reikalavimu kuo labiau sumažinti žmonių veiklos įtaką istorinių pastatų, jų kompleksų ir vietų atžvilgiu. Nepaisant to, kad Lietuva teisiškai pritaria nagrinėtų tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatoms, iki šiol, siekiant grąžinti istorines formas, kuriami naujadarai. Nors Lietuvoje vis dar linkstama autentiškumą grįsti istorinėmis objektų liekanomis ir medžiaga, nei gaisro ar laiko pažeistas medinis paveldas, nei mūriniai pastatų kompleksai ir jų aplinka nėra pakankamai gerai saugomi. Medinis architektūros paveldas po atkūrimo negali pretenduoti vėl tapti kultūros vertybe, neplečiamos šios rūšies paveldo saugojimo galimybės. Nepakankamai skiriama dėmesio vieningumo reikalavimui, kuris yra puiki priemonė kultūros paveldo objekto vertėms ir neliečiamumui išlaikyti. Todėl reikia tobulinti paveldo objekto autentiškumo, apimančio pirminį objektą ir visus vėlesnius pakeitimus, turinčius istorinę arba meninę vertę, išsaugojimo priemones tirtų architektūros paveldo objektų atžvilgiu.

NAUDOTOS LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Dokumentai

Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties įstatymas. 2000. *Valstybės žinios*, nr. VIII-2073

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties koncepcija (priedas prie: Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Nutarimas dėl Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties koncepcijos. Vilnius, 2001-10-17, nr. 1235). 2001. *Valstybės žinios*, nr. 90-3167.

Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. 2004. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571).

Nara dokumentas dėl autentiškumo. 1994 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą:

http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCsQFjAB&url=http%3A%2F%2Fututi.com%2Fcontent%2Fget_content%2F45637&ei=PxlqT8rmJYfOhAeT hamwCg&usg=AFQjCNHB-xJwwx2s-Teos2zVjfbZdGH4vw.

Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2010 m. gruodžio 15 d. priimtas aktas Nr. KPD-AV-88 „Dėl duomenų patikslinimo ir teisinės apsaugos suteikimo“ [interaktyvus]. Kultūros vertybių registras [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <http://kvr.kpd.lt/heritage/Pages/DownloadFile.aspx?item=84367&type=DOC&name=KVRObjektas-1657.pdf>.

Rygos chartija dėl autentiškumo ir istorinės rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu. 2000 [interaktyvus]. Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: http://www.vsaa.lt/rygos_chart.htm.

The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments. 1931. [interaktyvus]. ICOMOS International Council on Monuments and Sites [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.] Prieiga per internetą: <http://www.icomos.org/index.php/en/charters-and-texts?id=167:the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments&catid=179:charters-and-standards>.

The Venice Charter. 1964–2004. Translated in Lithuanian [interaktyvus]. ICOMOS International Council on Monuments and Sites [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <http://www.international.icomos.org/venicecharter2004/index.html>.

Literatūra

Čaplinskas, A.R. 2008. *Vilniaus gatvių istorija. Šv. Jono, Dominikonų, Trakų gatvės*. Vilnius: Charibdė. 288 p.

- Čaplinskas, A.R. 1998. *Vilniaus gatvių istorija. Šv. Jono, Dominikonų, Trakų gatvės*. Vilnius: Charibdė. 304 p.
- Čepaitienė, R. 2010. *Paveldosauga globaliajame pasaulyje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 376 p.
- Drėma, V. 1991. *Dingęs Vilnius*. Vilnius: Vaga. 407 p.
- Glemža, J. R. 2002. *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas: paveldosaugos ir paveldotvarkos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla. 240 p.
- Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų atkūrimo byla: vieno požiūrio likimas*. 2006. T. 4. Specialusis „Lietuvos istorijos studijų“ leidinys
- Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas* 1988. T.I. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla. 591 p.

Vilniaus apskrities archyvo bylos

- Buv. Dominikonų vienuolyno Vilniuje, Garelio gt. 6, Giedrio gt. 11. Architektūriniai tyrimai. Planų stilistinės kartogramos*. 1984. T. I. Paminklų konservavimo institutas. Vilniaus apskrities archyvas, f. 1111, ap. b. 688.
- Garelio g. Nr. 6 ir Giedrio g. 11 buv. Dominikonų vienuolyno kompleksas. Žvalgybiniai architektūriniai tyrimai*. 1978. Paminklų konservavimo institutas, f. 1111, ap. 11, b. 653.
- Vilnius, Garelio g. Nr. 6 Gyvenamo namo istoriniai tyrimai*. 1973. Paminklų konservavimo institutas, f. 1019, ap. 11, b. 5612.

Internetiniai šaltiniai

- A new Emperor's Palace for Berlin* [interaktyvus]. 2011. Able2know [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://able2know.org/topic/126172-1>>.
- Architektūros paveldas* [interaktyvus] 2011. Vikipedija, laisvoji enciklopedija [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Architektūros_paveldas>.
- Association Berliner Schloss* [interaktyvus]. 2011. [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://berliner-schloss.de/en/>>.
- Bagdonas V. 2011. [interaktyvus]. XXI amžius [žiūrėta 2012 m. sausio 16d.]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2011/08/19/gkras_01.html>.
- Carl's Trip to Germany, Austria and Hungary - February 2008* [interaktyvus]. 2008. Nelson Space [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cdnelson.net/vacation/e08/INDEXE08.HTM>>.
- Cathédrale Notre – Dame de Paris* [interaktyvus]. 2011. [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.notredamedeparis.fr/spip.php?rubrique2>>.

Conservation-restoration [interaktyvus] 2011. Vikipedija, laisvoji enciklopedija [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Conservation-restoration>>.

Dominikonų gatvė [interaktyvus]. 2012. Vilniaus turizmo informacijos centras ir konferencijų biuras [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://ntic.vilnius.lt/topic.php?tid=26&sid=34&aid=228&print=yes>>.

Dresden, Frauenkirche, zerstört am 14. Februar 1945 [interaktyvus]. 2011. WELTRUM [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.weltum.de/weltum/galerien/bild.php?img_id=6035>.

Frauenkirche Dresden: Leben in der Frauenkirche [interaktyvus]. 2011. [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.frauenkirche-dresden.de/>>.

Frauenkirche (Dresden) [interaktyvus]. 2011. Vikipedija, laisvoji enciklopedija [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <[http://de.wikipedia.org/wiki/Frauenkirche_\(Dresden\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Frauenkirche_(Dresden))>.

Furlong, R. 2004. [interaktyvus]. *BBC NEWS* [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3830135.stm>>.

Улица Доминикону [interaktyvus]. 2012. Vilnius [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.skynet.lt/dominikonu.html>>;

Italian architect gets nod to rebuild Berlin palace [interaktyvus]. 2008. The Local – Germany's news in English [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.thelocal.de/national/20081129-15807.html>>.

Kultūros vertybių registras 2012. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://kvr.kpd.lt/heritage/>>.

Labanoras –ašara Dievo aky [interaktyvus]. 2010. Alunta [žiūrėta 2012 m. vasario 15d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alunta.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=688&Itemid=1>.

Labanoro bažnyčios atstatymas [interaktyvus]. 2010. Lietuvos verslo įmonių katalogas [žiūrėta 2012 m. vasario 15d.]. Prieiga per internetą: <http://www.spec.lt/lt/Is_pelenu_kyla_Labanoro_baznycia>.

Labanoro Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia [interaktyvus]. 2011. Vikipedija, laisvoji enciklopedija [žiūrėta 2012 m. vasario 15d.]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Labanoro_Švč._Mergelės_Marijos_Gimimo_bažnyčia>.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos rūmų atkūrimas Vilniuje [interaktyvus]. 2011. Profesionalaus meno žinių portalas – kamanė [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kamane.lt/layout/set/print/Spaudos-atgarsiai/2011-metai/Geguze/Architektura/LIETUVOS-DIDZIOSIOS-KUNIGAIKSTIJOS-RUMU-ATKURIMAS-VILNIUJE>>.

- Lietuvos valdovų rūmai* [interaktyvus]. 2012. Vikipedija, laisvoji enciklopedija [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_valdovų_rūmai>.
- Notre – Dame de Paris* [interaktyvus]. 2011. Vikipedija, laisvoji enciklopedija [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Notre_dame_de_paris>.
- Pasaulio paveldo vietovės – Vilniaus istorinio centro (senamiesčio) būklė bei autentiškumas [interaktyvus]. 2009. Pažymas VKPK posėdžiui [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww2.lrs.lt%2Fkt_inst%2Fpamink%2Fdokumentai%2F2009_12_18%2FPZMsenamiestis.pdf&ei=p66aT8DeK7DZ4QSb0OHjDg&usg=AFQjCNEXNkUe_UOes8C9VArPGqe7bKts2w>.
- Stadtschloss, Berlin* [interaktyvus]. 2011. Vikipedija, laisvoji enciklopedija [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Stadtschloss,_Berlin>.
- Sudegusią Labanoro bažnyčią tikimasi atstatyti iki rudens* [interaktyvus]. 2011. DELFI žinios [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/sudegusia-labanoro-baznycia-tikimasi-atstatyti-iki-rudens.d?id=44720443>>.
- Šventinama atstatyta Labanoro bažnyčia* [interaktyvus]. 2011. DELFI žinios [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/sventinama-atstatyta-labanoro-baznycia.d?id=49498774>>.
- The rebuilding of the Berlin City Palace* [interaktyvus]. 2009. World Socialist Web Site [žiūrėta 2011 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.wsws.org/articles/2009/jan2009/berl-j22.shtml>>.
- Valatkienė, L. 2011. *Labanoro bažnyčia vėl kyla naujam gyvenimui* [interaktyvus]. 2012. DELFI žinios [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/labanoro-baznycia-vel-kyla-naujam-gyvenimui.d?id=45142609>>.
- Valdovų rūmai [interaktyvus]. 2012. [žiūrėta 2012 m. sausio 15d.]. Prieiga per internetą:
<<http://valdovurumai.wordpress.com/>>.
- Valdovų rūmai buvo atstatomi kaip Lietuvos valstybingumo simbolis* [interaktyvus]. 2010. Alkas [žiūrėta 2012 m. sausio 25d.]. Prieiga per internetą: <<http://alkas.lt/2010/12/18/valdovu-rumai-buvo-atstatomi-kaip-lietuvos-valstybingumo-simbolis-ii/>>.
- Valdovų rūmų statybos: tai kur dingo milijonai?* [interaktyvus]. 2010. Laikas.lt [žiūrėta 2012 m. sausio 25d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.laikas.lt/lt/info/1662/valdovu-rumu-statybos-tai-kur-dingo--milijonai-foto/>>.

Vilniaus vaizdo kaita 2012. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. sausio 16d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.heritage.lt/km/laik/000b.asp>>.

World Heritage List [interaktyvus]. 2012. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [žiūrėta 2012 m. sausio 16d.]. Prieiga per internetą:
<<http://whc.unesco.org/en/list>>.

PRIEDAI

A priedas

LIETUVOS RESPUBLIKOS LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS VALDOVŲ RŪMŲ ATKŪRIMO IR PASKIRTIES

ĮSTATYMAS

2000 m. spalio 17 d. Nr. VIII-2073
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas,

pabrėždamas valstybingumo simbolių reikšmę įtvirtinant tautines ir pilietines visuomenės vertybes, stiprinant tautinę ištikimybę ir solidarumą;

suprasdamas istorines valstybingumo tradicijas įkūnijančių sunaikintų kultūros paveldo objektų atkūrimo svarbą krašto politinės savimonės ir kultūros puoselėjimui;

remdamas ypatingai istorinei datai – Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio sukakčiai – skirtos programos įgyvendinimą;

pritardamas Lietuvos žmonių, institucijų ir organizacijų, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Seimo reiškiamai valiai atkurti Vilniaus Žemutinės pilies valdovų rūmus, priima šį įstatymą.

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis

Šis įstatymas nustato Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų Vilniaus Žemutinėje pilyje (toliau – Valdovų rūmai) atkūrimo sąlygas, terminą ir atkurtų Valdovų rūmų paskirtį.

2 straipsnis. Atkurtų Valdovų rūmų paskirtis

Atkurtų Valdovų rūmų paskirtis – tarnauti Lietuvos valstybės reprezentacijai, tenkinti krašto kultūros, švietimo bei turizmo reikmes, palaikyti ir stiprinti viso pasaulio lietuvių tautinę savimonę.

3 straipsnis. Institucija, atsakinga už Valdovų rūmų atkūrimą ir paskirtį

Valdovų rūmų atkūrimą organizuoja ir tolesnės jų paskirties klausimus sprendžia Vyriausybės įgaliota institucija.

4 straipsnis. Valdovų rūmų atkūrimo terminas

Visas Valdovų rūmų ansamblis turi būti atkurtas iki 2009-ųjų metų (Lietuvos vardo paminėjimo pirmojo tūkstantmečio sukakties).

5 straipsnis. Valdovų rūmų atkūrimo ir veiklos finansavimas

Valdovų rūmų atkūrimas, atkurtų Valdovų rūmų veikla yra finansuojama iš:

- 1) valstybės biudžeto (pradedant 2001 metais);
- 2) specialiai tam tikslui įsteigto Valdovų rūmų paramos fondo;
- 3) kitų teisėtai įgytų lėšų.

6 straipsnis. Įstatymo įgyvendinimo tvarka

1. Vyriausybė iki 2000 m. gruodžio 15 d. priima nutarimą dėl Valdovų rūmų atkūrimo.
2. Iš valstybės biudžeto kasmet skiriama lėšų Valdovų rūmams atkurti, o jų suma nurodoma atskiroje valstybės biudžeto įstatymo eilutėje.

Skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

RESPUBLIKOS PREZIDENTAS

VALDAS ADAMKUS

B priedas

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS VALDOVŲ RŪMŲ ATKŪRIMO IR PASKIRTIES KONCEPCIJA

Patvirtinta

Lietuvos Respublikos Vyriausybės

2001 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1235

I. Bendrosios nuostatos

1. I tūkstantmetyje po Kristaus gimimo dabartinėje Vilniaus miesto teritorijoje, Pilies (dabar – Gedimino) kalno vakarinėje papėdėje, įsikūrė papilio gyvenvietė. Per ją ėję keliai, XII–XIV amžiais grįsti medžio tašais, vėliau davė užuomazgą dabartiniam miesto gatvių tinklui. XII–XVI amžiais Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų Vilniaus Žemutinės pilies (toliau vadinama – Žemutinė pilis; Valdovų rūmai; rūmai) teritorijoje buvo nemaža medinių pastatų, juos saugojo Vilnios ir Neries vandenys, iš rąstų ir žemės įrengti įtvirtinimai. Žemutinės pilies teritorija mūro sienomis pradėta juosti XIII amžiuje. Tuo metu ir XVII amžiuje pilies teritorijoje buvo statomi mūriniai pastatai. Jų liekanų rasta Valdovų rūmų teritorijoje dabartinių archeologinių tyrimų metu. Čia susiklostė 5–8 metrų storio kultūrinis sluoksnis.

Tiek Mindaugo, tiek Gedimino laikais Vilniaus pilis buvo Lietuvos gynybos branduolys, valdovų būstinė. 1413–1414 metais Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas pilyje turėjo savo dvarą ir būstinę. Manoma, kad 1430 metais karūnacijos iškilmes Vytautas rengė Vilniuje, pilies rūmuose. 1419 metais pilių pastatai degė. Statybos darbai vyko Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro (1492–1506 metai) valdymo laikotarpiu. Be to, Žemutinė pilis nuo gaisrų kentėjo 1513, 1520, 1530 ir 1539 metais, vėliau ji buvo atstatoma ir plečiama. Ypač dideli Valdovų rūmų plėtojimo ir perstatymo darbai buvo vykdomi 1520–1530 metais.

Rūmai rekonstruoti ir Žygimanto Augusto valdymo laikotarpiu (1544–1572 metai). Esama žinių, kad rytiniame korpuse kurį laiką gyvenusi karalienė Bona Sforca, vakariniame – Barbora Radvilaitė, o šiauriniame buvęs teatras. Žygimantas Augustas rūmuose sukaupęs didelę biblioteką, įrengęs paveikslų galeriją, čia buvęs valdovo lobynas. 1610 metais rūmai vėl degė, po to buvo atstatyti. Per 1655–1661 metų karą rūmai smarkiai nukentėjo, o po Lietuvos ir Lenkijos Respublikos (Žečpospolitos) trečiojo padalijimo (1795 metai) Rusijos carinės valdžios įsakymu 1799–1801 metais rūmai buvo nugriauti.

2. Kunigaikščių rezidencinių rūmų vietoje XIII–XIV amžiais yra stovėję keletas mūrinių pastatų, turėjusių pereinamojo iš renesanso į gotiką stiliaus bruožų. Daugelis šių pastatų XV amžiuje buvo nugriauta, jų vietoje pastatytas didesnis vėlyvosios gotikos stiliaus mūrinis pastatas, kurį sudarė pietinis ir rytinis korpusai.

XVI amžiaus pirmojoje pusėje rūmai perstatyti vėlyvojo renesanso stiliumi, jų puošyboje pastebima manierizmo įtaka. Tuo metu rekonstruoti abu (pietinis ir rytinis) korpusai. Rūmų kieme palei pietinio korpuso šiaurinę sieną įrengta arkinė galerija.

3. XVI amžius ir XVII amžiaus pirmoji pusė – rūmų klestėjimo laikotarpis. Visų Valdovų rūmų korpusų išorės fasadai pasižymėjo išraiškingomis architektūros formomis, jų langai buvo puošti apvadais ir sandrikais, pietinio korpuso pagrindinės įvažos vartus rėmino puošnius portalas. Rūmų išorės fasadų viršų vainikavo ornamentais dekoruotas atikas. Rūmų pietinis, vakarinis ir rytinis korpusai buvo triaukščiai, du apatiniai – vienodo aukščio, o trečiasis – aukštesnis. Šiame aukšte, matyt, buvo reprezentacinės patalpos. Šiaurinis korpusas buvo dviaukštis, jo išorę taip pat vainikavo atikas.

Seniausi Valdovų rūmų korpusai stovi ant buvusios kalvelės su gana stačiais šlaitais, kurie leidžiasi į pelkę. XVI amžiuje, kai buvo statomi renesanso stiliaus rūmai, dalis jų korpusų sienų (kaip ir dalis ankstesnių pastatų) mūryta ant

jau uždūręjusio silpno grunto. Dalis pamatų krėsta ant medinių polių, išilgai suguldytų rąstų, kita dalis – ant vidutinio tankumo smėlio ir priesmėlio sluoksnių. Pūvant mediniams poliams, pamatai ir toliau netolygiai smuks, todėl būtina kompleksškai tvirtinti visus autentiškus pamatus bei pagrindus. Didžioji dalis pamatų ir rūmų liekanų atkasta 1987–1998 metais. Mūrų liekanos nekonservuotos, nestiprintos, uždengtos nešildomais laikiniais gaubtais, kurie neapsaugo nuo temperatūros svyravimų, atmosferos ir grunto drėgmės. Mūrų liekanos irsta, trupa, kai kurie skliautų fragmentai paramstyti. Bendra būklė akivaizdžiai rodo, jog reikia neatidėliotinų sprendimų.

II. Valdovų rūmų atkūrimo idėjos raida, tikslai, paskirtis ir valdymas

4. Idėją atkurti nugriautus Valdovų rūmus, kaip Lietuvos valstybingumo simbolį, bene pirmieji iškėlė 1831 metų sukilėliai, tačiau sukilimas buvo numalšintas, dalis tos idėjos puoselėtojų buvo ištremta į Sibirą. Kone iki XX amžiaus pabaigos politinė padėtis negalėjo leisti šiai idėjai materializuotis. Valdovų rūmų atkūrimo idėja iš naujo atgijo 1987 metais kartu su pirmaisiais Lietuvos atgimimo daigais. Ją aktyviai parėmė Lietuvos inteligentija, kūrybinės sąjungos, Kultūros fondas. Lietuvos valdžia 1988 metais pavedė Lietuvos mokslų akademijai organizuoti mokslinius tyrimus ir kaupti medžiagą rūmams atstatyti. Lietuvos mokslų akademijos Prezidiumo nutarimu 1988 metais Lietuvos istorijos institute buvo įsteigtas Pilių istorijos skyrius, 1993 metais jis pertvarkytas į savarankišką Pilių tyrimo centrą. 1993 metų pabaigoje Respublikos Prezidentas kreipėsi į Ministrą Pirmininką, ragindamas pradėti planingai atkurti Vilniaus pils. Keletą kartų apsvarsčius Valdovų rūmų atkūrimo idėją, 1994 metais buvo surengtas rūmų atkūrimo koncepcijų konkursas, įsteigta specifinės paskirties valstybės įmonė „Vilniaus pilių direkcija“, kuri turėjo rūpintis Vilniaus pilių komplekso atkūrimu ir teritorijos tvarkymu. 1999 metais kultūros ministro įsakymu sudaryta komisija parengė Vilniaus Aukštutinės ir Žemutinės pilių atkūrimo, panaudojimo ir priežiūros programą, kurioje buvo pabrėžta, kad Valdovų rūmų atkūrimas – tinkamiausias būdas išsaugoti ir eksponuoti surastas rūmų liekanas.

Valdovų rūmų atkūrimo idėją 2000 metais parėmė Pasaulio lietuvių bendruomenės X Seimas. Tais pačiais metais ją įteisino Lietuvos Respublikos Seimas, priėmęs Lietuvos Respublikos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties įstatymą. Vadovaudamasi šiuo įstatymu, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2001 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. 438 „Dėl Valdovų rūmų atkūrimo“ įgaliojo Kultūros ministeriją organizuoti Valdovų rūmų atkūrimą ir spręsti tolesnės jų paskirties klausimus.

5. Akivaizdu, kad Valdovų rūmai kadaise buvo svarbiausias Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinis, administracinis ir kultūros centras. Čia rezidavo valdovai, čia buvo pasirašomos svarbiausios tarpvalstybinės sutartys, priimami garbingiausi užsienio svečiai, pasiuntiniai, sprendžiami visam kraštui opūs klausimai. Rusijos carinės valdžios įsakymas nugriauti įstančius rūmus turėjo neabejotiną politinį tikslą – ištrinti iš visuomenės atminties visus Lietuvos valstybingumo ir savarankiškumo simbolius.

Taigi atkurti šiuos rūmus nepaprastai svarbu Lietuvos valstybingumui, tai padės ugdyti valstybingumo tradicijas, įtvirtinti tautines ir pilietines vertybes, puoselėti šalies politinę savimonę ir kultūrą.

6. Valdovų rūmai reprezentuos Lietuvos valstybę priimant čia įžymius svečius iš kitų šalių, minint svarbias valstybės datas, įteikiant garbingiausius valstybės apdovanojimus. Atkurti rūmai bus svarbus Lietuvos kultūros, švietimo, mokslo ir muziejininkystės židinys, skatins turizmą, be to, leis tinkamiausiai išsaugoti atkastas jų liekanas ir eksponuoti jas kartu su kitomis istorijos ir meno vertybėmis.

7. Atkurtų Valdovų rūmų veiklą organizuos ir vykdys Lietuvos nacionalinė kultūros įstaiga „Valdovų rūmai“.

III. Valdovų rūmų atkūrimas ir naudojimas

8. Atkuriant Valdovų rūmus, reikia pažangiausiaisiais konservavimo, restauravimo ir papildymo metodais užtikrinti autentiškų jų liekanų apsaugą, kad būtų galima eksponuoti visų rūmų raidos etapų konservuotą ir restauruotą autentą, rasti būdų, kaip eksponuoti už pastatų kontūrų esančias XIII–XV amžių pastatų liekanas, suformuoti erdvę (ar erdves) joms apžvelgti, jų dydžiui suvokti, pasitelkiant tiek tradicinius, tiek šiuolaikinius eksponavimo būdus, metodus, medžiagas. Naujos konstrukcijos neturi nustelbti, užgožti eksponuojamo autento, turi būti išvengta regimo užterštumo. Rūmų liekanų ekspozicijos zonoje gali būti įkomponuota archeologinių radinių, rūmų istorijos ir architektūros raidos

ekspozicija. Atkuriant rūmus, reikia vadovautis turima tyrimų medžiaga, ikonografija, retrospekcijomis. Atkurtų Valdovų rūmų architektūra turi atitikti buvusių rūmų architektūros ir išraiškos priemonių lygį ir atkūrimo laikotarpį. Panaudojant rastas architektūros detales ir pasitelkiant analogus, turi būti sukurti dalies rūmų salių hipotetiniai interjerai ar jų fragmentai.

9. Valdovų rūmai turi tapti istoriniu kultūros centru, kur bus siekiama pristatyti šiuolaikinei visuomenei senosios Lietuvos valstybės kultūros vertybes.

10. Atkurtuose Valdovų rūmuose numatoma įrengti valstybės reprezentacijos, muziejinę ekspozicijų, švietėjiškųjų kultūros renginių, istorinę švietėjiškąją zonas, perduoti jų patalpas Žemutinės pilies katedros lobynui eksponuoti, Pasaulio lietuvių bendruomenės veiklai, Lietuvos nacionalinės kultūros įstaigos „Valdovų rūmai“ veiklai organizuoti. Visų rūmų funkcinių zonų lankymas ir veikimas gali būti decentralizuotas, turėti visas būtinas lankytojų ir darbuotojų aptarnavimo bei pagalbines patalpas:

10.1. valstybės reprezentacijos zona turi būti integruota su muziejine ekspozicijų zona, tačiau pritaikyta didesniems žmonių susibūrimams. Valstybės reprezentacijos zonoje turėtų vykti svarbiausieji valstybės renginiai: tarptautiniai priėmimai, valstybinių švenčių iškilmės, čia turėtų būti įteikiami apdovanojimai ir t.t.;

10.2. muziejinė ekspozicijų zona gali būti siejama su Valdovų rūmų liekanų ir archeologijos ekspozicija, katedros lobyno ekspozicija, katedros požemiais;

10.3. švietėjiškųjų kultūros renginių zonoje reikia numatyti įvairių meno rūšių parodas, koncertinę veiklą, teatralizuotus renginius; šioms tikslams taip pat dera panaudoti Valdovų rūmų prieigas ir kiemą;

10.4. istorinėje švietėjiškoje zonoje reikia numatyti Lietuvos valstybingumo istorijos informacinį centrą su konferencijų sale (auditorija).

IV. Valdovų rūmų atkūrimo etapai

Etapas	Priemonės pavadinimas	Įvykdymo laikas
I.	Teritorinio planavimo dokumentų rengimas: specialusis paminklosauginis planas su raidos programa detaliojo plano sprendiniai	parengta 2002 metų I ketvirtis
II.	Statinio statybos pagrindimas	parengta
III.	Projektavimo darbai: techninis rūmų atkūrimo ir pritaikymo pirmos eilės darbų projektas (liekanų konservavimas, pamatai ir pagrindai) techninis visų rūmų atkūrimo ir pritaikymo darbų projektas darbo projektas interjerai ir įrengimai	2002 metų I ketvirtis 2003 metų I ketvirtis 2005 metų IV ketvirtis 2008 metų IV ketvirtis
IV.	Statybos darbai: pirmos eilės priešavariniai ir statybos darbai (pamatų ir pagrindų įrengimas, liekanų konservavimas, restauravimas ir apgaubimas) rūmų statybos darbai rūmų interjerai, įrengimai, ekspozicija	2002 metų II ketvirtis – 2003 metų I ketvirtis 2003 metų II ketvirtis – 2006 metų IV ketvirtis 2007 metų I ketvirtis – 2008 metų IV ketvirtis

C priedas. 2012 metų Vilniaus dominikonų vienuolyno ansamblio fotofiksacija

Dominikonų gatvės vaizdas, Vilnius 2012

Dominikonų gatvės vaizdas, Vilnius 2012

Dominikonų g. 6 pastato fasadas, Vilnius 2012

Dominikonų g. 6 pastato fasadas iš kiemo
pusės, Vilnius 2012

Dominikonų g. 6 pastato vakarinis fasadas,
Vilnius 2012

Automobilių stovėjimo aikštelė prie Dominikonų
g. 6 pastato, Vilnius 2012

Buvusio dominikonų vienuolyno vakarinio
korpuso fasadas, Vilnius 2012

Buvusio dominikonų vienuolyno šiaurinio korpuso
fasadas, Vilnius 2012

LABANORO BAŽNYČIOS STATINIŲ KOMPLEKSO IŠSAUGOJIMO GALIMYBĖS TARPTAUTINIŲ PAVELDOSAUGOS DOKUMENTŲ ATŽVILGIU

Rūta Bajorinaitė

Vilniaus Gedimino Technikos universitetas

El. paštas: rutabajor@gmail.com

Santrauka. Straipsnyje aprašoma paveldosaugos problematika, nagrinėjami architektūros paveldo autentiškumo kriterijai tarptautiniuose dokumentuose, aprašyta Labanoro bažnyčios komplekso raida ir atskleidžiamos Labanoro bažnyčios statinių komplekso išsaugojimo galimybės remiantis tarptautiniais paveldosaugos dokumentais: Nara dokumentu dėl autentiškumo, Tarptautine paminklų ir jų kompleksų konservavimo ir restauravimo chartija (Venecijos chartija) bei Rygos chartija dėl autentiškumo ir istorinės rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu.

Reikšminiai žodžiai: paveldosauga, autentiškumas, kultūros vertybė, Labanoro bažnyčios kompleksas, Nara dokumentas, Atėnų chartija, Venecijos chartija, Rygos chartija.

Įvadas

Tokie klausimai kaip: kokius objektus saugoti, kaip juos vertinti, kuriuos paskelbti paveldu, – yra itin daug dėmesio sulaukiantys ir ginčų objektu tampantys šių dienų klausimai. Atsakymų paieška į juos yra sudėtinga užduotis kiekvienai žmonijos kartai, o patys atsakymai dažnai esminiai skiriasi.

Kiekviena karta stengiasi išsaugoti savo paveldo vilią ir perduoti ją ateities kartoms. Kadangi kiekvienos naujos kartos socialiniai, kultūriniai, ekonominiai poreikiai skiriasi nuo senųjų, praeitis yra įvertinama iš naujo, atrenkamas jų poreikius atitinkantis paveldas. Naujos kartos taiko naujas savo poreikius tenkinančias paveldo išsaugojimo priemones, siekdamos naujai suformuluotų tikslų. Stengiasi tobulinti – tikslina sampratas bei būdus, leidžiančius tinkamai saugoti paveldą. Šiandien (kaip ir anksčiau) paveldas dažnai atsiduria politinių ir ideologinių interesų įtakų piniavoje. Vis dėl to į paveldosaugą žiūrima kaskart vis atsakingiau.

Straipsnyje siekiama atskleisti Labanoro bažnyčios statinių komplekso išsaugojimo galimybes remiantis tarptautiniais dokumentais: Nara dokumentu dėl autentiškumo, Tarptautine paminklų ir jų kompleksų konservavimo ir restauravimo chartija (Venecijos chartija) ir Rygos chartija dėl autentiškumo ir istorinės rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu.

Tyrimas suskirstytas į pagrindines dvi dalis: pirmiau atlikta tarptautinių paveldosaugos dokumentų turinio analizė ir vėliau įvykdytas medinio architektūros paveldo

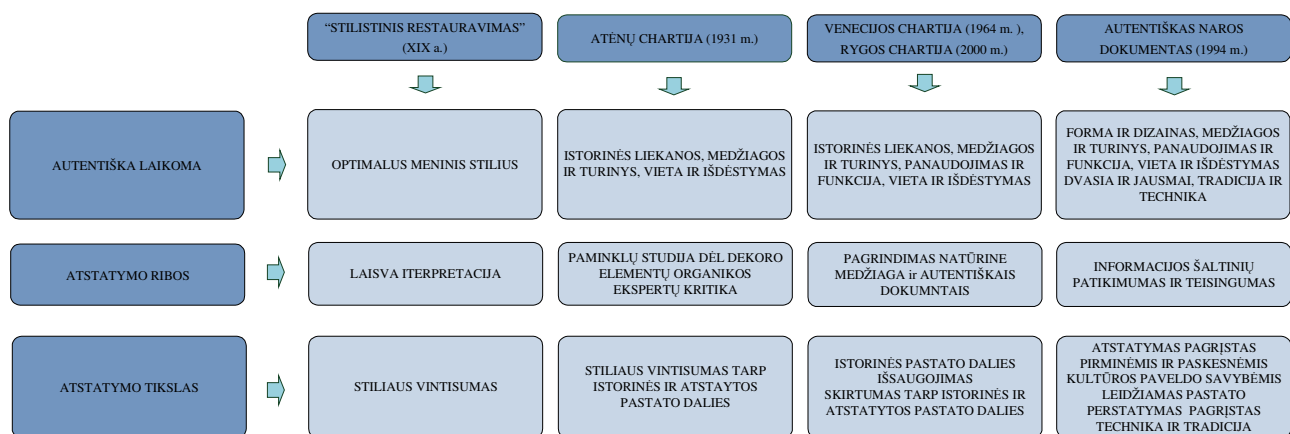
atkūrimo galimybių tyrimas tarptautinių paveldosaugos dokumentų kontekste.

Tyrimui pritaikyta kokybinė dokumentų, literatūros ir informacijos šaltinių analizė. Taikant istorinį metodą pateikta dokumentų nuostatų ir medinio architektūros paveldo objekto (Labanoro bažnyčios) istorinė raida. Dokumentų turinio analizėje apdorojant duomenis buvo naudojamas lyginimo ir sisteminimo metodai, kurių metu sugretintos dokumentų nuostatos, sudaryta apibendrinanti lyginamoji schema. Labanoro bažnyčios atkūrimo galimybių tyrime architektūros paveldo objektų atkūrimo veikla lyginama su tarptautinių paveldosaugos dokumentų nuostatuose aprašyta rekomenduojama architektūros paveldo išsaugojimo veikla, pateikiami argumentuoti apibendrinimai ir išvados.

Paveldosaugos problematika

Kalbant apie paveldosaugą, iškyla dvi problemos: kas yra paveldas ir ką su juo daryti. Pirmoji problema glaudžiai susijusi su autentiškumu. Būtent autentiškumo pagrįstumas lemia objekto pripažinimą kultūros paveldu (žiūr. 1 pav.). Antroji – su specifinių priemonių ir operacijų naudojimu, norint užtikrinti paveldo objektų išlaikymą, tinkamą apsaugą ir panaudą, perdavimą ateities kartai, užkirsti kelią jų išsekimui, sunaikinimui ir sužalojimui.

Abi problemos yra labai svarbios sprendžiant paveldo saugojimo klausimus, ypač kai susiduriame su medine architektūra, kuri kitaip nei mūro, yra trapi, neilgalaike, lengvai pažeidžiama ir pirmiausia kenčia nuo mūsų kli-

mato: drėgmės, kritulių, temperatūrų kaitos, bei yra neat- spari ugniai. Atsižvelgiant į medinės architektūros jautrią

1 pav. Autentiškumo kriterijų schema
Fig. 1. The scheme of authenticity validation criteria

ir trumpą gyvavimo ir eksploatavimo trukmę, medinis kultūros paveldas reikalauja naujo ir tikslingo požiūrio į jo išsaugojimą.

Aukščiau pateiktas paveldosaugos problemas nagrinėja ir sprendimus pateikia tarptautinių organizacijų (UNESCO, ICOMOS, ICCROM) specialistai tarptautinių konvencijų dokumentuose ir chartijose. Jie nuolat pateikia naujų nuostatų kultūros ir gamtos vertybių apsaugai ir konservavimui, nematerialiojo kultūros paveldo apsaugai, kultūros objektų apsaugos stiprinimui, kultūros raiškų įvairovės apsaugai ir skatinimui, tarpkultūrinio dialogo ir kultūrų įvairovės integravimui į nacionalines politikas.

Gana didelis Lietuvos žingsnis į priekį paveldosaugoje buvo 2000 m. mokslinio komiteto specialisto Jono Glemžos pasirašyta Rygos chartija dėl autentiškumo rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu.¹ Šiuo dokumentu buvo pripažintos tarptautinių organizacijų: ICOMOS ir UNESCO, iki tol vykusių tarptautinių paveldosaugos, konvencijų ir chartijų bei rekomendacijų nuostatos². Chartijoje labai griežtai reglamentuojamas

restauravimo (rekonstrukcijos) vykdymas. Teigiama, kad restauravimas turi būti pagrįstas natūrine medžiaga ir autentiškais dokumentais. Restauravimas turi baigtis, kai prasideda hipotezės. Visada rekonstrukcija gali būti vykdoma be spėliojo ar kompromiso *in situ* esančiose liekanose.³

Pasaulio kultūros paveldo įvairovės apsaugos nuostatos, išdėstytos Nara dokumente dėl autentiškumo

1994 m. specialistams susirinkus Nara mieste (Japonijoje) buvo aktyviai skatinama pasaulio kultūros ir paveldo įvairovės apsauga. Nara dokumentas dėl autentiškumo papildė Venecijos chartiją (1964) punktais, kurie atsižvelgia į dabartinės kultūros paveldo problemas ir interesus. Dokumente pabrėžiama, kad „pasaulio kultūrų ir paveldo įvairovė yra nepakeičiamas visos žmonijos dvasinio ir intelektualinio turtingumo šaltinis“ (Nara dokumentas... 1994).

Nara dokumente dėl autentiškumo skatinama kultūrų paveldo įvairovė. Remiantis prielaida, kad „visos kul-

¹ „Mes, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Baltarusijos ir Ukrainos delegacijos, kartu su kolegomis iš ICCROM, Kanados, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Jungtinės Karalystės, susirinkome 2000-aisiais spalio 23–24 d. čia, Rygoje, Latvijoje, į Regioninę konferenciją – Dėl autentiškumo ir istorinės rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu, kuri buvo inicijuota ICCROM, pakvietus UNESCO Latvijos Nacionalinei Komisijai ir Latvijos Valstybinei paminklų apsaugos inspekcijai, bendradarbiaujant su Pasaulio paveldo komitetu ir Latvijos sostinės kultūros fondu <...>“ (Rygos chartija... 2000).

² „<...> kad tarptautinės nuomonės esmė išdėstyta Venecijos Chartijoje (1964) ir kituose ICOMOS doktrinių tekstuose, tarp jų Burra Chartijoje (1979), Florencijos Chartijoje, Lozanos Chartijoje (1990) ir Nara dokumente (1994), o taip pat UNESCO

Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo konvencijoje (1972) bei UNESCO Nairobi rekomendacijose (1976) <...>“ (Rygos chartija... 2000).

³ „<...> nurodoma prielaida prieštaraujanti kultūros paveldo rekonstrukcijai, išskyrus aplinkybes, kur rekonstrukcija yra būtina dėl vietos išlikimo; kur „vieta“ dėl pažeidimo ar pakeitimo yra nepilnos apimties; kur ji atgauna kultūrinę „vietos“ svarbą; arba yra kaip atsakas į katastrofišką netektį dėl stichinių gamtos ar žmogaus veiklos sukeltų nelaimių, numatant, kad visada rekonstrukcija gali būti vykdoma be spėliojo ar kompromiso *in situ* esančiose liekanose, ir kad bet kuri rekonstrukcija yra aiški, grįžtama, ir mažiausiai būtina išsaugojimui ir vietos parodymui <...>“ (Rygos chartija... 2000).

tūros ir visuomenės yra kildinamos iš tam tikrų materialių ir nematerialių formų, kurios sudaro jų kultūros paveldą ir turi būti gerbiamos“ (Nara dokumentas... 1994), siekiama pagarbos kitoms kultūroms ir visiems jų tikėjimo sistemų aspektams, bei visų kultūrų paveldui priskiriamoms vertybėms, kurias turime suprasti. Taip pat dokumente nurodoma, kad „kultūros turto vertė bei atitinkamos informacijos šaltinių patikimumas įvairiose kultūrose ir netgi toje pačioje kultūroje gali būti vertinami skirtingai. Štai kodėl vertės ir autentiškumo vertinimo neįmanoma grįsti griežtai nustatytais kriterijais. Kaip tik priešingai – visoms kultūroms būtina pagarba reikalauja, kad paveldo turtas būtų vertinamas tos kultūros, kuriai jis priklauso, kontekste“ (Nara dokumentas... 1994).

Nara dokumentu dėl autentiškumo siekiama pripažinti kiekvienos kultūros išskirtinį kultūros paveldo vertybių vertės pobūdį, todėl tradicinė medinė Japonijos architektūra buvo įtraukta į pasaulinį UNESCO paveldo sąrašą. Šią tradicinę Japonijos architektūrą, kuri yra kas keliasdešimt metų nuolat perstatoma pripažinti pasauliniu paveldu leido Nara dokumente dėl autentiškumo priimta nuostata: „Atsižvelgiant į kultūros paveldo prigimtį, jo kultūrinį kontekstą ir evoliuciją, sprendimai dėl autentiškumo gali priklausyti nuo daugybės įvairiausių informacijos šaltinių vertės. Šių šaltinių aspektai gali būti susiję su forma ir dizainu, medžiagomis ir turiniu, panaudojimu ir funkcijomis, tradicijomis ir technika, vieta ir išdėstymu, taip pat dvasia ir jausmais, bei kitais vidiniais ir išoriniais veiksniais. Šių šaltinių panaudojimas leidžia plėtoti konkrečias tiriamojo kultūros paveldo dimensijas – meninę, istorinę, socialinę ir mokslinę“ (Nara dokumentas... 1994).

Labanoro bažnyčios statinių komplekso Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios istorija

Labanoro bažnyčia (žiūr. 2 pav.) Vilniaus vyskupijoje minima nuo 1522 m. Ji įrašyta į tų metų Vilniaus vyskupijos bažnyčių sąrašą. 1675 m. vyskupo vizitacijos protokole minima sena, begriūvanti Labanoro bažnyčia, kurioje kabo Marijos Sopulingosios paveikslas, laikomas stebuklingu. 1768 m. Vilniaus vyskupo Masalskio perstatyta sena Labanoro bažnyčia sudegė 1798 m. 1818–1820 m. ji buvo atstatyta parapijiečių lėšomis. Spėjama, kad varpinė irgi pastatyta XIX a. 1820 m. Labanoro bažnyčios vizitacijos akte nurodoma, kad bažnyčios būta suręstos iš pušies rąstų su septyniais stačiakampiais langais. Ant mūrinių postamentų pastatytos kolonos laikė aukštą trikampį frontoną – šiaudais dengto stogo skydą. Frontoną puošė trys pusapskritimio formos langai. 1849 m.

stogas uždengtas malksnomis. Tiek bažnyčia, tiek varpinė vėliau iš lauko apkaltos lentomis, nudažytos rusvai.

2009–ų metų vasarą bažnyčia restauruota – nudažytas bažnyčios fasadas, restauruotos medinės jo detalės. Senas bažnyčios stogas perdengtas autentiška gontų stogo dangą. Bokšteliai atstatyti ir uždengti varine skarda, sutvarkyti bažnyčios pamatai. Sunkių proporcijų, nesudėtingų formų fasadai išlaikė klasicistinę kompozicijos principą. Antai plokščią vakarinį fasadą skaidančioms vertikalioms sąvaržoms buvo suteikta siaurų piliastrielių forma. Virš plataus, dantukais papuošto karnizo kilo aukštas frontonas, kuris užsibaigė bokštu. Apačioje – plačios dvivėrės durys, pabrėžtos trikampiu sandriku, ir stačiakampiai langai. Šoniniuose – pietiniame ir šiauriniame – fasaduose rikiavosi stambūs langai ir piliastrieliai. Karnizą ir palanges dailiai pabrėžė rantuotos lentelės. Įdomiausias ir turtingiausias buvo rytinis bažnyčios fasadas su liaudiška drožyba papuoštais arkiniais langais ir vienaaukščiais priestatais, kuriuos viršuje originaliai užbaigė dengti balkonėliai.

2 pav. Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčia pabaigus restauravimo darbus, D. Varnaitės nuotr. 2009

Fig. 2. Švč. M. Marijos Gimimo church after retoration, D. Varnaitės's photo. 2009

Bažnyčios tūris apie 800 kubinių metrų. Varpinė – kvadratinio plano, turi tris tarpsnius, kuriuos jungia stogeliai. Kiekvienas tarpsnis į viršų siaurėja. Pirmas varpinės tarpsnis turi medinių lentų lubas, virš tų lubų antrame tarpsnyje įtaisyta nedidelio nuolydžio pertvara, o trečiame – žalvarinis varpas, pagamintas 1805 m. Johano Samuelio Vėnerio Vilniuje. Nors panašaus laiptuoto tūrio varpinių Lietuvoje gana daug, tačiau Labanoro išsiskiria iš visų savo sunkiomis, horizontaliomis proporcijomis. 2004–ų metų bažnyčios ir varpinės pastatų techninės būklės akte pažymėta, kad varpinės matomos konstrukcijos ir sienojai

pažeisti entomologinių kenkėjų, apatiniai du rąstai supuvę, atmosferos krituliai pro šoninius langus patenka į varpinės vidų, dėl to kai kurios stogo konstrukcijos pažeistos puvinio.

2006–2007 m. kultūros paveldo departamentui ir rajono savivaldybei kooperuojant lėšas buvo restauruota varpinė, o 2008 m. atlikti bažnyčios pastato konstrukcijos tvarkymo darbai. Sutvarkyti pamatų įtrūkimai ir cokolis, kritulių nuvedimo sistema, pakeisti sienų apatinio vainiko fragmentai, įrengta autentiška stogo malksnų danga, atstatyti ir varine skarda uždengti bokšteliai, nudažytas fasadas.

Restauruota Labanoro Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia žmonės džiaugėsi neilgai. 2009–ųjų gruodžio 22 d. ji sudegė. Jos atstatymas prasidėjo jau 2010 m.

Lietuvos medinio kultūros paveldo išsaugojimo galimybės

2009–ų metų gruodžio 21 d. sudegus bažnyčiai visuomenė neteko kultūros vertybės. Po metų, 2010–ųjų gruodžio 15 d., KPD antrojoje nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryboje buvo priimtas Labanoro bažnyčios statinių komplekso sudėties patikslinimas nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos akte (Nekilnojamojo kultūros... 2010). Šiame sąraše buvo panaikintas kompleksą sudarantis objektas – Labanoro bažnyčios statinių komplekso Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčia – ir įrašytas naujas objektas – Labanoro bažnyčios statinių komplekso Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios liekanos (žiūr. 3 pav.). Šis KPD antrojoje nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryboje priimtas Labanoro bažnyčios statinių komplekso sudėties patikslinimas, Labanoro bažnyčios statinių komplekso Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios liekanų įrašymas į kultūros vertybe laikomo Labanoro bažnyčios statinių komplekso sudėtį, atitinka 1964 m. priimtą Tarptautinės paminklų ir jų kompleksų konservavimo ir restauravimo chartijos (Venecijos chartijos) nuostatas.

Remiantis Venecijos chartijos nuostatomis galima teigti, kad autentiškais laikomos pastato istorinės liekanos, istorinė pastato medžiaga ir turinys, vieta ir išdėstymas (žiūr. 1 pav.). Venecijos chartijoje kultūros vertybe rekomenduojama laikyti Labanoro bažnyčios statinių komplekso sudegusios Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios liekanas, o naujai statomą bažnyčios antžeminę dalį pastatyti taip, kad ji harmoningai įsiliėtų į visumą ir tuo pačiu metu skirtųsi nuo originalo, kad atstatymas neklas-

totų meninės ir istorinės tiesos. Jos naudojimo paskirtis turėtų atitikti (gerbti) jų istorinę ir meninę vertę.

Ar atstatytoji bažnyčia pretenduos ir vėl tapti Lietuvos kultūros vertybe? Galbūt reikėtų sekti Japonijos pavyzdžiu, kuri medinės šventyklos perstato kas kelias-

3 pav. Atstatomos Labanoro bažnyčios pamatai, B. Panumienės nuotr. 2009 m.

Fig. 3. Foundation of restored Labanoras church,
B. Panumienė's photo. 2009

dešimt metų. Šventyklos perstatomos tiksliai tokios pat kaip „originalai“ pagal Japonijos medinių šventyklų statybos techniką ir tradicijas. Skirtumas tarp perstatytos ir „originalios“ šventyklos – tik nauja statybos medžiaga, t. y. mediena, kurios trumpa eksploataavimo trukmė ir yra pagrindinė medinio paveldo išsaugojimo problema. Priėmus Nara dokumentą dėl autentiškumo, Japonijos medinės architektūros autentiškumas grindžiamas nepakitusiais forma ir dizainu, panaudojimu ir funkcijomis, tradicijomis ir technika, vieta ir išdėstymu, taip pat dvasia ir jausmais⁴. Remiantis Nara dokumentu dėl autentiškumo Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčią buvo galima atstatyti tradicine liaudies architektūros technika, nekeičiant pirminės pastato religinės paskirties, formos, dizaino ir vietos. Tokiu atstatymu būtų galima perduoti liaudies architektūros statybos techniką ir tradicijas ateities

⁴ „Atsižvelgiant į kultūros paveldo prigimtį, jo kultūrinį kontekstą ir evoliuciją, sprendimai dėl autentiškumo gali priklausyti nuo daugybės įvairiausių informacijos šaltinių vertės. Šių šaltinių aspektai gali būti susiję su forma ir dizainu, medžiagomis ir turiniu, panaudojimu ir funkcijomis, tradicijomis ir technika, vieta ir išdėstymu, taip pat dvasia ir jausmais, bei kitais vidiniais ir išoriniais veiksniais. Šių šaltinių panaudojimas leidžia plėtoti konkrečias tiriamojo kultūros paveldo dimensijas – meninę, istorinę, socialinę ir moksline“ (Nara dokumentas... 1994).

kartoms. Tradicine liaudies architektūros statybos technika ir tradicijomis atstatytos medinės bažnyčios autentiškumą būtų galima grįsti tradicija ir technika, o atstatytą Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčią vėl laikyti Lietuvos kultūros vertybe.

Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios atstatymas yra svarbus Labanoro bažnyčios statinių komplekso išlikimui, kuri dėl pažeidimo tapo nepilnos apimties, yra labai svarbus kultūrinės ir religinės svarbos objektas visų pirma Labanoro miestelio gyventojams. Tai ypatinga liaudies statybos vertybė Lietuvoje bei visų kultūros paveldas.

Išvados

1. Šiandien Lietuvoje vis dar linkstama autentiškumą grįsti istorinėmis objektų liekanomis ir medžiaga, todėl pažeistas (gaisro, laiko) medinis paveldas po atkūrimo negali pretenduoti vėl tapti kultūros vertybe.

2. Nara dokumente dėl autentiškumo pateikiamos nuostatos lengvai pritaikomos medinio paveldo apsaugos specifinių priemonių ir operacijų naudojimui.

4. Remiantis Nara dokumentu dėl autentiškumo tradicinės medinės architektūros autentiškumas gali būti grindžiamas tradicijomis ir technika, kuri perduodama žmonėms iš kartos į kartą, taip plečiant medinio paveldo specifinių priemonių ir operacijų naudojimo galimybes, siekiant užtikrinti medinių kultūros vertybių išlaikymą, tinkamą apsaugą ir panaudą, perdavimą ateities, užkirsti kelią jų išaikvojimui, sunaikinimui ir sužalojimui.

5. Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčios atstatymui reikalingų šaltinių ir medžiagos yra pakankamai, kad jos atstatymas būtų vykdomas be interpretacijų ir neprieštarautų Rygos chartijos nuostatomis. Remiantis Nara dokumento dėl autentiškumo nuostatomis Labanoro bažnyčia vėl galėtų pretenduoti tapti kultūros vertybe, jeigu ji būtų atstatyta pagal lietuvių liaudies architektūros techniką ir tradicijas.

Literatūra

Rygos chartija dėl autentiškumo ir istorinės rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu. 2000 [interaktyvus]. Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vsaa.lt/rygos_chart.htm>.

The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments. 1931 [interaktyvus]. ICOMOS International Council on Monuments and Sites [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.icomos.org/index.php/en/charters-and-texts?id=167:the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments&catid=179:charters-and-standards>>.

The Venice Charter. 1964–2004. Translated in Lithuanian [interaktyvus]. ICOMOS International Council on Monuments and Sites [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.icomos.org/venicecharter2004/index.html>>.

Nara dokumentas dėl autentiškumo. 1994 [interaktyvus]. Privatūs socialiniai tinklai universitetams – UTUTI [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://ututi.com/subject/vgtu/archfak/paminklosauga-ir-regeneracija/file/45653/get>>.

Glemža, J. R. 2002. *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas: paveldosaugos ir paveldotvarkos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla. 240 p.

Labanoro Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia [interaktyvus]. 2011. Vikipedija, laisvoji enciklopedija [žiūrėta 2012 m. vasario 15d.]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Labanoro_Švč._Mergelės_Marijos_Gimimo_bažnyčia>.

Valatkienė, L. 2011. *Labanoro bažnyčia vėl kyla naujam gyvenimui* [interaktyvus]. DELFI žinios [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/labano-baznycia-vel-kyla-naujam-gyvenimui.d?id=45142609>>.

Sudegusių Labanoro bažnyčių tikimasi atstatyti iki rudens. [interaktyvus]. 2011. DELFI žinios [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/sudegusialabanoro-baznycia-tikimasi-atstatyti-iki-rudens.d?id=44720443>>.

Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos 2010 m. gruodžio 15 d. priimtas aktas Nr. KPD-AV-88 „Dėl duomenų patikslinimo ir teisinės apsaugos suteikimo“ [interaktyvus]. Kultūros vertybių registras [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://kvr.kpd.lt/heritage/Pages/DownloadFile.aspx?item=84367&type=DOC&name=KVRObjektas-1657.pdf>>.

Detalus aprašymas MC=33631 [interaktyvus]. 2012. Kultūros vertybių registras [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://kvr.kpd.lt/heritage/Pages/KVRDetail.aspx?MC=33631&lang=lt>>.

Detalus aprašymas MC=1657 [interaktyvus]. 2012. Kultūros vertybių registras [žiūrėta 2012 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą: <<http://kvr.kpd.lt/heritage/Pages/KVRDetail.aspx?MC=1657&lang=lt>>.

STUDY OF CONSERVATION POSSIBILITIES OF LABANORAS CHURCH BUILDINGS COMPLEX IN CONTEXT OF INTERNATIONAL HERITAGE DOCUMENTS

Rūta Bajorinaitė

Summary

The article describes heritage issues, authenticity validation criteria, history of Labanoras church buildings complex. It also narrates the study of conservation possibilities of the aforementioned complex in context of international heritage documents: The Nara Document on Authenticity, The Athens Charter, The Venice Charter, and The Riga Charter.

Keywords: heritage, authenticity, cultural value, Labanoras church buildings complex, The Nara Document, The Athens Charter, The Venice Charter, The Riga Charter.